

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

2025

«МОВА. ІСТОРІЯ. КУЛЬТУРА»
МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ
«МОВА. ІСТОРІЯ. КУЛЬТУРА»**

22 травня 2025 року

**Дніпро
2025**

*Ухвалено до друку Науково-методичною радою Вищого навчального
приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»
(протокол № 10 від 19 червня 2025 р.)*

Матеріали круглого столу «Мова. Історія. Культура» (22 травня 2025 року, Вищий навчальний приватний заклад «Дніпровський гуманітарний університет»): збірник тез. Дніпро: ВНПЗ «ДГУ», 2025. 180 с.

(в авторській редакції)

Вміщено матеріали круглого столу, в якому взяли участь працівники музеїв, культури, професорсько-викладацький склад закладів вищої освіти, магістри, здобувачі вищої освіти України. Тематика тез охоплює актуальні питання щодо розвитку мов світу та форм реалізації їх через носіїв мови.

Матеріали науково-практичної конференції можуть бути використані у практиці фахівців різних видів гуманітарної діяльності та у навчальному і виховному процесах закладів освіти.

© ВНПЗ «ДГУ», 2025

© Автори, 2025

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голова оргкомітету:

Лежнєва Тетяна Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент, проректор Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Заступник голови оргкомітету:

Крашеніннікова Тетяна Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Члени оргкомітету:

Дудник Олена Володимирівна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Лимар Андрій Петрович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Сковронська Ірина Юріївна, кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри мовної підготовки Львівського державного університету внутрішніх справ

Холод Ірина Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Негодченко Ольга Петрівна – старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Мірошник Андрій Дмитрович – провідний фахівець відділу організації наукової роботи, міжнародних зв'язків та академічної мобільності Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
-----------------	---

МОВА

Андрішко Олег. Міжмовна омонімія: власні та загальні назви	7
Борзова Лариса. Повернення до себе: мова, культура та історична пам'ять як основа колективного зцілення	9
Варакута Марина. Психолінгвістичні аспекти формування професійної мови психолога	10
Єрмакова Наталія. Some aspects of formation of bi-lingual personality	14
Зав'ялов Дмитро. Дезінформація та пропаганда в інтернет-просторі	17
Запотічна Роксолана. Дипломатія в лабіринті значень: кейси перекладацьких помилок у переговорах ООН	21
Запотічна Роксолана. Переклад у дипломатії: як мова формує міжнародне порозуміння	23
Квітинська Ліана. Новітні технічні засоби навчання (ТЗН) – нові можливості для вивчення іноземних мов	25
Квітинська Ліана. Штучний інтелект – перспективи та загрози короткий аналіз ІІІ програм для вивчення іноземних мов	29
Ковалевська Христина. Роль мови у конфліктах	34
Корсунська Вікторія. Комунікативна компетенція як особлива функція інтеграційного процесу	39
Крашеніннікова Тетяна. Мовна особистість в інтернет-просторі	42
Лісунова Марія. The importance of communication in the legal profession	45
Мала Світлана. Засоби перекладу термінологічних одиниць у наукових психологічних текстах	48
Матейко Анастасія. Мовна агресія та психологія мови в умовах війни	51
Моргунова Аліна. Теософія у просторі міжкультурних комунікацій: історичний і сучасний вимір	55
Нежива Ольга. Культурна мудрість в англійській мові: традиції, ідіоми і прислів'я	59
Нога Крістіна. Англійська мова як міжнародна мова: важливість вивчення англійської у вищій школі в Україні	61
Пайоз Єлизавета. Psychological features of learning several foreign languages simultaneously	64
Патваканян Ануш. Психологічні механізми формування національної ідентичності через мову і культуру	66
Поповський Анатолій, Лукомська Аліна. Слідами степового апостола: крізь глибини шевченкової душі	69
Сергієнко Наталія. Вироблення навичок усного мовлення у процесі вивчення дисципліни «Українська мова професійного спрямування»	74

Тиха Катерина. Порушення морфологічних норм сучасної української мови.....	78
Холод Ірина. Використання етимологічного аналізу латинських та грецьких запозичень на заняттях англійської мови з метою опанування англомовної психологічної термінології майбутніми психологами	80
Чичеріна Карина. Вивчення англійської мови в умовах воєнного стану	83
Чухрай Дарина. Роль метамови у професійному спілкуванні	87
Яворська Даніела. Соціальні медіа як дзеркало сучасної мови та культури.....	90

ІСТОРІЯ

Алексєєв Артур. Штучний інтелект у дослідженні історичних текстів	95
Волошко Олексій. Розвиток культури національних меншин у добу українізації: повчальні уроки історії (1923-1933 рр.)	100
Леощенко Дмитро. Розвиток демократичних ідей в українській полемічній літературі XVI-XVII століть	103
Лимар Андрій. Великий терор 1937-1938 рр. Як колективна історична травма українського народу	108
Мосейко Анжела. Історичні аспекти формування прав людини в українській культурі та правовій традиції	113
Протасов Костянтин. Вплив війни на злочинність в Україні	116
Сковронська Ірина. Ukrainian family during the war: threats and challenges ...	120
Фоменко Світлана. Українські паралімпійці в спортивній історії нашої країни (на основі фалеристичної колекції ДНІМ)	122

КУЛЬТУРА

Архіпова Тетяна. «Східна колекція» фотографа Д.І. Єрмакова в ДНІМ	127
Гук Михайло. Українська тематика в картинах І. Айвазовського	132
Загляда Вікторія. Мистецтво кінематографії О. Довженка	141
Лемешко Владислав. Музика в камені Владислава Городецького	146
Лісунова Марія. Іван Гончар – великий митець ХХ століття	150
Негодченко Ольга. Значення журналу «Киевская Старина» в контексті культурно-національного відродження України	154
Панков Сергій. Народні інструменти в колекції Дніпропетровського національного історичного музею імені Дмитра Івановича Яворницького ...	159
Рогаченко Анна. Василь Сліпак: від сцени до фронту	162
Тихий Владислав. Віртуальна реальність як інструмент збереження історичної та культурної спадщини	170
Хмель-Дунай Галина. Привабливість сільських музеїв у вивченні етнокультурної спадщини Дніпровського регіону	175

ПЕРЕДМОВА

Шановні автори та читачі!

Збірник наукових публікацій «Мова. Історія. Культура» є результатом засідання та дискусійних панелей круглого столу, присвяченого аспектам мови та її впливу на історію та культуру України. Впродовж заходу науковці, мовознавці, історики, культурологи та всі зацікавлені учасники обмінялися ідеями, спостереженнями, а також знайшли нові способи поглибити наше усвідомлення щодо багатства нашої мови та культури.

У цьому збірнику Ви знайдете наукові доповіді, представлені під час засідання круглого столу, на якому проаналізовано взаємозв'язок мови, історії та культури. Ми прослідкували як мова впливає на формування нашої історії і визначає наші культурні цінності, розглянули як культура українського народу відображається у мові та літературі, а також здійснили спробу виявити вплив зовнішніх факторів на розвиток мови, включаючи глобалізацію та технологічний прогрес. Також охоплено широкий спектр тематики, пов'язаної з роллю мови у формуванні та розвитку історії та культури.

Наші автори глибоко проникли в сутність теми, пропонуючи оригінальні підходи та висновки, які сподіваємось стануть вагомим внеском у нашу наукову спільноту.

Ми маємо надію, що цей збірник буде вам корисним та надихне новими ідеями та інсайтами для подальших досліджень, які сприятимуть розвитку та популяризації української мови, сприяючи розумінню її ролі в нашому суспільстві та її значенні у світовій культурі.

Висловлюємо подяку всім учасникам круглого столу. Нехай наші наукові дослідження приносять нові відкриття та сприяють збагаченню нашого знання про важливість мови, історії та культури для нашого суспільства.

Також повідомляємо, що науковий майданчик для обговорень наукових досліджень із філології, історії та культурології на базі ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет» буде щорічним у травні. До нових зустрічей!

Організатори заходу

МОВА

МІЖМОВНА ОМОНІМІЯ ВЛАСНИХ І ЗАГАЛЬНИХ НАЗВ

Олег АНДРІШКО

незалежний дослідник

У прикладному мовознавстві спостерігаємо цікавий феномен: іноді міжмовна омонімія відбувається не лише між загальними назвами, а й між загальними і власними, приклади чого наведено нижче. В першу чергу, варто розглянути омографи (слова, що мають однакове написання), оскільки у випадку з омофонами підсумок може бути інший, коли зважати на розмаїття звуків, які на письмі позначає однакова буква в різних мовах (у випадку з українською припустима міжнародна транслітерація, щоб легше було порівнювати).

Для порівняння обрано мови різних континентів і мовних сімей: Аулуа (Вануату), Бонггі (Малайзія, Філіппіни), Бретонська (Франція), Вувулу (Папуа Нова Гвінея), Іранун (Малайзія), Кунуз (Єгипет), Рунгус (Малайзія), Ув Кува (Колумбія).

Українська	Значення	Іноземна	Значення
<i>Уран</i>	Планета	Іранун: <i>uran</i>	Дощ
<i>Купало</i> (<i>Купала</i>)	Персонаж давньоукраїнської міфології	Бонггі: <i>kupala</i>	Керівник, лідер
<i>Панас</i>	Чоловіче ім'я	Бонггі: <i>panas</i>	Теплий
<i>Ірак</i>	Держава в Азії	Рунгус: <i>irak</i>	Сміятися
<i>Іран</i>	Держава в Азії	Рунгус: <i>iran</i>	Порожній, відсутній
<i>Іван</i>	Чоловіче ім'я	Рунгус: <i>ivan</i>	Звернення до батьків
<i>Тарас</i>	Чоловіче ім'я	Рунгус: <i>taras</i>	Найперші з перелогів (сільськогосподарських угідь, що не обробляються)
<i>Улас</i>	Чоловіче ім'я	Рунгус: <i>ulas</i>	Розчарування
<i>Лаура</i>	Жіноче ім'я	Вувулу: <i>laura</i>	Пісня
<i>Малі</i>	Держава в Африці	Вувулу: <i>mali</i>	Заплакані очі

<i>Адель</i>	Жіноче ім'я	Кунуз: <i>adel</i>	Добре
<i>Канари</i>	Острови в Атлантичному океані	Кунуз: <i>kanarri</i>	Сусід
<i>Того</i>	Держава в Африці	Кунуз: <i>togo</i>	Під
<i>Амур</i>	Персонаж античної міфології	Ув Кува: <i>amuro</i>	Сухий, твердий
<i>Віра</i>	Жіноче ім'я	Ув Кува: <i>wira</i>	Шурин
<i>Тамара</i>	Жіноче ім'я	Аулуа: <i>tamare</i>	Хлопець
<i>Ніка</i>	Персонаж античної міфології; жіноче ім'я	Аулуа: <i>nika</i>	Риба
<i>Алла</i>	Жіноче ім'я	Бретонська: <i>alla</i>	Гайта! (вигук, яким підганяють коня направо)
<i>Амур</i>	Персонаж античної міфології	Бретонська: <i>amur</i>	Легкий, легковажний

Отже, міжмовна омонімія власних і загальних назв – цікаве явище, яке, безперечно, потребує подальших досліджень із аналізом якомога більшої кількості мов світу: від наайпоширеніших до таких, що перебувають на межі зникнення.

Список використаної літератури

1. Abdel-Hafiz, A. S. (1988). *A Reference Grammar of Kunuz Nubian* [PhD Thesis]. SUNY, Buffalo, NY.
2. Boutin A. et al. (2014). Kamus Bonggi. SIL International. URL: <https://www.webonary.org/bonggi/>
3. Conclin S. D. (2018). Iranun of Sabah Dictionary SIL International. URL: <https://www.webonary.org/iranun-sabah/>
4. Cornillet, G. (2017). *Geriadur Brezhoneg-Galleg*.
5. Hafford, J. (2015). Wuvulu Grammar and Vocabulary (PhD thesis). University of Hawaii at Manoa. 252 p.
6. Headland, E. R. (1997). Diccionario bilingüe: Uw cuwa (Tunebo) – Español, Español – Uw Cuwa (Tunebo) con una grámatica uw cuwa (tuneba). Instituto Lingüístico de Verano. 286 p.
7. Parasin B. et al. (2016). Rungus Dictionary. SIL International. URL: <https://www.webonary.org/rungus/>
8. Ray, S. H. (1893). Sketch of Aulua Grammar, with Vocabularies of Aulua and Lamangkau, Malekula, New Hebrides. *Journal of the Anthropological Institute*. Issue 22. pp. 386–397.

ПОВЕРНЕННЯ ДО СЕБЕ: МОВА, КУЛЬТУРА ТА ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ЯК ОСНОВА КОЛЕКТИВНОГО ЗЦІЛЕННЯ

Лариса БОРЗОВА

*здобувачка вищої освіти напряму «Психологія»
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

Науковий керівник: Ірина ХОЛОД,
*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної
комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський
гуманітарний університет»*

Протягом століть українська ідентичність зазнавала системного знецінення та деформації. Імперські режими – спершу царський, згодом радянський – цілеспрямовано нищили мову, викривляли історію, перетворювали культуру на фольклорну декорацію. Цей досвід колоніального підкорення спричинив глибоку колективну травму, яка триває й донині, виявляючись у внутрішніх конфліктах, сумнівах, мовних боях та нерідко – у відчуженні від власного «Я». У цих умовах питання повернення до себе – не абстракція, а національна необхідність.

Мова – це не лише засіб комунікації, це код свідомості. Її зневага – це зневага до всього народу. Повертаючи українську в освіту, побуті, мистецтво, ми відновлюємо зв'язок між поколіннями. Та цього замало. Потрібно осмислити, чому й навіщо мова витіснялася, і дати собі право не соромитись говорити так, як говорили наші бабусі й дідусі.

Культура – це живий організм, що не просто відтворює традиції, а й трансформує їх у відповідь на сучасні виклики. Через театр, пісню, вишивку, живопис, кіно українці сьогодні не тільки розповідають світові про себе, а й лікують власну душу. Культурні проєкти, що виростають із громадських ініціатив, стали простором реабілітації для сотень тисяч. Це – доказ того, що мистецтво має терапевтичну силу.

Історична пам'ять – третя опора. Вона дає нам основу й напрям. Забуті постаті, замовчувані трагедії, фальсифіковані події – все це викривляло

уявлення українців про себе. Сьогодні ми маємо унікальний шанс відновити правду. Це не лише справа істориків. Кожен вчитель, митець, громадянин має долучатися до переосмислення минулого.

На мій погляд, зцілення нашої нації починається з діалогу з собою. Повернення до мови – це повернення до голосу. Повернення до культури – до серця. Повернення до правдивої історії – до хребта, який не дає зламатися. Кожен із нас може зробити внесок у це зцілення – в сім'ї, у школі, у громадах. Це шлях не одного покоління, але це шлях до свободи, гідності й сили.

Для мене, як громадянки, матері, студентки та учасниці культурного й освітнього процесу в Україні і засновниці Громадської організації «Батьківський Альянс Дніпра», тема повернення до себе – глибоко особиста. Я бачу, як мова повертається в домівки, як діти починають пишатися українським, як історія звільняється від колоніальних напрацювань. Це надихає, але разом із тим я усвідомлюю: шлях зцілення потребує часу, зусиль і спільної праці. Саме тому я вірю в силу освіти, силу громади, силу культурних ініціатив – тих, які не просто розважають, а пробуджують.

Ми вже не ті, ким нас хотіли зробити. Ми – народ, який вчиться знову бути собою. І цей процес болючий, але світлий. Моє завдання – бути його частиною, підтримувати тих, хто йде цим шляхом, і творити нову українську реальність – із пам'яттю, голосом і гідністю.

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВИ ПСИХОЛОГА

Марина ВАРАКУТА

*старший викладач кафедри психології
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»,
аспірантка Класичного приватного університету Запоріжжя*

Мовна компетентність – одна з ключових умов ефективної роботи психолога. Саме через мовлення здійснюються значущі процеси: засвоєння

інформації, емоційна підтримка, регуляція поведінки, побудова довіри в терапевтичних стосунках.

Формування професійної мови психолога – складний і багаторівневий процес, який включає в себе засвоєння термінології, розвиток мовленнєвих стратегій, вміння адаптувати мовлення до індивідуальних особливостей співрозмовника.

У психолінгвістиці професійна мова розглядається як системне явище, що включає інформативну, когнітивну, емоційну та регулятивну функції мовлення [1; 2]. Психолог повинен не лише чітко і логічно донести інформацію, а й стимулювати рефлексію клієнта, створити атмосферу емоційної підтримки, спрямувати його поведінку на конструктивні зміни.

Мовлення психолога має бути точним, адаптивним, емоційно чутливим та етично виваженим. Психолінгвістичні механізми породження та сприйняття мовлення дозволяють побудувати ефективну комунікацію, яка враховує як зміст, так і емоційно-психологічні особливості клієнта.

Психолінгвістичний аналіз мовленнєвої комунікації розкриває її особливу роль у професійній діяльності психолога. Спілкування розглядається не просто як передавання інформації, а як складна форма енергоінформаційної взаємодії, що забезпечує розвиток особистості та її включення в соціальне середовище.

У працях О. О. Леонтьєва визначено, що спілкування є важливим механізмом формування особистості та її соціалізації [3, с. 74-75]. Професійне спілкування психолога, з точки зору психолінгвістики, включає як когнітивний, так і емоційний та регулятивний аспекти, що забезпечують комплексний вплив на особистість клієнта.

Особливе місце займає поняття професійної мовленнєвої діяльності психолога як окремого виду діяльності. Це система цілеспрямованих мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення комунікативної ефективності, встановлення емоційного контакту та сприяння особистісному розвитку клієнта. Професійна мовленнєва діяльність має власну мотиваційну основу,

операційну структуру та функціональну спрямованість, що відрізняє її від загальної комунікації.

Поглиблене розуміння особливостей професійної мовленнєво-мовленнєвої діяльності потребує аналізу її психологічної структури, специфіки мотиваційної організації та взаємозв'язку із загальною діяльністю людини. Професійна мовленнєва діяльність психолога є особливим видом діяльності, що має власну мотиваційну основу – мовленнєвий мотив, який не може бути реалізований в інший спосіб, окрім спілкування. Вона включає як зовнішні мовленнєві дії та операції (побудова висловлювань, вибір мовних засобів), так і внутрішню мовленнєву діяльність (планування висловлювань, цілепокладання) [5, с. 74-83]. Така діяльність спрямована на встановлення соціально-психологічної взаємодії, вплив на свідомість і поведінку співрозмовника.

Професійна мова психолога має ґрунтуватися на принципах діяльнісного підходу, де кожен акт спілкування розглядається як цілеспрямована мовленнєва дія. Мовлення виконує не лише функцію обміну думками, а й стає засобом емоційного впливу, когнітивної стимуляції та регуляції поведінки клієнта. Таким чином, професійне мовленнєве спілкування психолога є багатофункціональним процесом, який визначає успішність психологічної взаємодії.

Формування професійної мовленнєвої компетенції психолога передбачає інтеграцію базових мовленнєвих умінь, серед яких Б.В. Беляєв виділяє фонетичні, лексичні, граматичні, стилістичні здібності, а також здібності до аудіювання, говоріння, читання та письма. Центральну роль відіграють іншомовне мислення та іншомовний слух як осередок інтеграції всіх мовленнєвих умінь.

Крім цього, М. Хохлернер та Г. Айгер підкреслюють важливість вербальної пам'яті, швидкості узагальнення та почуття правильності мовлення як ключових факторів розвитку лінгвістичних здібностей психолога [4, с. 98].

Особливу увагу слід приділяти розвитку комунікативної компетентності, яку Р. Немов трактує як сукупність знань, умінь і навичок ефективного спілкування, що забезпечує правильне сприйняття й оцінку співрозмовника, прогнозування його поведінки та вплив на неї.

Важливим є також формування суб'єкт-суб'єктних відносин у спілкуванні, як це описано в роботах Л. Петровської. Такий тип взаємодії ґрунтується на повазі до особистості клієнта, сприяє більш глибокому емоційному контакту та ефективнішому психологічному впливу. У контексті психолінгвістичного підходу мовленнєва компетентність психолога розглядається як складова більш широкої мовленнєвої здатності людини. На думку І. Румянцевой, мовленнєва здатність включає когнітивні, емоційні та психофізіологічні компоненти, є психічною функцією, яка формується і розвивається в процесі взаємодії індивіда з соціальним середовищем [4].

Таким чином, професійна мовленнєва компетентність психолога є багатокомпонентною системою, що забезпечує ефективну комунікацію, емоційну підтримку, регуляцію поведінки та стимулювання особистісного розвитку клієнта.

Формування професійної мови психолога є складним психолінгвістичним процесом, який включає інтеграцію мовленнєвих здібностей, розвиток когнітивного, емоційного та регулятивного компонентів спілкування. Психолінгвістичний підхід дозволяє розглядати професійне мовлення не тільки як інструмент передавання інформації, але і як потужний механізм впливу на особистість клієнта через багаторівневу енергоінформаційну взаємодію. Ефективне володіння професійною мовною компетенцією забезпечує успіх психологічної допомоги, сприяє встановленню довірливих стосунків, активізує внутрішні ресурси особистості клієнта та стимулює його особистісний розвиток.

Список використаної літератури

1. Калмикова Л.О., Калмиков Г.В., Лапшина І.М., Харченко Н.В. Психологія мовлення і психолінгвістика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Фенікс. 2008. 245 с.
2. Психологічний і педагогічний дискурс: наукові записки вчених / за заг. ред. Т. О. Олефіренка. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. 344 с.
3. Калмиков Г. В. Мовленнєве спілкування як психолінгвістична проблема. У: Психологічний і педагогічний дискурс: наукові записки вчених / за заг. ред. Т. О. Олефіренка. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. С. 73–75.
4. Психологія мовлення і психолінгвістика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Калмикова Л.О., Калмиков Г.В., Лапшина І.М., Харченко Н.В.; За заг. ред. Л.О.Калмикової. Київ: Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во «Фенікс», 2008. – 245 с.
5. Калмиков Г. В. Професійно-мовленнєва діяльність психолога як аспект діяльності соціально орієнтованого спілкування. Психолінгвістика. 2012. Вип. 9–10. С. 74–83.

SOME ASPECTS OF FORMATION OF BI-LINGUAL PERSONALITY

Nataliia YERMAKOVA

*Assistant Professor at the Department of Social and Humanitarian Sciences and
Language Training
Khortytsia National Academy
Candidate of Philological Sciences, Docent*

Global migration has long been facilitated primarily due to the study of foreign languages. Staying in a foreign country causes a certain range of problems for native speakers. Especially the children of emigrants experience severe stress, insofar as their linguistic consciousness is still being formed and at some point in life they have to adapt to another language, culture and environment. A child is to seek comprehension and contact with his age-mates be it in the kindergarten, at school or on the street. Kids master the language at the level of native speakers subconsciously and adopt a new culture and way of life, while keeping their own culture and language. These people are called *bilinguals*.

Bilingualism involves fluency in two languages on native level, mastering all the elements of the language system (grammar, vocabulary, phonetics) by the method of communicative practice with native speakers at preschool and school age. Monolinguals also communicate in many languages, but their native language is one

single. Bilinguals differ from monolinguals in that they master the language by natural way, not pedagogical method.

Currently, there are limited opportunities to look into the human brain to get information about the refined structure of the lexicon organization. Therefore, the process of its activating causes researchers certain difficulties. There is a theory that when you activate the lexical fund, its immediate environment both semantic and phonological is activated too.

According to the method of mastering the language, they distinguish spontaneous (natural) and pedagogical (cultural) ones. Several languages are picked up naturally at preschool age and each of them with its inherent laws. In adulthood, native speakers seek to introduce elements of consciousness into learning a second language, even if they simply teach it when communicating with native speakers. They try to repeat the whole phrases and individual fragments of heard speech in similar circumstances systematically learning different sides of speech. Its use can be passive (at the level of understanding of oral speech) and active (at the speaking level).

The second language “grows” on the basis of the first one, it is formed as to how the first language was formed. The level of the first language creates a kind of trampoline for learning the second language. Through the native language the cognitive base of the human personality is being formed.

The American linguist L. Bloomfield considers bilingualism from a psychological point of view as "the native-like control of two languages", that is also observed with monolingual carriers [1, p. 56]. The famous Italian psycholinguist R. Titone understands bilingualism as the ability to express oneself in a second language by its inherent concepts and structures, and calls bilinguals the people who do not apply translation or paraphrasing of the structures of their native language and way of thinking when switching between languages [2].

The problems of language acquisition and the formation of a bilingual personality are directly related to the problem of *interference* and *transposition*. In

linguistics the term of *interference* was introduced by the scientists of the Prague linguistic circle, but wide known this term became after the publication of the monography 'Language contacts' by U. Weinreich. *Interference* is a violation of the rules of the correlation between contacting languages by the bilingual, that is reflected in his/her speech and is a consequence of deviations from norms [3, p. 32].

The absence of interference indicates the existence of bilingualism. The causes of interference can be determined by linguistic methods, comparing the phonetic and grammatical systems of the two languages and identifying their differences [4].

Transpositions are observed when there are: 1) the figurative use of categorical-grammatical forms; 2) the transition of a word or form to another part of speech; 3) syntactic derivation [5].

To summarize we may conclude that communicative practice belongs to the bilingual and multilingual discursive modus, that is the bilingual person begins to master the elements from his/her language and transfer them to another language system, integrates and adapts them with their own patterns. At the same time, the two-language as well as multilingual communicative behavior is characterized by the fact that the speaker uses a different multilingual practice, that is he/she: 1) adopts the elements, structures and examples from another language for speaking = transference; 2) often changes the code; 3) uses other practical experiences.

References

1. Bloomfield L. Language. New York-London : Allen @ Unwin, 1958. 158 p.
2. Titone R. Bilinguismo precoce e educazione bilingue. Titone. Roma : Armando Ed., 1972. 132 p.
3. Вайнрайх У. Одномовність та двомовність. *Зарубіжна лінгвістика*. Вип. III. 1999. 143 с.
4. Данилевська О. Типи мовної поведінки київських школярів // *Українська мова*. Київ : Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2013. № 2. С. 56 – 67.
5. Баранова В. Розвиток мовлення двомовної дитини третього року життя у двомовних сім'ях. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету К.Д. Ушинського*. 2018. 3 (122). С. 97-102.

ДЕЗІНФОРМАЦІЯ ТА ПРОПАГАНДА В ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРИ

Дмитро ЗАВ'ЯЛОВ

*викладач кафедри міжкультурної комунікації
та соціально-гуманітарних дисциплін
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

Сучасний інтернет-простір характеризується безпрецедентним рівнем глобальної взаємодії, доступу до інформації та можливостей для самовираження. Однак, ця епоха цифрової революції також принесла з собою нові виклики, серед яких особливо гостро проявляються явища дезінформації та пропаганди. Від появи перших онлайн-форумів і вебсайтів до домінування соціальних мереж та платформ потокового відео, інтернет-простір постійно трансформувався, що призвело до зміни способів поширення інформації, формування громадської думки та впливу на політичні процеси.

Традиційні моделі медіа, засновані на централізованому контролі та редакційній відповідальності, поступово поступаються місцем децентралізованим системам, де будь-яка особа може стати джерелом інформації та потенційним розповсюджувачем. Ця децентралізація, хоча й відкриває нові можливості для свободи слова та різноманітності поглядів, також створює сприятливе середовище для поширення неправдивої або навмисно спотвореної інформації.

Дезінформація та пропаганда вже давно є інструментами політичної боротьби та соціального впливу. Проте, в епоху цифрових технологій вони набувають нових форм і масштабу, ставлячи під загрозу демократичні цінності, національну безпеку та соціальну згуртованість. Розуміння механізмів поширення дезінформації та пропаганди, а також розроблення ефективних стратегій протидії цим явищам є критично важливим завданням для сучасного суспільства.

Дослідження феномену дезінформації та пропаганди спирається на широкий спектр теоретичних підходів, що походять з різних дисциплін – теорії

комунікацій, психології, соціології, політології та інформаційних технологій. Важливо розрізняти ці поняття, хоча вони часто використовуються як синоніми.

Пропаганда: У класичному розумінні пропаганда – це систематична діяльність з метою формування або зміни громадської думки в певну сторону. Вона характеризується використанням емоційних аргументів, упереджених джерел інформації та маніпулюванням фактами для досягнення політичних цілей. Пропаганда часто пов'язується з авторитарними режимами та державним контролем над медіа [1].

Дезінформація: Це навмисне поширення неправдивої або спотвореної інформації, яка може призвести до неправильного розуміння ситуації або прийняття помилкових рішень. Дезінформація може бути як цілеспрямованою (наприклад, для дискредитації політичного опонента), так і випадковою (наприклад, через помилки в інформації). Поширення дезінформації та пропаганди в інтернет-просторі відбувається за допомогою різних механізмів, які постійно розвиваються разом із технологіями. Ключовими факторами є:

Соціальні мережі: Платформи, такі як Facebook, Twitter, Instagram та TikTok, стали основною ареною для поширення дезінформації. Алгоритми цих платформ часто сприяють розповсюдженню контенту, який викликає емоційний відгук у користувачів, незалежно від його правдивості [2].

Онлайн-платформи новин: Деякі онлайн-видання спеціалізуються на поширенні фейкових новин та дезінформації. Вони часто використовують тактику «сенсаційного заголовка» для залучення уваги читачів.

Блоги та форуми: Незалежні блогери та онлайн-форуми можуть бути використані для поширення пропаганди та дезінформації, особливо в тих випадках, коли вони мають певну аудиторію або лояльність.

Месенджери: Платформи обміну повідомленнями, такі як WhatsApp та Telegram, часто використовуються для поширення дезінформації через особисті повідомлення та групи.

Автоматизовані системи (боти та тролі): Боти – це автоматичні програми, які імітують людську поведінку в онлайн-просторі. Тролі – це користувачі, які свідомо поширюють дезінформацію або провокаційні коментарі з метою викликати конфлікти та розпалити напруженість[2].

Deepfakes: Це відео- та аудіозаписи, створені за допомогою штучного інтелекту, які імітують реальну поведінку людей. Deepfakes можуть бути використані для дискредитації політичних опонентів або створення фальшивих свідчень.

Тролінг та дезінформаційні кампанії: Організовані групи тролів можуть використовувати різні методи, включаючи масовану розсилку фейкових новин, створення фальшивих акаунтів у соціальних мережах та поширення дезінформації через онлайн-платформи. Наслідки поширення дезінформації та пропаганди в інтернет-просторі можуть бути значними і багатограними:

Підриє довіри до ЗМІ та державних установ: Постійне поширювання фейкових новин та дезінформації може призвести до втрати довіри суспільства до традиційних джерел інформації та державних установ.

Поляризація суспільства: Дезінформація часто використовується для розпалювання конфліктів між різними соціальними групами та політичними партіями.

Вплив на вибори та демократичні процеси: Операції впливу можуть бути використані для маніпулювання громадською думкою та впливу на результати виборів. Поширення ненависті та дискримінації: Дезінформація може використовуватися для поширення расистських, сексистських та інших форм ненависті та дискримінації.

Загроза національній безпеці: Дезінформація може бути використана для дестабілізації політичної ситуації в країні або для підриє національної безпеки.

Вплив на здоров'я населення: Поширення неправдивої інформації про вакцини та інші медичні питання може призвести до негативних наслідків для здоров'я населення.

Протидія дезінформації та пропаганди вимагає комплексного підходу, що включає різні стратегії:

Медіа-грамотність: Підвищення медіа-грамотності населення є ключовим фактором у боротьбі з дезінформацією. Люди повинні навчитися критично оцінювати інформацію, перевіряти джерела та розрізняти правду від брехні.

Регулювання контенту: Уряди можуть впроваджувати регуляторні заходи для обмеження поширення дезінформації на онлайн-платформах. Однак, важливо враховувати свободу слова та не допускати цензури.

Розроблення інструментів виявлення та дезінформації: Створення автоматизованих систем, які можуть виявляти фейкові новини, ботів та тролів, є важливим кроком у боротьбі з дезінформацією.

Прозорість алгоритмів соціальних мереж: Соціальні мережі повинні бути більш прозорими щодо того, як їхні алгоритми працюють і як вони впливають на поширення інформації. Підтримка незалежної журналістики: Незалежна журналістика відіграє важливу роль у виявленні та розкритті дезінформації.

Міжнародна співпраця: Дезінформація є глобальною проблемою, яка потребує міжнародної співпраці для її вирішення.

Феномен дезінформації та пропаганди в інтернет-просторі є складним і багатогранним явищем, яке постійно розвивається. Він становить серйозну загрозу для демократичних цінностей, національної безпеки та соціальної згуртованості. Протидія дезінформації вимагає комплексного підходу, що включає підвищення медіа-грамотності населення, регулювання контенту, розробку інструментів виявлення та дезінформації, а також міжнародну співпрацю.

У майбутньому можна очікувати, що дезінформація буде ставати все більш складними та переконливими. Розроблення нових технологій, таких як штучний інтелект та віртуальна реальність, може бути використана для створення ще більш ефективних операцій впливу. Тому важливо постійно вдосконалювати стратегії протидії дезінформації та адаптуватися до нових викликів.

Список використаних джерел

1. Гапій В.Е. Пропаганда як інструмент впливу на підсвідомість людини в сучасній Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 1. С. 636–641.
2. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ : Києво-Могилянська акад., 2015. 498 с.
3. Miller M. Fake news: separating truth from fiction. Washington: TwentyFirst Century Books, 2018. 437 с.

ДИПЛОМАТІЯ В ЛАБІРИНТІ ЗНАЧЕНЬ: КЕЙСИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ПОМИЛОК У ПЕРЕГОВОРАХ ООН

Роксолана ЗАПОТІЧНА

*доцент кафедри мовної підготовки Львівського державного університету
внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент*

Мова в дипломатії є не лише засобом комунікації, але й інструментом впливу, що може кардинально змінити хід переговорів. Особливо це актуально в умовах багатомовного середовища, такого як Організація Об'єднаних Націй (ООН), де точність перекладу є критично важливою для запобігання непорозумінням між державами.

Одним із найвідоміших випадків є заява президента Ірану Махмуда Ахмадінежада у 2005 році щодо Ізраїлю. У західних медіа вона прозвучала як «Ізраїль має бути стертий з карти», хоча точний переклад фрази з перської мав би звучати: «цей режим має зникнути зі сторін історії» [2, с. 112]. Невірний переклад спричинив хвилю обурення на міжнародному рівні та посилення санкцій проти Ірану.

На Саміті ООН з питань клімату у 2009 році в Копенгагені представник Китаю висловився дипломатичною фразою «It is not conducive to consensus»,

яку французький перекладач передав як «Cela bloque le consensus» («Це блокує консенсус»), що викликало непотрібну напругу між делегаціями [3, с. 47].

Подібні інциденти свідчать про те, що перекладачі в дипломатії виконують не лише лінгвістичну, а й політичну функцію. Їхні помилки можуть мати далекосяжні наслідки для міжнародних відносин, що вимагає особливої уваги до мовної підготовки та культурного контексту. Ось добірка реальних кейсів перекладацьких помилок та мовних непорозумінь у системі ООН, які вплинули або могли вплинути на дипломатичні процеси:

Резолюції ООН щодо Близького Сходу – «the territories» vs. «territories» (1967)

- Контекст: Резолюція 242 Ради Безпеки після Шестиденної війни.
- Проблема: Англійська версія говорить про виведення військ із «territories occupied», тоді як французька каже про «des territoires occupés» (з означеним артиклем).
- Різниця: Англійська версія – можливо, не всі території; французька – всі.
- Наслідки: Протилежні тлумачення резолюції Ізраїлем та арабськими державами, що гальмувало мирний процес на десятиліття.

Помилка в офіційному перекладі китайської делегації (1971)

- Контекст: Після прийняття КНР до ООН.
- Проблема: Через некоректне розуміння західної дипломатичної лексики китайська делегація сприйняла термін «in due course» як відмову від визнання Тайваню як частини КНР.
- Наслідки: Внутрішня напруга в делегації та жорсткіша риторика на наступних сесіях.

Сирійська делегація (2013) – неправильне тлумачення слова “accountability”

- Проблема: Слово “accountability” було перекладено як «відповідальність» у сенсі «винність», а не «звітність».

- Наслідки: Дипломати сприйняли це як обвинувачення, що призвело до конфронтаційної реакції.

Подібні інциденти свідчать про те, що перекладачі в дипломатії виконують не лише лінгвістичну, а й політичну функцію. Їхні помилки можуть мати далекосяжні наслідки для міжнародних відносин, що вимагає особливої уваги до мовної підготовки та культурного контексту.

Список використаної літератури

1. Khalaji M. Iran and the Bomb: The Influence of Language in Political Interpretation. *Washington Institute*, 2006. С. 110–115.
2. Martin J. Language and Power at the UN Climate Negotiations. *Journal of International Discourse*. 2010. Vol. 4(2). P. 40–55.

ПЕРЕКЛАД У ДИПЛОМАТІЇ: ЯК МОВА ФОРМУЄ МІЖНАРОДНЕ ПОРОЗУМІННЯ

Роксолана ЗАПОТІЧНА

*доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»,
кандидат економічних наук, доцент*

Сучасна дипломатія є складним багаторівневим процесом комунікації між державами, в основі якого лежить ефективне передавання змісту через мовне посередництво. Переклад у дипломатичному дискурсі виконує не лише функцію відтворення сенсу, але й забезпечує точність, нейтральність та дотримання норм міжкультурного етикету. Відтак мова виступає ключовим інструментом формування міжнародного порозуміння.

Дипломатичний переклад охоплює письмовий переклад міжнародних договорів, заяв, меморандумів, а також усний переклад під час переговорів, самітів, брифінгів. Кожен із цих форматів потребує не лише високого рівня володіння мовою, а й знання політичного контексту, норм міжнародного права, тонкощів етикету й особливостей комунікативної культури сторін.

Проблематика перекладу в дипломатії включає виклики, пов'язані з неоднозначністю термінів, культурними відмінностями, синтаксичними

особливостями та різними семантичними полями. Неправильно перекладене слово чи фраза може призвести до дипломатичних непорозумінь або навіть до загострення міжнародних відносин.

Ось кілька відомих прикладів помилок у перекладі у дипломатії, які мали значні наслідки або могли їх спричинити:

“Back Channel” vs. “Black Channel” – перекладацька помилка в переговорах США-КНР

- **Рік:** 1971, підготовка візиту Ніксона до Китаю.
- **Помилка:** Під час одного з конфіденційних обговорень вживали термін “*back channel diplomacy*” (неофіційні канали комунікації), але китайські перекладачі передали це як “*black channel*”, що у китайському дипломатичному жаргоні має негативне, підривне значення. Це майже зірвало переговори [1, с. 143].

“Nothing will stand in our way” – Буш на Генасамблеї ООН

- **Рік:** 2001, одразу після терактів 9/11.
- **Переклад на арабську:** В арабських ЗМІ переклад фрази “Nothing will stand in our way” був поданий як: “We will destroy anything in our way” («Ми знищимо все, що зустрінеється на нашому шляху»), що посилювало антагонізм і сприяло радикалізації окремих груп [2, с. 103].

Особливу роль у забезпеченні міжнародного діалогу відіграє нейтральна мова. Універсальні конструкції, дипломатичні евфемізми, уникнення емоційно забарвлених слів – усе це частина професійного дипломатичного перекладу. Перекладач виконує роль «невидимого посередника», що не просто транслює текст, а зберігає баланс між точністю та дипломатичною коректністю.

У добу гібридних загроз та інформаційних воєн мовне оформлення стає інструментом політики. Зокрема, в умовах війни в Україні важливо, щоб офіційні меседжі були точно передані світовій спільноті. У цьому аспекті мова є не просто каналом інформації, а зброєю дипломатичного впливу.

Отже, переклад у дипломатії – це не лише технічна, а глибоко гуманітарна діяльність, що потребує фаховості, емоційного інтелекту й відповідальності. Саме через мову міжнародна спільнота може досягати взаєморозуміння, миру та партнерства.

Список використаної літератури

1. Kissinger, H. (2011). *On China*. Penguin Press.
2. Baker, M. (2006). *Translation and Conflict: A Narrative Account*. Routledge.

НОВІТНІ ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ (ТЗН) – НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Ліана КВІТИНСЬКА

викладач ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Сучасні технології у різних галузях давно стали невіддільною частиною сучасного життя. Це стосується і навчального процесу і вивчення іноземної мови зокрема. З початку ХХІ сторіччя стали швидко появлятися нові технології та технічні засоби. ТЗН застосовуються у навчальному процесі для пред'явлення та оброблення інформації з метою оптимізації дуже давно.

Дослідження спрямовано на короткий огляд нових технологій та технічних засобів, які можуть використовуватися в системі сучасної освіти та у вивченні іноземних мов зокрема.

Інтерактивні мультимедійні дошки. Перш за все, хотілося б згадати інтерактивні мультимедійні дошки, з якими авторка працювала. Інтерактивний комплект – це повністю підготовлена до роботи система для навчання, в тому числі в навчальних закладах для проведення занять, тренінгів, конференцій тощо. За допомогою інтерактивної дошки можна демонструвати презентації, створювати моделі, виконувати спільні завдання, проводити відеоконференції та мозкові штурми і, відповідно, таким чином, активно залучати студентів до процесу освоєння матеріалу, покращувати темп та перебіг заняття.

В інтерактивні комплекти входить інтерактивна дошка, проєктор та ноутбук. Фактично, це великий сенсорний екран із додатковими пристроями, який працює як великий планшет. Приклади інтерактивного комплексу включають прилади, які взаємодіють з користувачами під час роботи. Вони швидко відгукуються на рухи або дії, виконуючи певну команду. Є можливість роботи пальцями або стилусом, зображення легко переміщається, масштабується та обертається пальцями. Повна сумісність зображення та текстів з Microsoft Word, Excel, PowerPoint, можна закріплювати магнітні елементи. Високоякісний звуковий супровід забезпечується за допомогою вбудованих динаміків.

Існують інтерактивні комплекси, які відповідають методичним рекомендаціям щодо забезпечення STEM кабінетів, встановленим Міністерством освіти та науки України, згідно з Наказом №574/29.04.2020 «Про затвердження типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій». Однак є один нюанс. Викладач і студенти мають спершу навчитися працювати на таких комплексах, пройти спеціальний тренінг або курси.

Інтерактивні столи – це сенсорні столи. Мультитач стіл є інтерактивною поверхнею, керованою дотиками. На інтерактивному столі можна грати в ігри, що розвивають, показувати презентації та навчальне відео. Обладнання полегшує роботу освітянам. Вони на, думку спеціалістів, більш підходять для дітей дошкільного віку і використовуються для проведення занять у дитячих садках, розвиваючих центрах, але авторка вважає, що стосовно вивчення іноземних мов, інтерактивні столи доцільно використовувати та у вищих навчальних закладах.

VR окуляри. VR окуляри можна використовувати для вивчення іноземних мов. На даний час існує 10 платформ для вивчення іноземних мов за допомогою VR окулярів. Можна привести одну таку платформу як приклада. Mondly VR – одна з провідних платформ для вивчення мови за допомогою

віртуальної реальності. Завдяки інтерактивному підходу програма показує змодельоване середовище, студенти можуть брати участь у реалістичних розмовах, практикувати вимову та розширювати свій словниковий запас. Програма може показати кілька варіантів відповідей, з яких можна вибрати одну. Платформа включає технологію розпізнавання мови та гейміфіковані уроки, які роблять процес вивчення мови досить цікавим, та підтримує 30 мов.

Варто зазначити, що тривалість безпечного використання VR окулярів варіюється для кожної людини. В цілому, рекомендується починати з коротких сесій (15-30 хвилин) та поступово збільшувати час, якщо не виникає дискомфорту. Неконтрольоване використання VR окулярів може призвести до порушення сну, може викликати запаморочення, нудоту, втрату орієнтації у просторі. Також можливе виникнення залежності. Дослідження показали також, що VR може викликати аномальну роботу мозку.

AR-окуляри. Також треба згадати AR-окуляри. AR-окуляри – гарнітури доповненої реальності (AR), дозволяють користувачам переглядати та взаємодіяти з віртуальним контентом у фізичному світі та міняють спосіб комунікації та доступу до інформації. Якщо VR взаємодіє з користувачем лише у межах вигаданого світу, то AR – вбудовується в навколишній простір у різних форматах. AR може накладати графіку на реальне зображення, а може й зчитувати інформацію з реальності. AR дозволяє створювати інтерактивні завдання, ігри та симуляції, які можуть зробити навчання захоплюючим. Студенти можуть взаємодіяти з віртуальними об'єктами, виконувати експерименти та вирішувати завдання у практичній формі. AR можуть використовуватися у віртуальних екскурсіях та подорожах, у тому числі в навчальних цілях. Технології доповненої реальності в освітній сфері відкривають нові можливості для створення інтерактивних та занурюючих навчальних матеріалів. З їхньою допомогою студенти набувають можливість взаємодіяти з віртуальними об'єктами, які, начебто, перебувають прямо перед ними.

Прилади уважності. Ще один новий гаджет, який з'явився досить недавно та уже тестується в школах Китаю – прилади уважності. У Focus 1 встановлені електроенцефалографічні датчики (ЕЕГ) для вимірювання уважності. Вчителі можуть відстежувати рівень уваги учнів на інформаційній панелі, визначаючи, який з учнів відволікся чи ледарює. Такі класи вважаються лабораторіями для майбутніх поколінь. На думку авторки, у будь-якому форматі навчання, онлайн чи офлайн і так видно, хто працює, а хто ні. Але у деяких фільмах жанру фантастики було показано, що подібними гаджетами можна записати будь-яку інформацію на мозок людини чи керувати людиною.

Також уже існують технології, які використовують голограми, які повністю імітують присутність людини чи певні процеси.

Висновки: 1) ми вступаємо в еру нового технологічного укладу – еру дуже цікаву і водночас небезпечну, і ми повинні вивчати й досліджувати нові можливості, які перед нами відкриваються; 2) наразі з'явилися нові технології та нові інструменти, які можуть використовуватися у навчальному процесі; 3) вплив на здоров'я людини при використанні деяких з цих девайсів (VR окулярів та AR-окулярів) та регламенти використання ще знаходиться в процесі вивчення, тому використовувати їх варто обережно, щоб не завдати шкоди здоров'ю студентів; 4) якщо ресурси дозволяють, навчальним закладам, у тому числі вищим навчальним закладам бажано придбати хоча б по одному такому інструменту, щоб заклад був оснащений за передовим словом техніки, та студенти принаймні були ознайомлені з новими пристроями та технологіями; 5) дані нові пристрої відкривають нові ринки та можуть принести великий прибуток виробникам і торговцям, у разі їх масового поширення та використання.

Список використаних джерел

1. Learn English in VR with Sticky Notes on ENGAGE by Immersive VR Education
<https://www.youtube.com/watch?v=9HiSewevhZM&pp=ygUvVllgRW5nbGlzaCBMYW5ndWFnZSDigJMgVmlydHVhbCBSZWFSaXR5IFRyYWluZXLSBwkJjQkByohjO8%3D>
2. The Leading Virtual and Augmented Reality Solution for K-12 Classrooms

- https://www.classvr.com/us/?ppc_keyword=vr%20education&gad_source=2&gad_campaignid=770750126&gclid=EAIaIQobChMIvLXxsu6pjQMV8IFaBR3ktiAkEAEYASAAEgJFDvD_BwE
3. Can Smart Glasses Revolutionize How We Learn Languages? | Cayden Pierce | TEDxMIT
<https://www.youtube.com/watch?v=7XuBVY3nVbA>
4. Інтернет – ресурси для створення електронних інтерактивних дошок
<https://sites.google.com/view/osina-zp/%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%96-%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96-%D0%B4%D0%BE%D1%88%D0%BA%D0%B8>
5. How China Is Using Artificial Intelligence in Classrooms | WSJ
<https://www.youtube.com/watch?v=JMLsHI8aV0g>
6. New SMART Table® 442i collaborative learning center
<https://www.youtube.com/watch?v=EuHGV3RjaBg>
- Pope as a hologram. <https://www.tiktok.com/@scaff121/video/7292106456038526240>

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ – ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЗАГРОЗИ КОРОТКИЙ АНАЛІЗ ІІІ ПРОГРАМ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Ліана КВІТИНСЬКА

викладач ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

*«Ці інструменти лише тимчасово посилять людський інтелект.... Вони зроблять нас розумнішими та ефективнішими на якийсь час і відкриють величезні можливості економічного зростання, але по суті вони замінюють робочу силу». Мустафа Сулейман, генеральний директор Microsoft AI.
«Наступна хвиля».*

Дослідження спрямоване на аналіз програм ІІІ для вивчення іноземних мов з погляду ефективності їх використання в навчальному процесі. Авторка дає дуже короткий аналіз найбільш популярних програм для вивчення іноземних мов і робить висновки щодо перспектив цього напрямку на найближче майбутнє.

Головне на сьогодні – привернути увагу спільноти до програм ІІІ для вивчення іноземних мов та обґрунтувати важливість їх ретельного вивчення з ціллю застосування.

XXI століття ознаменувалося бурхливим розвитком науки й техніки та появою, зокрема, ІІІ що, своєю чергою, вплинуло на трудові процеси в багатьох галузях у тому числі у вивченні та викладанні іноземних мов. Нові

технологічні можливості, поява багатьох комп'ютерних програм і ШІ загалом, відкривають нові можливості у вивченні іноземних мов та у лінгвістиці у цілому, які доцільно дослідити.

Із появою програм ШІ почалася їх бурхлива рекламна компанія. Дуже розігріли і занепокоїли спільноту висловлювання Ілона Маска щодо того, що, певно, ні в кого з нас не буде роботи, робота буде як хобі, а все інше будуть робити роботи, які будуть надавати усі послуги та виконувати усі роботи. Ще більше занепокоїли, навіть налякали спільноту висловлювання Біла Гейтса, який, на одному з виступів сказав, що протягом наступного десятиліття досягнення в галузі ШІ інтелекту призведуть до того, що люди більше не будуть потрібні взагалі.

Як відомо, ШІ – це комп'ютерна технологія, яка дозволяє програмам та системам аналізувати великі обсяги даних, знаходити закономірності та робити прогнози на основі цих даних. ШІ видає тільки ті відповіді, які заложені в дану програму. Самий простіший приклад – розумний динамік, він дає відповіді на основі того, що він був запрограмований говорити у відповідь на ваші запитання, також його відповіді можуть бути упереджені. Вчені прийшли до висновку, що ШІ не захопить світ і не зможе замінити людей. Кожна система ШІ має математичну природу. Оскільки вчені не можуть математично моделювати свідомість, волю чи інтелект, їх не можна імітувати за допомогою ШІ. Таким чином, машини не стануть розумними, вони тільки виконують програму, яка у них заложена. ШІ не вміє враховувати ірраціональні чинники поведінки людей, встановлювати особисті контакти, усвідомлювати індивідуальні особливості людини, не розуміє, що людина не машина та алгоритм тощо.

Нещодавно було проведене цікаве дослідження. Вчені створили віртуальну ІТ-компанію та використали для роботи GPT, Claude, Gemini, Nova Pro та LLaMA. Їм надали робоче місце: інтерфейс, корпоративні чати, файлову систему, графік, завдання та звітність. Дослідження вчених показали, що вони

змогли виконати тільки від 24% до 2% завдань, зробили багато помилок – видавали незакінчені завдання за завершені, не могли знайти, що потрібно і таке інше.

Висновки: 1) не розуміють контексту; 2) не вміють взаємодіяти з іншими «співробітниками»; 3) не визнають своїх помилок; 4) не справляються із робочими завданнями; 5) деякі їх дії позбавлені здорового глузду. Таким чином, нейромережі поки що роблять помилки та не можуть конкурувати зі фахівцями.

Професійні перекладачі зробили такі висновки на основі роботи з ІІІ – на даний момент програми ІІІ, такі як GPT та інші при перекладі можуть пропускати цілі параграфи, якщо у них немає достатньо інформації, міняти їх місцями, плутати, якщо не зрозуміли контекст.

Таким чином, такий переклад може використовуватись у випадках, коли 1) варто швидко продивитися зміст; 2) потрібно зробити формальний переклад, щоб просто був; 3) точність перекладу не важлива; 4) можуть використовуватись як допоміжний інструмент. Важливі документи, наприклад, для судових процесів краще перекладати вручну чи ретельно перевіряти та редагувати, що переклав ІІІ. Теж саме стосується важливих договорів, де одна крапка чи кома проставлена невірно, може привести до значних збитків.

Що стосується вивчення іноземних мов, можна відзначити такі продукти, як Anki, Rosetta Stone, Memrise, ChatGPT, HelloTalk, Duo, Buddy, Grammarly, ProWritingAid, та Hemingway Editor.

Duolingo – найпоширеніший додаток для вивчення мов та краудсорсингового перекладу тексту, надає доступ до вивчення понад 40 мов, розроблений експертами з вивчення мови. Дає можливість практикувати говоріння, читання та слухання. Допомогає вдосконалювати лексичні й граматичні навички, має платний та безплатний види акаунтів.

Anki (від яп. – запам'ятовування) – програма для полегшення запам'ятовування слів, виразів та будь-якої іншої інформації за допомогою інтервальних повторень.

Rosetta Stone використовує комбінацію тексту, зображень і звуку для запам'ятовування слів та граматики інтуїтивно, без використання словників. З розвитком учня складність підвищується. Назва програми та її логотип посилаються на Розетський камінь, який дозволив лінгвістам розшифрувати єгипетські ієрогліфи. Програма платна.

Memrise – це навчальна платформа, що використовує картки як інструмент навчання. Вона спеціалізується на вивченні мови, але пропонує різноманітний контент з інших областей. У Memrise є понад 150 мовних програм.

Buddy – віртуальний репетитор, який викладає англійську мову для дітей у формі гри поступово збільшуючи словниковий запас. Також використовуються відео для закріплення знання. Програма платна, надається безплатний урок.

HelloTalk – базовий принцип полягає у тому, що носії мови навчають одне одного своїй мові по черзі. Програма покриває понад 150 мов. Використовуються текстові повідомлення, голосові повідомлення, відео та інше.

ChatGPT – додаток має велику базу різних матеріалів, може використовуватись для написання будь-яких творів, листів, робіт, підготовки презентацій на іноземній мові, для формування лексичного запасу, словників тощо, які треба потім ретельно перевіряти, редагувати та адаптувати.

LinguaLeo – додаток має велику базу різних матеріалів для навчання: підбірки слів, фільмів, статей і граматичних курсів для будь-якого рівня англійської мови. Має платну і безплатну версії.

Висновки: дані програми для вивчення іноземних мов на базі ІІІ: 1) не дають системних академічних знань на рівні університетів чи інститутів та, на

цей час, не можуть якісно замінити живого викладача; 2) дають гарні базові знання, навички розмовної мови при умілому використанні; 3) дають можливість вивчати мову самостійно тим, хто не може дозволити собі навчатися у вищому навчальному закладі або живе у віддаленому місці за достатньої завзятості та організованості учня; 4) можуть використовуватися як корисні додаткові джерела інформації (методика, словники, вправи) студентами для вивчення мови та викладачами; 5) дають доступ до великої кількості мов (до 150); 6) являються дуже гарним додатковим інструментом у вивченні іноземних мов; 7) можливо, у майбутньому з розвитком технологій зможуть використовуватися і у навчальних закладах для підготовки учнів середнього рівня та для підготовки працівників у певній галузі з чітко визначеними функціями (наприклад, для навчання персоналу), що значно здешевить процес навчання та допоможе виробити конкретні, у тому числі мовні навички для певного виду професії чи роботи.

Список використаних джерел

1. Marina, Dodigovic. Artificial Intelligence in Second Language Learning: Raising Error Awareness, Multilingual Matters.
2. Terrence J., Sejnowski. ChatGPT and the Future of AI: The Deep Language Revolution, The MIT Press, 2024.
3. <https://lingualeo.com/>
4. <https://chatgpt.com/>
5. <https://hello-buddy.ai/>
6. <https://buddy.ai/fr/>
7. <https://www.duolingo.com/learn>
8. <https://www.hellotalk.com/>
9. https://www.youtube.com/watch?v=_9UWDz_o9JY
10. <https://apps.ankiweb.net>

РОЛЬ МОВИ У КОНФЛІКТАХ

Христина КОВАЛЕВСЬКА

здобувач вищої освіти

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Ірина ХОЛОД,

доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри міжкультурної

комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін,

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Мова є одним із базових елементів культури, який формує ціннісні орієнтири, світогляд та ідентичність суспільства. Вона виступає не лише засобом комунікації, а й важливим чинником культурної спадщини, символом єдності та інструментом соціальної інтеграції. Упродовж історії мова відігравала роль у процесах націєтворення, державотворення та міжкультурної взаємодії. Водночас мовне питання нерідко ставало джерелом конфліктів, адже в умовах політичної нестабільності чи колоніальної політики воно перетворюється на інструмент маніпуляції, тиску та дискримінації.

У ХХІ столітті, в умовах глобалізації, інтенсивної міграції та зростання мультикультурності, проблематика ролі мови у культурі й суспільних процесах набуває особливої ваги. З одного боку, мова сприяє інтеграції та консолідації, з іншого – може провокувати напруження та протистояння. Україна є прикладом держави, де мовне питання історично було тісно пов'язане з ідентичністю, політикою та безпековими викликами. Це робить аналіз мовного чинника не лише теоретично важливим, а й практично значущим для вироблення зваженої державної політики, спрямованої на запобігання конфліктам та збереження культурного різноманіття.

Метою праці є розгляд ролі мови у культурі крізь призму ідентичності, політики та конфліктів, а також окреслення шляхів подолання мовних суперечностей у багатомовних суспільствах.

Україна є прикладом країни, що стикається з мовними конфліктами, зумовленими як історичними процесами, так і сучасними політичними й

соціальними обставинами. У таких умовах мова часто використовується як інструмент маніпуляції громадською думкою, що може загострювати суспільні суперечності. Додатковим джерелом напруги стає мовна дискримінація, коли обмежуються права мовних меншин, а також медійний дискурс, здатний як підсилювати, так і зменшувати рівень конфліктності у суспільстві. Далі наведемо вибіркові тези із українського наукового дискурсу, які засвідчують існуючу загрозу та значення мовного питання в Україні:

1. Мова як інструмент ідентичності. Мова є ключовим елементом формування національної ідентичності, що може сприяти як консолідації, так і розколу суспільства в умовах конфлікту [3, с. 12].

2. Мовна політика та її вплив на конфлікти. Непослідовна мовна політика може призводити до соціальної напруги та конфліктів, особливо в багатомовних державах [3, с. 15].

3. Мовні конфлікти в Україні. Україна стикається з мовними конфліктами, зумовленими історичними, політичними та соціальними чинниками [3, с. 18].

4. Мова як засіб маніпуляції. У конфліктних ситуаціях мова може використовуватися для маніпуляції громадською думкою та посилення протистояння [3, с. 20].

5. Мовна дискримінація. Обмеження прав мовних меншин може стати джерелом конфлікту та соціального напруження [3, с. 22].

6. Роль медіа у мовних конфліктах. Медіа можуть як загострювати, так і пом'якшувати мовні конфлікти через висвітлення мовних питань [3, с. 25].

7. Освіта та мовна політика. Освітня система відіграє важливу роль у формуванні мовної культури та може сприяти вирішенню мовних конфліктів [3, с. 28].

8. Мовна толерантність. Формування мовної толерантності є ключовим фактором у запобіганні конфліктів на мовному ґрунті [3, с. 30].

9. Мовна ситуація в багатомовних регіонах. У регіонах з високою мовною різноманітністю необхідно впроваджувати політику, що враховує інтереси всіх мовних груп [3, с. 33].

10. Мова та інтеграція. Забезпечення можливості вивчення державної мови для всіх громадян сприяє соціальній інтеграції та зменшенню конфліктів [3, с. 35].

11. Мовна політика в контексті глобалізації. Глобалізаційні процеси впливають на мовну політику держав, що може призводити до нових форм мовних конфліктів [3, с. 38].

12. Мовна ідентичність та міграція. Міграційні процеси змінюють мовну ситуацію в країнах, що може викликати конфлікти між автохтонним населенням та мігрантами [3, с. 40].

13. Мовні права та законодавство. Законодавче забезпечення мовних прав є необхідною умовою для запобігання мовним конфліктам [3, с. 43].

14. Мова та національна безпека. Мовна політика може впливати на національну безпеку, особливо в умовах гібридних конфліктів [3, с. 45].

15. Мовна асиміляція та конфлікти. Примусова асиміляція мовних меншин може призводити до конфліктів та спротиву [3, с. 48].

16. Роль громадських організацій. Громадські організації можуть відігравати важливу роль у вирішенні мовних конфліктів через діалог та просвіту [3, с. 50].

17. Мовна політика в освіті. Впровадження багатомовної освіти може сприяти зменшенню мовних конфліктів [3, с. 53].

18. Мовна політика та економіка. Економічні чинники впливають на мовну політику та можуть бути джерелом конфліктів [3, с. 55].

19. Мовна політика та культура. Культурні аспекти мовної політики важливі для збереження мовного різноманіття та запобігання конфліктам [3, с. 58].

20. Мовна політика та міжнародні відносини. Мовна політика держав може впливати на міжнародні відносини та бути джерелом міждержавних конфліктів [3, с. 60].

21. Мова як чинник культурної спадщини у конфліктах. Мова зберігає й передає цінності, традиції, світогляд спільноти. Її знецінення або витіснення може сприйматися як загроза культурному виживанню, що провокує спротив і конфлікти [4, с. 117].

22. Мовна політика як інструмент колоніального впливу. В історичному контексті домінантні держави використовували мовну політику для асиміляції підкорених народів. Це залишило глибокі соціокультурні травми, які відтворюються в сучасних конфліктах [3, с. 83].

23. Мова як індикатор соціального статусу. У деяких суспільствах володіння певною мовою або діалектом є ознакою престижу, а іншою – стигматизації, що породжує соціальну нерівність та напругу [2, с. 65].

24. Мовна агресія як форма комунікативного конфлікту. У мовленні можуть проявлятися агресивні форми: приниження, сарказм, етикетні порушення. Це загострює міжособистісні й групові суперечності [7, с. 91].

25. Кодова зміна як стратегія уникнення конфлікту. У полікультурних середовищах мовці можуть змінювати мову (кодовий перехід) відповідно до ситуації, аби знизити ризик конфлікту або встановити солідарність [2, с. 54].

26. Конфлікти довкола мовних квот у медіа. Законодавче впровадження квот на мову мовлення чи публікацій у ЗМІ викликає протидію з боку окремих груп, що відчують утиск своїх прав [10, с. 125].

27. Мова в конфліктній риторичній політиці. Політичні лідери можуть навмисне використовувати мовну риторику для мобілізації електорату, створення образу «іншого», що поглиблює соціальні розділи [5, с. 8].

28. Проблема перекручення фактів через переклад. Невдалий переклад або цілеспрямована інтерпретація іншомовних заяв у міжнародному контексті може стати тригером дипломатичних конфліктів [6, с. 42].

29. Мовна ексклюзія у громадських послугах. Ненадання публічних послуг кількома мовами в багатомовному регіоні може призводити до відчуження окремих груп населення та протестів [10, с. 48].

30. Мова як основа ненасильницької комунікації. Конструктивна комунікація з використанням емпатичної мови та технік ненасильницького спілкування здатна трансформувати конфлікти та зменшити ворожість [11, с. 102].

Узагальнюючи поданий матеріал, можна зробити висновок, що мова є ключовим чинником формування культурної ідентичності та суспільної згуртованості. Водночас мовна політика, медійні практики, освітні стратегії й політичний дискурс здатні як знижувати, так і загострювати конфліктний потенціал у багатомовних державах. Мова функціонує як засіб інтеграції та збереження культурної спадщини, але при цьому може бути інструментом дискримінації, асиміляції чи маніпуляції. Для запобігання мовним конфліктам та забезпечення стабільності необхідно розвивати мовну толерантність, забезпечувати права мовних меншин, впроваджувати багатомовну освіту та сприяти конструктивному діалогу. Збалансована мовна політика має стати основою культурного розвитку, соціальної інтеграції та національної безпеки.

Список використаної літератури

1. Білоконенко Л. Мовний конфлікт і комунікативна норма: лінгвокультурологічний аспект. Дніпропетровськ: ДНУ, 2016. 15 с. [elibrary KDPU](#)
2. Білоконенко Л. Соціолінгвістика: практикум. Дніпро: ДНУ, 2020. 120 с.
3. Масенко Л. Мова і суспільство: постколоніальний вимір. Київ: Критика, 2004. 256 с. Ирбис НБУВ
4. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2008. 398 с. ІПЕД НАН України
5. Мовний конфлікт в Україні: шляхи розв'язання / Лариса Масенко. Київ: НаУКМА, 2018. 20 с. [Електронний репозиторий Могилянки+1Academia+1](#)
6. Соціолінгвістичні аспекти дослідження мовного конфлікту в Україні. Українська мова, 2021, №3(79). [ukrmova.iul-nasu.org.ua+1Елар+1](#)
7. Степаненко Н. Репрезентація міжособистісного конфлікту в українській мові: комунікативний, лінгвокогнітивний, лінгвопрагматичний і контекстний аналіз. Полтава: ПНПУ, 2019. 150 с. [dspace.pnpu.edu.ua](#)
8. Черненко О. Прогнозування мовного конфлікту як соціолінгвістичної проблеми. Мовознавство, 2020, №3.

9. Шемшученко Ю. Правове забезпечення мовної політики в Україні. Київ: Юридична думка, 2010. 200 с. ПЕД НАН України
10. Шульга О. Мовна політика в Україні: сучасний стан та перспективи. Київ: Наукова думка, 2015. 180 с.
11. Бондаренко І. І. Основи ненасильницької комунікації. Київ: Дух і Літера, 2021. 176 с.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ОСОБЛИВА ФУНКЦІЯ ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Вікторія КОРСУНСЬКА

практичний психолог, «Leuchtturm – Perspektive Mensch»

м. Галле (Німеччина),

аспірантка Класичного приватного університету

м. Запоріжжя (Україна)

Однією з найважливіших компетенцій особистості є вміння спілкуватися, завдяки чому є можливість передавати власні думки, впливати на поведінку. З психологічного погляду мовлення – це особлива функція, яка керує усіма психічними процесами, має види внутрішній (процес мислення) та зовнішній (спрямований на оточення), певні властивості. За допомогою комунікативної одиниці як речення, його структури та побудови, особистість отримує інформаційне посилення, спонукання чи питання. Кожна думка особистості може доноситися різними мовами та усвідомлено.

Психологічні особливості особистості мають вираження через змістовність, зрозумілість, виразність, дієвість. Наприклад, *змістовність* спостерігається, якщо особистість відображає кількість думок в мові, почуттях, прагненнях, показує їх важливість, пов'язує з реальністю; *зрозумілість* має відповідність будови фраз правилам мови, розставляння пауз, використанням логічних наголосів для виділення важливих слів; *виразність* проявляється в наповненості мови емоціями, різноманітністю та багатством образотворчих засобів мови (яскрава, енергійна, млява, бідна тощо); *дієвість* відображає, наскільки мова впливає на почуття, думки, вчинки оточення, ефект, який впливає на поведінку та внутрішні переконання.

Таким чином, з психологічного погляду мовлення – це форма знань, яка досягається методом присутності (бути в моменті), передавання, привласненням досвіду, є знаряддям і засобом мислення, що допомагає особистості фіксувати та відображати зовнішні образи оточення, формувати та набувати власний життєвий досвід, розширювати інтелектуальний запас.

На сучасному етапі освітнього процесу важливим є розвиток мовної особистості майбутнього психолога шляхом удосконалення комунікативної компетентності. Мовна особистість визначає рівень володіння мовою, пізнавальні та комунікативні здібності, використання граматичних та лексичних засобів мови. Вона також відбиває індивідуальний стиль і проявляється в особливостях лексики, граматики, вимови та інтонації.

Мовна особистість відіграє важливу роль у процесі спілкування. Впливає на сенс та інтерпретацію мови, а також для створення унікального стилю спілкування. Кожна людина, яка має власну мовну особистість, сприяє своєму спеціальному спілкуванню, забезпечуючи індивідуалізацію та різноманітність. У разі особистого розвитку важливо працювати над емоційною інтелектуальністю та навичками ефективного спілкування. Здатність слухати співрозмовника, демонструвати співчуття та надавати зворотний зв'язок – це дозволить побудувати гармонії та продуктивні стосунки з іншими.

Знання різних мов надає можливість познайомитися з новими людьми, відкриває нові можливості. У процесі вивчення іноземних мов відбувається своєрідне тренування мозку, що покращує розумову діяльність. Завдяки читанню особистість поповнює свій словниковий запас та покращує навички читання. Взагалі *«мова, рідна чи іноземна, служить засобом спілкування, дозволяє людям взаємодіяти між собою, щоб впливати один на одного в природних умовах соціального життя»* [3].

Мовна особистість визначає, як ми вибираємо та організуємо слова, яку інформацію включаємо, як ми висловлюємо емоції та встановлюємо контакти з аудиторією. Вона включає нашу здатність адаптувати висловлювання до різних

комунікативних ситуацій, використовувати правильні поняття і необхідні стратегії спілкування.

Розвиток здібностей та готовність особистості до незалежного та постійного вивчення іноземних мов та застосування їх надалі, сприяє саморозвитку та самоосвіті, виконує провідну роль у формуванні та розвитку мовних, мовленнєвих та соціокультурних компетенцій. Набуття навичок в особистості відбувається шляхом активної практичної діяльності. Розвиток комунікативної компетентності реалізується шляхом збагачення навчального процесу комунікативними вправами. Створення умов для вільного міркування особистості сприяють набуттю навичок розв'язання будь-яких проблем, породжують думку, передбачають процес обговорення різних можливостей та шляхів їх розв'язання. Зосередження уваги на змісті, на думці, де мова проявляється через формування та формулювання цих думок. Сприйняття мови як засобу міжкультурної взаємодії особистості відбувається у пошуках способів активного діалогу культур, практичному навчанні мови в новій культурі.

На думку Герта Хофстеде, процес набуття навичок міжкультурної комунікації базується на трьох етапах: усвідомленні різноманітності, знанні інших культур та розвитку комунікативних навичок. Він стверджує, що учасники комунікативного акту в мультикультурному контексті повинні вміти розпізнавати та використовувати символи інших культур, приймати їхні ритуали та брати участь у них [1]. Зорика Прнят та Лоренцо Гульєльмо зазначають, що *«міжкультурна компетентність має бути частиною викладання мови як природний розвиток культурної компетентності, поряд з метою розвитку мовних навичок та умінь»* [1].

Отже, комунікація передбачає мовленнєву орієнтацію освітнього процесу, який полягає у практичному використанні мови. На основі комунікативного підходу в особистості формується комунікативна компетентність, яка передбачає можливість використовувати всіх типів мовленнєвої діяльності (читання, говоріння, аудіювання та письмо), передбачає мовленнєву

спрямованість освітнього процесу через практичний процес використання мови. Свого ж часу комунікативна компетенція містить *мовну компетенцію* (здатність висловлювати свої думки або розуміти думки інших за допомогою мовних засобів, тобто вміння і навички використовувати лексику, граматику і вимову для мовленнєвої діяльності), *соціокультурні знання* (соціокультурного контексту), *навички та вміння* (вербальної та невербальної поведінки, характерні для носіїв мови).

Таким чином можна зазначити, що комунікативна компетенція виконує інтеграційну функцію прийому і передача інформації за допомогою різних видів мовленнєвої діяльності.

Список використаної літератури

1. Prnjat Z., Guglielmi L. La competenza comunicativa intercultural e L'insegnamento delle lingue straniere. / Laboratorio Itals. Supplemento alla rivista EL.LE. Settembre, 2008.
2. Психологія мовлення і психолінгвістика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Калмикова Л. О., Калмиков Г. В., Лапшина І. М., Харченко Н. В.; За заг. ред. Л.О.Калмикової. Київ: Переяслав-Хмельницький пед. ін-т, в-во «Фенікс», 2008. 245 с.
3. Hofstede, G. Cultures and Organizations: Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival – Software of the Mind. 2003. Profile Books, London.

МОВНА ОСОБИСТІСТЬ В ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРИ

Тетяна КРАШЕНІННІКОВА

*завідувач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін, кандидат філологічних наук, доцент
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

Інтернет-простір як новий комунікативний майданчик є втіленням людського живого мислення, вираженого у формі тексту, що одночасно синтезує графіку, звук, анімацію, а це впливає на те, що носії мови частіше замислюються над мовними засобами, які використовують [3]. На сьогодні ми активно спостерігаємо розвиток онлайн-комунікації (чат, форум, месенджер) та її спрямування користувача на створення простих і коротких писемних текстів, легкий і точний виклад думок.

Поступово мова почала реалізовуватися не лише через словесні та текстові форми, а й через мовні знакові символи. У писемному інтернет-спілкуванні паралінгвальні засоби, які супроводять усне мовлення і сигналізують про реакцію комунікаторів на інформацію, відсутні, що не дає змоги вчасно помітити неадекватність сприйняття і скоригувати повідомлення. Їх нестачу частково компенсують емотикони та невербальні засоби. Швидкість і частотність обміну повідомленнями, особливості клавіатури, сервіси підказок та інші чинники спричиняють появу в писемних текстах помилок, до яких учасники спілкування часто ставляться байдуже або з гумором, обігруючи їх: цифрово-буквенні позначення співзвучних фраз, інтернаціональні за характером функціонування, наприклад: 4U (for you), B2W (back to work) [3].

І перед нами постає оновлена мовна особистість, яку дослідники почали називати **віртуальна особистість**. Це ще одна одиниця характеристики Мережі. При вивченні цього феномена науковці оперують поняттям «мовної особистості». Віртуальна особистість – це комунікативно-прагматична наявність особистості у мові. Модель віртуальної особистості формується через мову і стратегію мовної поведінки в Інтернеті. Серед дослідників мовної особистості визначаємо: Ф. Бацевича, який обґрунтовує думку про те, що «мовна особистість – це індивід, який володіє сукупністю здатностей і характеристик, які зумовлюють створення й сприйняття ним текстів, що вирізняються рівнем структурно-мовної складності та глибиною й точністю відображення дійсності» [1, с. 212]; Л. Мацько – під мовною особистістю має на увазі «узагальнений образ носія мовної свідомості, національної мовної картини світу, мовних знань, умінь і навичок, мовних здатностей і здібностей, мовної культури і смаку, мовних традицій і мовної моди» [4, с. 3]; Л. Струганець – мовна особистість – це мовець, який досконало знає мову, усвідомлено творчо володіє нею, сприймає мову в контексті національної культури як її духовну серцевину, користується мовою як органічним засобом самотворення, самоствердження і самовираження, розвитку своїх

інтелектуальних та емоційно-вольових можливостей та як засобом соціалізації особи в суспільстві [6]; П. Селігей трактує мовну особистість як ту, що опановує мовні знання, створює власну мовну свідомість, як «форму свідомості, яка обіймає знання, почуття, оцінки й настанови щодо мови та мовної дійсності» [5, с. 13].

Науковці традиційно розглядають мовну особистість **за трьома рівнями: вербально-семантичним, лінгвокогнітивним і мотиваційно-прагматичним.** Характеристики мовної особистості інформаційної доби нині постійно зазнають коригувань. У наявній моделі мовної особистості до мовної, мовленнєвої, комунікативної і соціокультурної компетентності додають компетентність інформаційну – коректне сприйняття інформації, вміння її добирати, аналізувати, систематизовувати, продукувати.

Проблематика мови Інтернет-комунікації нині надзвичайно актуальна, бо вона породила нову мовну особистість, віртуальну, із трансформованим мовним статусом. Говорячи про функції віртуальної мовної особистості, слід зазначити, що її творець сам може вибирати стиль і форму її репрезентації в Інтернет-просторі в залежності від тієї мети, яку він переслідує. В залежності від цього комунікант вибудовує свою поведінку й обирає певну комунікативну стратегію. Важливим тут є те, що людина, яка отримала повагу у віртуальному середовищі, починає почувати себе більш впевнено і в реальному світі, а це іноді дослідники подають як проявом психотерапії (поштовхом до нового реального життя і нового сприйняття себе).

Віртуальна мовна особистість може вигадати свій нік сама, а може і позичити його у іншого користувача мережі. Ніки можна класифікувати за різною тематикою, наприклад, вони можуть бути похідними від імен історичних персонажей (ljdmitry, saltichixa), бути пов'язаними з фольклором (kiki-morok, nafanko), а також кінематографом (kinochnik, batman692015) [2]. Так віртуальні імена користувачів мережі допомагають індивідам ідентифікувати

себе і виконувати певні функції, що є необхідними для досягнення поставлених реальною особою цілей.

Отже, мовна особистість в інтернет-просторі зазнає постійних змін та коригувань, залежно від мовного середовища перебування. Дослідження, які активно проводять із цього напрямку науковці, відображають усе нові та нові складові. Важливо зазначити, ще той факт, що поведінкові аспекти мовної особистості в реальному житті та в інтернеті можуть кардинально відрізнятися.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики. Київ, 2009. 376 с.
2. Велика І. О. Функції мовної особистості у віртуальному дискурсі (на матеріалі німецької мови). *Вісник мариупольського державного університету*. Серія: Філологія, 2017. Вип. 17. С. 104-109.
3. Кравець Л. Трансформація мовної комунікації в інформаційну добу. *Дивослово*. 2017. № 4 (721). С. 49-52 – Режим доступу: https://dyvoslovo.com.ua/archive/04_2017/
4. Мацько Л. Аспекти мовної особистості у перспекції педагогічного дискурсу. *Дивослово*. 2006. № 7. С. 2–4.
5. Селігей П. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання. Київ, 2012. 118 с.
6. Струганець Л. Поняття «мовна особистість» в україністиці. *Культура слова*. 2012. № 77. С. 127–133.

THE IMPORTANCE OF COMMUNICATION IN THE LEGAL PROFESSION

Марія ЛІСУНОВА

студент ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»,

Науковий керівник: Ірина СКОВРОНСЬКА

*доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»,
кандидат філологічних наук, доцент*

When it comes to being a successful lawyer, communication isn't just helpful – it's absolutely essential. Whether you're drafting a contract, arguing in court, or just explaining something to a client, the way you communicate can make or break your work. You can know the law inside out, but if you can't clearly express your ideas, you're going to struggle [1].

Let's start with writing – because, let's face it, lawyers write a lot. Contracts, letters, court documents, legal opinions – the list goes on. And in legal writing, every word matters. A sentence that's too vague or poorly phrased can lead to misunderstandings or even lawsuits down the line [2]. That's why legal documents have to be clear, accurate, and carefully structured. For example, when a lawyer writes up a business agreement, they need to define things like payment terms or how disputes will be handled – otherwise, both sides might interpret it differently, which could cause serious problems later.

But legal communication isn't just about what's on paper. Speaking is just as important – sometimes even more so. In court, for instance, a lawyer needs to explain their arguments in a way that's logical and convincing. It's not just about having the right facts – it's also about how those facts are presented. The same goes for negotiations. You need to stand your ground, but do it in a way that keeps things professional and respectful [3]. A lawyer who knows how to speak clearly and confidently can protect their client's interests much more effectively.

Then there's communication with clients, which is often overlooked – but it's a huge part of the job. Many clients are stressed out or unfamiliar with legal language. So, it's the lawyer's job to break things down in a way that's easy to understand. It's not enough to know the answer – you have to explain it in a way that makes sense to someone without a law degree. This is especially true in emotional cases, like divorce or custody disputes, where clients need both legal help and some emotional support [4].

It's also worth mentioning non-verbal communication – things like body language, eye contact, and tone of voice. These may seem small, but they can make a big difference. A lawyer who looks nervous or avoids eye contact might seem less trustworthy, even if their arguments are solid. On the flip side, someone who comes across as calm and confident will probably be taken more seriously by judges, clients, or juries.

In today's world, legal professionals also have to master digital communication. Emails, Zoom meetings, messaging apps – they're all part of the daily routine now. Since COVID-19, a lot of legal work has moved online, and lawyers have had to learn how to communicate just as effectively through a screen as they do in person [5, p. 552]. That means writing clear, professional emails and knowing how to present yourself on video calls – from your voice to your background.

Lastly, there's cross-cultural communication, which is super important for lawyers working in international law or global business. People from different cultures communicate in different ways, and something that seems normal in one country might come across as rude in another. Lawyers who understand this – and can adjust their communication style – are more likely to build trust and avoid unnecessary conflict [6].

In summary, we note that communication isn't just a "nice-to-have" skill for lawyers – it's at the core of everything they do. It helps them build strong client relationships, argue cases, solve problems, and adapt to a fast-changing world. Good communication turns legal knowledge into real results. And in a profession built on words – written, spoken, or unspoken – that makes all the difference.

List of references

1. Garner, B. A. (2013). *Legal Writing in Plain English*. University of Chicago Press. 350 p.
2. Shuy, R. W. (2001). *Language Crimes: The Use and Abuse of Language Evidence in the Courtroom*. Oxford University Press. 480 p.
3. Solan, L. M., & Tiersma, P. M. (2005). *Speaking of Crime: The Language of Criminal Justice*. University of Chicago Press. 420 p.
4. American Bar Association. (2020). *The Importance of Communication Skills in Legal Practice*. Retrieved from. 220 p.
5. Gopen, G. D., & Swan, J. A. (1990). The Science of Scientific Writing. *American Scientist*, 78(6), P. 550–558.
6. Legal Cheek. (2021). *Why Good Communication Skills Are More Important Than Ever for Lawyers*. Retrieved from <https://www.legalcheek.com> (дата звернення: 20.04.2025)

ЗАСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У НАУКОВИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕКСТАХ

Світлана МАЛА

*другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

Науковий керівник: Ірина ХОЛОД,

*доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри міжкультурної
комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін, ВНПЗ «Дніпровський
гуманітарний університет»*

Психологія як наука постійно розвивається, збагачуючи свій понятійно-категоріальний апарат новими термінами, що потребують постійного коректного та уніфікованого перекладу. Дослідження засобів перекладу психологічних термінів є актуальним з точки зору забезпечення адекватності наукової комунікації, гармонізації терміносистеми та уникнення можливих термінологічних розбіжностей.

Метою представленої тези є теоретичне обґрунтування засобів перекладу психологічних термінів в наукових текстах.

Термін – це лексична одиниця, котра позначає поняття, що належить до певної спеціальної галузі знань або діяльності [4, с. 53]. Використання термінів забезпечує точність, об'єктивність і достовірність переданої інформації.

Засоби перекладу – це комплекс затверджених у перекладознавстві методів, способів та прийомів, які застосовуються для передачі змісту тексту з однієї мови на іншу [3, с. 64].

Серед дослідників, що приділяють увагу перекладу англomовної психологічної термінології українською мовою: В.Д. Бялик, Є.А. Гутарева, О.П. Демиденко, Ю.М. Марусик, О.В. Ребрій, К.А. Разумна, О.В. Рябчук, Д.В. Фурт та ін. Аналіз праць представлених науковців дозволив окреслити наступний перелік засобів перекладу, серед яких:

Методи перекладу. Під методом перекладу лінгвісти мають на увазі дії перекладача, які дозволяють реалізувати раціональний спосіб перекладу і

отримати оптимальні результати [1]. Тобто, *метод* – це стратегія перекладу, а *спосіб* – це конкретний прийом у межах цієї стратегії, тобто методу перекладу.

С. І. Терехова вказує на два базових методи перекладу: *комунікативний* та *семантичний* [5]. Способи перекладу термінів розподіляються на переклад еквівалентний та безеквівалентний: в залежності від того чи мають термінологічні одиниці, відповідний еквівалент у мові перекладу, або ні.

Серед способів перекладу психологічної термінології наводять:

1. Лексичний еквівалент: використання усталеного відповідника в мові перекладу, який точно передає значення оригінального терміна (наприклад, *impulse* – імпульс) [2, с. 4].

2. Підбір аналога у мові перекладу (наприклад, *burnout* – стан емоційного виснаження) [2, с. 4].

3. Калькування, як один з різновидів мовного запозичення, що реалізується через дослівний переклад складових частин терміна (наприклад, *self-deprecation* – самоприниження; *Post-traumatic stress disorder (PTSD)* – посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) [2].

4. Експлікація – розширення терміна для пояснення його значення (наприклад, *alternate-form* – еквівалентні варіанти) [4].

5. Описовий переклад: використання пояснення (наприклад, *flow* – оптимальний психологічний стан, у якому людина повністю занурюється у виконання завдання) [2, с. 4].

6. Транскодування: передача терміна шляхом транскрипції, транслітерації, з адаптацією до фонетичних та орфографічних норм мови перекладу (наприклад, *suggestion* – сугестія, *intervention* – інтервенція) [4].

7. Адаптивне транскодування – модифікація терміна з урахуванням контексту (наприклад, *client-centered therapy* – клієнт-центрована терапія) [2].

8. Контекстуальна заміна: використання іншого терміна або виразу, який найбільш точно відповідає значенню оригіналу в конкретному контексті. (Наприклад, *Decision theory shares characteristics with game theory.* – Теорія

прийняття рішень базується на положеннях, подібних до положень теорії ігор.) [2].

Висновок. Складність перекладу термінологічних одиниць у наукових психологічних текстах зумовлена багатозначністю термінів та особливостями їхнього вживання у різних контекстах. Тож, деякі психологічні концепти мають культурно специфічне забарвлення, що ускладнює їхню адаптацію в іншій мовній системі.

Під час перекладу англійських термінів українською мовою лінгвісти насамперед прагнуть знайти лексичні еквіваленти. Однак це завдання ускладнюється, оскільки багато термінів є відносно новими і не завжди мають відповідники в українській мові. В таких випадках обирають нееквівалентні способи перекладу.

Вибір оптимального засобу перекладу повинен враховувати такі аспекти, як семантична точність, стилістична відповідність, узус професійного середовища та нормативні вимоги термінологічних стандартів.

За підсумками роботи визначено, що в перекладознавстві засоби перекладу охоплюють різні методи, способи та прийоми, які перекладачі застосовують для передачі змісту та форми оригінального тексту з однієї мови на іншу. Ці засоби включають, зокрема, транскодування (транслітерацію та транскрипцію), адаптивне транскодування, еквівалентний переклад, підбір аналогів, калькування, експлікацію, описовий переклад, контекстуальну заміну. Вибір конкретного засобу залежить від контексту, специфіки тексту та особливих характеристик мовних одиниць, які потребують перекладу.

Список використаних джерел

1. Касяненко Д. С. До питання практичних дій перекладача та закріплених за ними понять. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2014. вип. 45: Серія «Філологічна». С. 250–252.
2. Панченко Ю. О. Переклад мовних одиниць галузей психології та психотерапії з англійської мови українською (на матеріалі твору Ірвіна Ялома “Staring at the Sun: Overcoming the Terror of Death”): кваліфікаційна робота магістра спеціальності 035 «Філологія» / наук. керівник А. Б. Юнацька. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 62 с.

3. Ребрій О. В. Вступ до перекладознавства: конспект лекцій для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» факультету іноземних мов. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 116 с.
4. Рябчук О. В., Разумна К. А. Способи перекладу англійських психологічних термінів українською мовою. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32: (71). №2. Ч. 2. С. 52–56. URL: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.2-2/10>.
5. Терехова С. І. Вступ до перекладознавства. (Сучасні проблеми і теорії. Діяльність перекладача. Основи техніки перекладу). Навч. посібник. (Вид. 2-ге, доповнене і перероблене). Київ: Вид. центр КНЛУ, 2002. 163 с.

МОВНА АГРЕСІЯ ТА ПСИХОЛОГІЯ МОВИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анастасія МАТЕЙКО

*здобувачка вищої освіти, першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

Науковий керівник: Дмитро ЗАВ'ЯЛОВ,
*викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних
дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

Мова завжди була важливим інструментом у суспільстві. Вона допомагає людям спілкуватися, розуміючи один одного, передавати досвід і зберігати культуру. Упродовж століть мова була носієм національної пам'яті, засобом соціалізації, інструментом впливу на свідомість. І саме через мову формуються уявлення про добро і зло, формується культурна ідентичність, закріплюються моделі поведінки. У стабільних соціальних умовах мова виконує роль засобу порозуміння, однак у кризові моменти, наприклад, у періоди збройного конфлікту, вона здатна перетворитися на зброю.

В умовах війни мова починає діяти інакше. Вона може стати засобом підтримки людей: підбадьорити, заспокоїти, але також мова може стати і способом тиску або засобом дезінформації. Також через мову можна закликати до дії, наприклад, боротися чи допомагати або навпаки, сіяти паніку й розбрат. Мова працює не лише через прямі фрази, а й через символи, гасла, лозунги, емоційно забарвлені висловлювання. Саме слово здатне формувати громадську думку, впливати на рішення та поведінку людей. Те, як ми говоримо, впливає на те, що ми думаємо і як себе поводимо. У конфліктному середовищі мовлення

часто стає маркером приналежності. Мова може показати: людина «своя» чи «чужа». Тобто вона може як і об'єднувати, так і розділяти.

Ця робота наголошує на важливості зрозуміти, як саме проявляється мовна агресія і як працює психологія мови в таких екстремальних умовах, як війна. Усвідомлення цих процесів допомагає не лише краще захищатися від інформаційного впливу, а й свідомо використовувати силу мови як інструмент підтримки, єдності та збереження національної гідності.

Мовна агресія – це використання мови для завдання шкоди, приниження або нав'язування власної позиції. Вона може бути як прямою, наприклад, образи, погрози, так і прихованою: маніпуляції, підміна понять. Мовна агресія – це насильницьке нав'язування нерідної мови як засобу комунікації, освіти, науки, культури тощо [1]. Війна загострює такі явища, адже мова втрачає нейтральність і набуває символічного значення: вона розділяє, поляризує або, навпаки, об'єднує.

Психологія мови допомагає зрозуміти, чому певні слова впливають на людину так сильно. Важливу роль відіграє не лише сам зміст висловлювання, а й інтонація, частота повторення, контекст. Саме тому фрази на кшталт «Слава Україні» або «Нас не зламати» набувають великого емоційного значення і працюють як сигнали підтримки. Вони запускають глибинні емоційні реакції, викликають відчуття спільності, а також надають певної відваги. Часто такі слова асоціюються з конкретними подіями, тому впливають сильніше. Наприклад, вислів «Слава Україні!» закріпився у свідомості мільйонів українців завдяки офіційним зверненням політичних лідерів, мітингам підтримки, а також щоденному використанню в побуті. Це вже не просто фраза – це знаковий вислів, що став символом національної гідності, відваги та єдності. Він увійшов до колективної пам'яті народу як словесне втілення патріотизму.

Схожий статус має і гасло «Нас не зламати», яке часто з'являється у відео з деокупованих або постраждалих регіонів, у сюжетах про волонтерів, у

мобілізаційних роликах. Його використовують для підтримки бойового духу, для наголосу на стійкості й незламності українського народу перед обличчям загроз. Тобто, мовлення, яке було підкріплено емоційно, підтримане суспільством формує не лише настрій у особистості, а й надає поведінкові установи.

У період збройного конфлікту мова використовується не лише для комунікації. Вона стає інструментом впливу на людей: через неї передають емоції, цінності, позицію.

Один із проявів мовної агресії в сучасних умовах – це інформаційні кампанії в інтернеті, зокрема в соціальних мережах. Пропаганда, дезінформація, перекручування фактів – усе це впливає на те, як люди бачать війну, на кого покладають провину, кому вірять. Наприклад, пости або відео, що висміюють українську армію, націлені на те, щоб знецінити її в очах громадян. Такі дії мають на меті посіяти сумніви, страх або ворожнечу всередині суспільства. Як зазначається у звіті про війну в Україні, «операції в кіберпросторі спрямовані не лише на технології, а й на зміну світогляду людей, тобто мають когнітивний ефект» [2].

Однак мова може бути і зворотним явищем – засобом психологічного спротиву. Патріотичні фрази, гасла, пісні, вірші, меми стають джерелом підтримки. Вони формують відчуття єдності, додають сміливості, зміцнюють віру. Це вже не просто фрази – це знакові вислови, які стали частиною спільної пам'яті.

Мовна агресія – це не тільки слова, тому важливо згадати про невербальні прояви цього явища. Вона може проявлятися у погляді, у тоні голосу, у жестах. Дослідники відзначають, що невербальна агресія так само ранить. Із прикладів: демонстративне ігнорування, публічне знецінення, сарказм, насмішки [3, с. 4]. У побуті це може бути фраза, кинута з ненависним акцентом або підкреслено чужою мовою. У цифровому просторі – коментарі, які висміюють вибір людини, її біль або позицію.

В умовах війни важливо не лише уникати мови ворожнечі, а й навчитися використовувати мову так, щоби слова підтримували, а не руйнували. Мова має величезний потенціал для створення безпечного середовища навіть у небезпечні часи. Саме тому необхідно вчитися розпізнавати агресивні мовні сигнали й протистояти їм конструктивно.

Як показують дослідження, розуміння механізмів мовного впливу дозволяє краще захищати себе і не піддаватися на емоційні провокації [3]. Психолінгвістика пояснює, що слово, яке має багато смислових зв'язків і повторюється у позитивному контексті, краще запам'ятовується, а значить – має більший вплив.

У підсумку можна сказати, що мовна агресія в умовах війни - це не лише інструмент комунікації. Це – серйозне явище, яке впливає на свідомість, настрій і поведінку людей. Психологія мови допомагає зрозуміти, як і чому це відбувається, а отже, дає інструменти для захисту. Варто пам'ятати, що навіть у часи війни слово може бути не лише знаряддям боротьби, а й засобом надії. І так само, як воєнні обирають, що вдягти на фронт чи як діяти під обстрілами, ми маємо обирати, які слова використовуємо, бо саме вони здатні змінювати настрій, впливати на вибір і формувати майбутнє.

Список використаних джерел

1. Крашеніннікова Т.В. Мовна агресія: види, мовні ознаки, способи захисту. Матеріали III Всеукраїнського форуму ВМПЗ ДГУ, 10.02.2022. URL:<http://dgu.com.ua/bitstream/123456789/908/1/Крашеніннікова%20Т.В..pdf> (Дата звернення: 18.05.2025)
2. Kraesten Arnold, Peter Pijpers, Paul Ducheine, & Peter Schrijver. Assessing the Dogs of Cyberwar: Reflections on the Dynamics of Operations in Cyberspace during the Russia-Ukraine War. Published by: Leiden University Press. (2024) URL: <https://www.jstor.org/stable/jj.13760045.15> (Дата звернення: 16.05.25)
3. Ahmed Mohammed Saleh Alduais. Integration of Language Learning Theories and Aids Used for Language Teaching and Learning: A Psycholinguistic Perspective. November, 2012. URL: <http://dx.doi.org/10.5296/jse.v2i4.2438> (Дата звернення: 19.05.2025)
4. Шаповалова, Г. Мовна агресія як виразна риса сучасного українського медіатексту. Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Філологія; збірник наукових праць // редкол.: І.В. Сабадош (гол. ред.), В.В. Барчан, Л.О. Белей та ін. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла». URL:<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/60737> (Дата звернення: 17.05.2025)

ТЕОСОФІЯ У ПРОСТОРІ МІЖКУЛЬТУРНИХ КОМУНІКАЦІЙ: ІСТОРИЧНИЙ І СУЧАСНИЙ ВИМІР

Аліна МОРГУНОВА

*аспірантка Національного університету «Острозька академія», завідувачка
відділом «Музейний центр О. П. Блаватської та її родини»
КЗК «Дніпропетровський національний історичний музей ім.
Д. І. Яворницького» ДОР»*

Головні питання, які розглядаються в даному дослідженні наступні: чи можна вважати Теософський рух своєрідною платформою для міжкультурного діалогу з точки зору історичної перспективи, тобто від моменту його заснування наприкінці ХІХ століття по теперішній час? Як еволюціонували комунікативні стратегії протягом існування Теософського товариства? Теософія виникла як спроба синтезу східної та західної духовної традиції, прагнучі створити універсальну систему знань, яка виходить за межі релігійних, етнічних і культурних бар'єрів. Саме Теософська ідея «братерства людства» є ключовим принципом міжкультурної комунікації, яка визнає цінність кожної культури й водночас підкреслює спільність усіх людей.

Враховуючи історичні факти місію Теософського товариства насправді можна вважати інтеркультурною. Його діяльність мала суттєвий вплив на процес відродження індуїзму та буддизму в Індії у ХІХ столітті. Розвиток буддистської освіти та заснування навчальних закладів на Цейлоні (нині Шрі-Ланка), багато в чому завдячує діяльності Генрі С. Олькотта, яка була спрямована на відродження буддистської традиції. [3, с. 3-4]. Задача теософів в Індії була вкрай непростою – сприяти порозумінню між різними релігійними традиціями, підтримуючи ідеї толерантності й духовного єднання на противагу ворожнечі, упередженості та невігластву. І за думкою О. П. Блаватської, Теософське товариство далеко просунулося на цьому шляху: «...по всій Індії єдність і братерство прийшли на зміну старій роз'єднаності, що тільки в одній Індії виникло сто двадцять п'ять відділень нашого Товариства, кожне з яких є

ядром нашої ідеї братерства, осередком релігійної та соціальної єдності» [3, с. 2].

Взаємодія між індуїзмом, буддизмом, герметизмом, кабалою, неоплатонізмом – приклади багатоканального культурного діалогу, що був започаткований теософами. Самі постаті і праці Олени Блаватської, Генрі Олькотта, Вільяма Джаджа стали своєрідними посередниками між культурами, відкриваючи західній аудиторії традиції Сходу. Наприклад, у книзі О.П. Блаватської «Ключ до теософії» (1889), яка написана у формі діалогу між «теософом» і «запитувачем», особливо підкреслюється універсалізм, етична основа духовного знання і необхідність взаєморозуміння між різними релігіями, що прямо стосується міжрелігійного і міжкультурного діалогу. О. П. Блаватська стверджує, що Теософія не є новою релігією, а радше «вічною філософією» [4], яка лежить в основі всіх великих світових віровчень. Вона часто посиляється на східні традиції, такі як індуїзм, буддизм, але велике значення християнства, ісламу, юдаїзму також зазначається в її роботах. «Теософія – це архаїчна Релігія-Мудрість, езотеричне вчення, колись відоме в кожній стародавній країні, яка претендує на цивілізацію» [5].

Фактично, Теософський рух сам по собі можна розглядати як комунікативну стратегію в глобалізованому світі [1]. Від самого свого зародження і до сьогодні, він демонструє унікальну здатність до адаптації, інтеграції та трансформації форм духовної комунікації, зберігаючи при цьому свою метафізичну суть – пошук універсальної істини, єдності людства та діалогу між культурами, релігіями й наукою.

Теософія – не статична система, а динамічна комунікативна практика, яка змінюється відповідно до викликів епохи – від езотеричного друку XIX ст. до цифрової мережевої комунікації XXI століття.

Протягом 150 років свого існування Теософський рух адаптував свої комунікативні стратегії до соціокультурних змін. У XIX–поч. XX століття основним інструментом була просвітницька публіцистика, лекції, переклади

священних текстів, книги, а також особиста участь лідерів у міжрелігійних конференціях (зокрема, у Парламенті світових релігій 1893 р.). У ХХ столітті, попри переслідування в тоталітарних країнах, теософи зберігали традицію духовного просвітництва у формі закритих (підпільних) гуртків, самвидату, філософських товариств. Щодо українського історичного контексту, то важливо зазначити, що вже на початку ХХ століття в різних містах України відкрилися і діяли теософські осередки російського ТТ (яке було офіційно зареєстровано у 1908 році) – в Києві, Харкові, Ялті, Полтаві, Житомирі. В Україні товариства працювали до весни 1923 року, коли було оголошено перереєстрацію всіх товариств і, в результаті, вони були закриті.

Отже, радянська влада заборонила Теософське товариство: під повну заборону підпадала не тільки діяльність теософських груп, також небезпечно було навіть згадувати як Теософське товариство, так і ім'я його засновниці Олени Блаватської. В цей період, існували окремі люди і групи людей, які фактично не були членами ТТ, але намагалися знаходити і вивчати заборонену на той час літературу, в тому числі і теософську. Це був період «підпільного» вивчення духовної літератури і часто люди ризикували не тільки своєю свободою, а інколи і життям. Тільки в кінці 1980-х, на початку 1990-х років поступово ситуація починає змінюватися і в Україні з'являються раніше заборонені книги, в тому числі і праці О.П. Блаватської, а на початку 2000-х окремі люди стали вступати в міжнародне ТТ, а в 2007 році зареєстровано перше за часів незалежності відділення міжнародного Теософського товариства в Україні. В цей період повністю відновилася комунікація Теософського товариства з українським суспільством.

Сьогодні ми є свідками трансформації форм і способів духовного спілкування. У ХХІ столітті комунікація перейшла в цифровий формат: з'явилися онлайн-журнали, інтерактивні платформи, тематичні форуми, дистанційні курси, що розширило доступ до теософських знань і активізувало діалог між різними культурами та духовними традиціями [2]. Цифрові

інструменти дозволяють долати фізичні й мовні межі, відкриваючи теософії доступ до глобального міжкультурного аудиторного поля.

Зрештою, теософський рух можна розглядати як приклад стійкої культурної комунікативної системи, яка поєднує архаїчні (міфологічні, релігійні) смисли з сучасними формами знання і комунікації, тим самим забезпечуючи міст між традицією і модерністю, Сходом і Заходом, раціональним і трансцендентним. На кожному етапі свого розвитку теософська спільнота зберігає свою головну функцію – бути платформою духовного порозуміння, незалежно від культурних, мовних чи релігійних відмінностей.

В умовах війни, глобальної поляризації та постправди теософські цінності духовної єдності, ненасильства, внутрішньої трансформації стають особливо актуальними. Теософія не лише просвітницький проєкт, але й модель духовної дипломатії, здатна знімати конфліктність і вибудовувати глибше розуміння між культурами.

Список використаних джерел

1. Абисова М. А. Комунікативні стратегії в пост сучасному світі: соціальнофілософський аналіз, 2011. [Дис. канд. ... наук, Doctoral dissertation, Національний авіаційний університет].
2. Копанєва В. Наукова комунікація в цифровому середовищі. Вісник Книжкової палати, 2023.
https://www.researchgate.net/publication/374661367_Naukova_komunikacia_v_cifrovomu_seredovisku
3. Blavatsky, H. P. Our three objects. Lucifer, 5 (25), 1–7, 1889.
http://iapsop.com/archive/materials/lucifer/lucifer_v5_n25_september_1889.pdf
4. Blavatsky, H. P. The Key to Theosophy. London, 1920. 260 p.
<https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.166760>
5. Blavatsky H. P. (1879). What Is Theosophy? The Theosophist (1:1), October 1879.
<https://www.theosociety.org/pasadena/theosoph/theos1a.htm#whatistheosophy>

КУЛЬТУРНА МУДРІСТЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: ТРАДИЦІЇ, ІДІОМИ І ПРИСЛІВ'Я

Ольга НЕЖИВА

професор кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», доктор філософських наук, доцент

Найбільше і найдорожче добро у кожного народу – це його мова, ота схованка його духу, його багата скарбниця. Адже мова народу містить стару, і нову культуру, яка є ознакою національності. Кожна нація має свою родзинку у культурі, яку віддзеркалює традиції та усна творчість. Адже мова – це не лише засіб спілкування, а й вікно у культуру, цінності та традиції народу. Англійська мова, як і будь-яка інша, містить приховані скарби, які відображають багатовіковий досвід життя. Серед цих скарбів – ідіоми та прислів'я, короткі й образні вислови, що розкривають світогляд англomовного суспільства.

Ідіоми – це сталі вирази, значення яких не завжди зрозуміле буквально. Наприклад, вираз **«to break the ice»** (дослівно – «зламати лід») не має нічого спільного з льодом, а означає – розпочати розмову в напруженій чи незнайомій ситуації. Походження цього вислову пов'язане з минулим, коли кораблі змушені були пробивати лід, щоб створити шлях для торгівлі – образ подолання бар'єрів.

Багато ідіом англійської мови відображають історичні реалії та традиційні цінності. Наприклад, вислів **«the apple of my eye»** (дослівно – «яблуко мого ока») означає когось дуже дорогого та улюбленого. У давнину вважали, що зіниця – життєво важлива частина ока – схожа на яблуко, а тому дуже цінна.

Прислів'я – це короткі вислови, що передають моральні уроки чи життєві істини. Наприклад, **«Actions speak louder than words»** (дії голосніші за слова) підкреслює, що важливіше те, що ми робимо, ніж те, що говоримо – це

характерна риса англомовної культури, де цінується відповідальність та щирість.

Інше відоме прислів'я – **«When in Rome, do as the Romans do»** (у Римі поведься як римлянин) – нагадує про важливість поваги до традицій та звичаїв у чужій країні чи культурі.

Багато ідіом і прислів'їв тісно пов'язані з традиціями. Наприклад, фраза **«Christmas comes but once a year»** (Різдво буває лише раз на рік) часто використовується як виправдання для веселощів або надмірностей – адже це особливе свято. А вислів **«Don't cry over spilt milk»** (не плач над пролитим молоком) міг виникнути тоді, коли молоко було цінним продуктом, і хоч його втрата була прикрою, плакати було марно.

Сільське господарство, традиційні свята, історичні події – усе це вплинуло на формування англійських фраз. Наприклад, **«make hay while the sun shines»** (коси сіно, поки світить сонце) нагадує про необхідність використовувати сприятливий момент.

Знання ідіом і прислів'їв допомагає не лише говорити природніше, але й мислити у відповідності до культури мови. Це дозволяє заглянути глибше – за межі граматики та словникового запасу – у спосіб мислення носіїв мови.

Цікаво також порівнювати ідіоми в різних мовах. Наприклад, англійський вислів **«to kill two birds with one stone»** (убити двох пташок одним каменем) має аналоги в багатьох мовах. Це показує, що хоча культури відрізняються, багато життєвих ситуацій є універсальними.

Ідіоми та прислів'я – це маленькі двері до великого будинку культури. Вивчаючи їх, ми отримуємо уявлення про традиції, цінності, гумор та практичну мудрість англомовного світу. Вони навчають нас не лише говорити, а й розуміти – і саме в цьому полягає справжня мудрість мови.

Список використаної літератури

1. Crystal, D. *English as a Global Language*. Cambridge University Press. 2003.

2. Нежива О. М. Мовна економія в німецькій мові на прикладах складних і скорочених слів. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. наук. фах. вид.* К. Національний авіаційний університет, 2020. № 41. С. 25-31. <http://dx.doi.org/10.18372/2520-6818.41.14583>
3. Нежива О. М. Специфіка економічної термінології в англійській мові. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 2022. Том 33 (72) № 1. 172-175. DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.1-1/30>

АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК МІЖНАРОДНА МОВА: ВАЖЛИВІСТЬ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В УКРАЇНІ

Крістіна НОГА,

*здобувачка вищої освіти, першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

Науковий керівник: Ліана КВІТИНСЬКА,

*викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних
дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

Дослідження спрямоване на обґрунтування важливості вивчення англійської мови в вищих закладах в Україні та важливість володіння англійською мовою на високому рівні, достатньому не тільки для спілкування в інтернеті та подорожей, але і для роботи та навчання за кордоном.

На сьогодні перевагою є донести до студентської спільноти важливість вивчення англійської мови та перспективи, які відкриває гарне знання англійської мови.

У лінгвістиці світова мова (іноді глобальна мова, міжнародна мова) – це мова, яка географічно поширена та дозволяє спілкуватися членам різних мовних спільнот. Англійська є однією з найпоширеніших і, за кількістю людей, що розмовляють англійською у світі, займає 2 місце у світі після китайської. Тому англійську мову можна віднести до світових мов.

Англійська мова – міжнародна мова.

1. Глобальна мова

Англійська вважається однією з найпоширеніших мов світу, оскільки для майже 400 мільйонів жителів планети англійська є рідною мовою. Вона ж займає лідерську позицію як друга державна мова для понад 300 мільйонів осіб.

Майже стільки ж людей мають хоча б базові знання англійської. Основна маса даних у таких галузях як освіта, спорт, новини, музика, кінематографія публікується англійською мовою.

2. Мова промисловості, підприємницької справи та торгівлі.

Незалежно від розташування найважливіші корпорації, банки та штаб-квартири великих організацій, ведуть спілкування англійською мовою.

3. Мова сфери туризму.

Розуміння англійської мови допомагають почуватися комфортно в різних країнах у різних ситуаціях – при діловому і при неформальному спілкуванні.

4. Мова технологічного прогресу.

Сьогодні майже всі довідники, посібники та програмні засоби для найсучасніших пристроїв написані англійською мовою.

5. Мова літератури та кіно.

Вплив англійської мови на світову кіноіндустрію розпочався на початку ХХ ст. зі зростанням популярності Голлівуду. З появою «звукових фільмів» англосовні фільми швидко завоювали міжнародні ринки. Це було не лише результатом технологічного прогресу, а й наслідком стратегічної бізнес-практики. Американські студії, такі як Warner Bros. та Paramount, почали експортувати свої фільми. Ці студії інвестували в дубляж та субтитрування, щоб зробити свої фільми доступними в усьому світі. Поширенню англосовних фільмів сприяли геополітичні події такі як Друга світова війна. Американські фільми, широко поширювалися по всій Європі та Азії. Це відіграло вирішальну роль у домінуванні англійської мови у світовому кінематографі.

6. Мова провідних університетів світу.

Знання мови на високому рівні дає можливість пройти різні курси та програми. У цілому, гарне знання англійської мови дає можливість вступати до відомих міжнародних університетів і, відповідно, зробити гарну кар'єру. Англійська мова відіграє велику роль у прогресі глобалізації. Глобалізація торгівлі та комерції підвищили важливість використання англійської мови.

Глобалізація мови – це швидке поширення мови як другої та іноземної. Саме англійська мова стала глобальним стандартом, який використовується в діловому, культурному та політичному полі. Англійська мова є однією з шести офіційних мов ООН (разом із арабською, іспанською, китайською, російською та французькою).

В Україні 26 червня 2024 року був прийнятий новий закон про англійську мову, в якому вона офіційною мовою міжнародного спілкування в Україні. Цей закон закріплює новий статус англійської в Україні та зазначає список посад, для кандидатів на які обов'язковим є володіння англійською.

Необхідно підтвердити знання мови на рівні нижче B2 за шкалою CEFR на таких посадах:

- державної служби категорії «А», «Б» і «В», перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України;
- голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників;
- військовослужбовців офіцерського, сержантського і старшинського складу, які проходять військову службу за контрактом;
- поліціантів середнього і вищого складу Національної поліції України, начальницького складу інших правоохоронних органів, посад начальницького складу служби цивільного захисту, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України;
- прокурорів;
- у податкових та митних органах;
- керівників, членів ради директорів та інших посадових осіб державних підприємств, господарських товариств, у статутному капіталі яких понад 50 відсотків акцій належать державі;
- керівників державних наукових установ;
- керівників закладів вищої освіти.

Також закон розширює сфери застосування мови. Зокрема компанії, що працюють на міжнародному ринку, мають ввести англійську у свої бізнес-процеси. Завдяки регламентуванню норми володіння англійської після завершення навчання в школах та ВНЗ, випускники закладів середньої освіти мають знати мову на рівні B1, університетів та інститутів – B2.

Таким чином, впровадження англійської мови в бізнес-процеси українських компаній, особливо тих, що працюють на міжнародному ринку, є необхідною умовою для інтеграції в глобальну економіку. Це розширює сфери застосування мови, сприяє ефективній міжнародній комунікації, залученню іноземних партнерів та професійному розвитку працівників. Англійська мова стає стратегічним ресурсом у сучасному діловому середовищі. Тож знання англійської дасть змогу Україні просувати свої інтереси на світовій арені, ефективно взаємодіяти з іноземними партнерами та інтегрувати український бізнес у європейську економічну систему.

Список використаних джерел

1. Crystal David, English as a Global Language, Cambridge International Press, 1997, 2003.
2. Crystal David, Language and the Internet, Cambridge International Press, 2001.
3. <https://5minuteenglish.com/the-influence-of-english-on-the-global-film-industry/>
4. <https://www.matriks-pres.com.ua/rol-khudozhnoi-literatury-anhlijskoiu-u-rozuminni-kultury-ta-istorii/>
5. https://osvita.ua/abroad/higher_school/articles/34670/

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF LEARNING SEVERAL FOREIGN LANGUAGES SIMULTANEOUSLY

Yelyzaveta PAIOS

Master's degree student

Scientific supervisor: Iryna KHOLOD, Associate Professor, PhD, Associate Professor of the Department of Intercultural of Intercultural Communication and Social and Humanitarian Disciplines Dnipro University of the Humanities

In today's globalized world, proficiency in multiple foreign languages has become not merely an advantage but a necessity. People increasingly strive to master several languages simultaneously in order to feel more comfortable in international

environments, remain competitive in the job market, and broaden their horizons. However, the simultaneous learning of several languages has distinct psychological features that define both its advantages and potential challenges.

On a personal level, I have always been interested in analyzing how multiple languages are learned simultaneously. From personal experience and observations, I have concluded that this process significantly activates cognitive functions such as attention, memory, and thinking. Scientifically, it has been proven that learning multiple languages stimulates the development of neural networks in the brain, increases attention span, and improves working memory. Studies also indicate that multilingual individuals have a lower risk of developing neurodegenerative diseases such as Alzheimer's disease due to their enhanced cognitive reserve capacity.

However, one must also consider the psychological challenges that may arise during simultaneous language acquisition. One major challenge is language interference, the phenomenon where elements of different languages become mixed during memorization and reproduction of information. This phenomenon complicates both comprehension and real-life language use. To avoid interference, clear strategies for differentiating languages are essential, such as studying languages on different days or using distinct textbooks and materials for each language.

Particular attention should be paid to the role of motivation in language learning. Numerous studies have shown that intrinsic motivation, such as an interest in the culture of the target country or a personal desire for self-improvement, is significantly more effective and stable than extrinsic motivation driven by work necessity, educational goals, or social expectations. However, combining both intrinsic and extrinsic motives can lead to optimal outcomes.

Another important aspect is the impact of multilingualism on cognitive development. It has been established that multilingual individuals exhibit greater cognitive flexibility, higher analytical thinking skills, an enhanced ability to quickly switch attention between tasks, and more effective problem-solving capabilities. This

occurs due to structural brain changes, particularly increased grey matter density in regions responsible for cognitive control and language processing.

Individual psychological traits also play a crucial role in language acquisition. Research indicates that learning success significantly depends on characteristics such as anxiety levels, neuroticism, organization, openness to experience, and motivational orientations. People who demonstrate high levels of self-control, discipline, and organizational skills have notable advantages in learning multiple languages concurrently.

Socio-psychological factors also significantly contribute to learning success. Scientific studies confirm that support from close individuals, positive feedback from teachers, and interaction with others who are also learning languages substantially enhance learning efficiency and reduce stress levels.

In conclusion, learning several foreign languages simultaneously is a multifaceted psychological process encompassing a complex interaction of cognitive, motivational, individual, and social factors. A profound understanding of these aspects enables the creation of optimal conditions for effective and comfortable language acquisition, ensuring not only a high level of knowledge but also harmonious personal development.

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЧЕРЕЗ МОВУ І КУЛЬТУРУ

Ануш ПАТВАКАНЯН

*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

Науковий керівник: Дмитро ЗАВ'ЯЛОВ,

*викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманістичних
дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

Національна ідентичність – це усвідомлення людиною своєї належності до певного народу, мови, культури та історії. Особливо важливо говорити про формування національної ідентичності зараз, коли наша країна переживає

складні події. На мою думку, саме мова та культура відіграють головну роль у збереженні національної єдності та самоусвідомленні людини як частини свого народу. У цій тезі показано, як ці два важливих елементи – мова і культура – впливають на формування національної ідентичності українців, особливо молоді.

Національна ідентичність формується поступово. Вже з дитинства людина засвоює певні цінності, звичаї, традиції та мову, яка є основним засобом передачі культурного досвіду. Мова є не тільки засобом спілкування, а й способом пізнання світу та вираження національних особливостей. Саме через мову відбувається передача фольклору, казок, пісень, прислів'їв і приказок, які відображають менталітет та історію народу.

Також велике значення має культура – сукупність духовних і матеріальних надбань нації. Вона є основою, що формує світогляд, впливає на сприйняття світу та самого себе. Людина, яка відчуває зв'язок зі своєю культурою, має більш стійку ідентичність і впевненіше почувається у сучасному суспільстві.

Особливо важливим є те, що мова та культура виконують функцію символів єдності. Вони згуртовують людей у складні періоди, допомагають пережити кризові моменти, зміцнюють почуття гордості за свій народ і Батьківщину. Особисто помітно, що в моменти випробувань люди починають більше цінувати свої традиції, мову, символіку – усе те, що раніше могло здаватися буденним.

Останнім часом питання національної ідентичності набуло особливої актуальності. Молодь дедалі частіше замислюється над тим, хто ми є, звідки наші корені та чому важливо зберігати власну культуру. Поступово повертається інтерес до вивчення історії, народної творчості, обрядів і традицій. Ще одна важлива річ – це те, що мова не тільки об'єднує людей, а й виступає засобом захисту національних інтересів. Вона є своєрідним кордоном, який відмежовує націю від зовнішнього впливу. Збереження рідної мови

дозволяє народові залишатися самобутнім, не розчинятися у глобалізованому світі, зберігати свою історичну пам'ять і передавати її наступним поколінням.

Формування національної ідентичності особливо активно відбувається в підлітковому та юнацькому віці, коли особистість шукає своє місце в суспільстві, визначає власні цінності та орієнтири. У цей період важливу роль відіграють виховання, навчання та оточення. Через мову та культуру молодь засвоює національні символи, традиції та історію, що в подальшому впливає на її світогляд. У наш час молоді важливо розуміти не лише свою історію, а й роль мови у формуванні власної особистості. Адже це не лише спосіб спілкування, а й прояв внутрішнього світу, національної самосвідомості та гордості за свій народ. Мені здається, що зараз кожен українець намагається бодай у дрібницях підкреслити свою національну ідентичність – вишиванкою, піснею, українською мовою у спілкуванні чи навіть у виборі музики й фільмів. Я й сама останнім часом більше цікавлюся історією нашого народу, переглядаю документальні фільми та слухаю сучасних українських виконавців, які поєднують традиційні мотиви із сучасною музикою.

Тож, таким чином, мова та культура є потужними психологічними механізмами формування національної ідентичності. Вони виконують роль об'єднуючих чинників, допомагають людині усвідомити свою приналежність до нації, зберігають історичну пам'ять і духовну єдність народу. Усвідомлення цього є важливим як для кожної окремої особистості, так і для всього суспільства загалом.

Список використаних джерел

1. Бойко С. Формування національної ідентичності української молоді в умовах російсько-української війни. *Українознавчий альманах*. 2022. Вип. 30(2).URL: <file:///C:/Users/HP/Downloads/448-701-1-SM.pdf> (дата звернення: 11.05.2025).
2. Косович О. Мова та національна ідентичність : монографія / Ольга Косович ; Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Науково-дослідна лабораторія «Стилістика і культура мови в сучасній науковій парадигмі». Тернопіль, 2019.URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/30687/1/Kosovych_Monohrafiia.pdf (дата звернення: 12.05.2025).

3. Мова – кордон національної безпеки : збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції/ Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. Львів, 2025. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/24784/1/Збірник%20тез_мова_кордон_2025.pdf#page=78 (дата звернення: 10.05.2025)

СЛІДАМИ СТЕПОВОГО АПОСТОЛА КРІЗЬ ГЛИБИНИ ШЕВЧЕНКОВОЇ ДУШІ

Аліна ЛУКОМСЬКА

*слухач магістратури I курсу ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ*

Анатолій ПОПОВСЬКИЙ

*професор кафедри мовної підготовки доктор філологічних наук, професор,
заслужений працівник освіти України Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*

*Степе мій!.. Хустиночками
хати,
Чорноземна віковічна міць!
Нам тебе судилось покохати,
Незрадливим серцем
зрозуміть...
Ти, як наша пісня українська,
Повен сонця і квітневих чар.
Ти народу нашого колыска
І неперевершений кобзар.*

М. Чхан

Коли ми згадуємо тих, хто творив історію України словом, не можна обійти постаті Михайла Чхана. Його поезія стала голосом степового краю, а його життєвий шлях – прикладом боротьби за правду та вірність своїм переконанням. Як і Тарас Шевченко, Михайло Чхан оспівував Україну, її красу і велич, але робив це в умовах радянської тоталітарної системи, яка намагалася зламати кожного, хто наважувався говорити про українську ідентичність.

Життєвий і творчий шлях Михайла Чхана, як і багатьох діячів української культури, з часом стали майже невідомими, непоміченими, недооціненими. Він продовжував традиції Шевченка, віддзеркалюючи в поетичній симфонії палкої

любові до рідної землі, до її душі, історії й людей. Це прагнення до свободи, права на гідність та націленість на світле майбутнє.

Щоб повністю зрозуміти і відчувати сутність творчості Михайла Чхана, я відвідала Літературний музей Придніпров'я й поринула у справжнє магічне царство слів, де кожен рядок, наче скарб, приховує невідомі грані його поетичного й громадського життя. Саме тут мені відкрився світ, де поезія була не просто мистецтвом, а вогнем, який обпікав і запалював серця, ставши зброєю проти бездушної машини влади.

У Дніпропетровському історичному музеї зберігається архів Михайла Чхана, переданий його сестрою Любов'ю Антонівною Немченко. Серед архівних матеріалів виявила неопубліковані досі твори: присвята українській нації *«Гомін, гомін понад зорі»*, поема – вінок пам'яті Д. І. Яворницького *«Яворині думи»* та інші. Особливо вразили чернетки до незавершеної повісті *«Легенди про козаків»*, де Чхан намагався передати вільнолюбний дух козацької доби та його особисті листи, в яких висвітлював антигуманні засади радянської влади, висловлював свої сумніви, любов до рідного краю та натхнення, яке він черпав із творчості Шевченка.

Чхан переймався не тільки Шевченковим словом, а й бунтарським духом. Його вірші містять заклики до національної свідомості, до збереження культури і традицій. Як і Шевченко, він вірив у силу слова, яке може змінити світ.

Михайло Чхан народився в Запорізькому краї на берегах річки Кам'янки, де степові простори зберігають легенди про козацтво, що сформувало його як громадянина і поета. Степова симфонія стала основою його ліричного світобачення, плекала любов до рідного краю й звияти запорізьких козаків.

Перша поетична збірка Чхана *«Не заходить сонце»* з'явилися у часи хрущовської «відлиги» й стала символом оптимізму, віри у краще майбутнє. Але друга – *«Грані»*, кардинально змінила його життя: вірш *«Фараон»*, де критикувалась радянська влада, прирік його ворогом режиму, за що зазнав

переслідувань, наклепів, запроторень до психіатричних лікарень, але залишався вірним собі.

Творчість Чхана була багатогранною. У збірках *«Високе»* і *«Куранти»* розкривається глибокий внутрішній світ автора, а також духовний світ його сучасників – простих людей, які були головними героями його творів.

У Літмузеї Придніпров'я зберігаються безцінні матеріали, які не тільки висвітлюють його творчий шлях, але й розкривають непримиренну боротьбу його творчого кредо, про що свідчать газети та журнали, в яких публікувалися його твори та статті. У критичному відгуку 1967 року на збірку *«Грані»* рецензент наголошує на «націоналістичних акцентах», що викликали небажані асоціації з антипатією до радянського режиму. Більше того, його сатиричний вірш *«Фараон»*, викликав обурення серед представників влади, яка звинувачувала його у втраті «соціалістичних орієнтирів». Та попри все Чхан розвінчував радянську систему, не дозволяв замовчувати правду. У його рядках випромінюється не лише любов до України, але й нещадна критика того, хто намагається стерти людську гідність. Саме це й стало причиною його безперервного переслідування.

Відомий інцидент, коли Чхана заарештували за «антирадянську діяльність», став лише одним із численних спроб КГБ СРСР зламати його дух. Під час допитів він неодноразово заявляв, що для нього важливіше бути вірним своїй творчості та рідній землі, аніж підкорятися тоталітарній системі (як і в Т. Шевченка: *«Мучусь, караюсь, але не каюсь!»*). Відтоді його творчість була визнана небезпечною для радянської ідеології, і поет був змушений жити під постійним наглядом.

У його листах і записах, що збереглися, відчувається гіркота й безвихідь у боротьбі з державним режимом. В одному з таких листів до колеги він писав: *«Я знаю, що мої вірші не будуть сприйняті так, як хочеться владі. Вони бачать у слові зброю, а я бачу в ньому лише правду»*. Ці слова ставали для нього

одночасно і підтримкою, і болем. Правду Чхана не могли стерти навіть погрози чи фізичні випробування. Вона жила в його душі і в кожному слові його поезії.

Попри всі ці тортури і переслідування, Чхан продовжував писати, захищаючи свою ідентичність і вірність істині. Він став символом незламності, втіленням боротьби за свободу думки. Його поезія не просто служила мистецьким вираженням особистих переживань, а ставала маніфестом протесту. У кожному вірші Чхана відчувається внутрішня боротьба між бажанням залишатися вірним своїм переконанням і прагненням бути почутим у країні, де правда була вкрай небажана:

*На чотирьох вітрах лютує роздоріжжя,
Неначе розтина на чотирьох хрестах:
Не докатує пан, так злий кримчак доріже;
Там шляхтич насіда, там турок смерть простяг.
І на печаль-печаль.
І бовваніє камінь,
Де карби скреготять аж боляче зіркам!
Куди не поверни, загинеш на смерканні;
Якою не рушай, там паля чи аркан.
Ліворуч шлях чига московською петлею;
В галерний вічний льох праворуч путь веде,
А прямо підлий пан раба тавро приклеїть,
А сунешся назад там попелище жде.
І горизонт, немов чотири ятагани,
Замкнув смертельний свист - не вирватись тобі,
Але пращури наші вистояли, тож мусимо стояти й ми...*

М. Чхан «На чотирьох вітрах»

У цьому контексті – життя Чхана, звитяжного бореця за право на самовираження в умовах тоталітарного режиму, де слово було зброєю. І, хоча він був змушений жити під пильним оком КДБ, його творчість залишалася непокірною, залишила слід у серцях тих, хто не боявся чути правду.

Дух Тараса Шевченка пронизує всю творчість Михайла Чхана. Подібно до Кобзаря, Чхан черпав натхнення з духовних глибин свого народу, його історії та пісень. Але якщо Шевченко боровся проти імперського поневолення,

то Чхан мав протистояти радянській системі, яка переслідувала будь-які прояви національної свідомості.

Шевченко, засланий за свою поезію, писав про долю України крізь призму страждань і гніву. Його «Кобзар» став маніфестом боротьби за свободу, а його слова – святим заповітом для майбутніх поколінь. Чхан, натхненний цим прикладом, також став голосом українського народу, але в умовах, де потрібно було говорити як відверто, так і натяками, приховано.

У поезії Чхана часто простежується відлуння Шевченкових мотивів. Його вірші оспівують козаччину, красу природи, велич українського народу. Як і в Шевченка, героями творів були хлібороби, воїни, трудівники. Обидва поети мали складну і трагічну долю. Шевченко став жертвою царської системи, яка боялася його слова. Чхан страждав від радянської системи, яка прагнула знищити будь-які прояви свободи думки. Але, попри це, обидва залишилися незламними.

Михайло Чхан і Тарас Шевченко – це два достойних імені в історії української культури. Вони жили в різні часи, але їхній життєвий і творчий шлях – боротьба за свободу, за правду, за майбутнє України. Їхні слова, як дзвони, пробуджували народ, нагадували про те, хто ми є і яким шляхом повинні йти. Чхан, як і Шевченка, довів, що навіть у найтемніші часи можна нести людству світло Прометея. Їхня творчість – це доказ того, що слово має магічну силу, яка здатна подолати будь-які перешкоди.

Обидва поети були будителями українського народу. Шевченка велично називали *Кобзарем*, бо його слово було засобом боротьби і гідності, що звучало рефреном прометеїзму в клещатах російської імперії. Чхан став *Степовим апостолом*, бо його поезія була проповіддю правди, що вирувала в серці нескорених, де кожен подих – це сповідь, а кожен крок – це боротьба.

Михайло Чхан – це символ тоталітарного спротиву, голос відчайдушної свободи, яка не може бути знищена. І хоч він не здобув визнання при житті, сьогодні набуває нової величі. Його боротьба за свободу слова, його непохитна

віра в те, що поезія може змінити світ, – це урок для кожного, хто прагне зберегти свою гідність і свою національну ідентичність. Як Шевченко був символом боротьби проти царської імперії, так Чхан став голосом нескореної України в умовах радянської тоталітарної системи. Його слова звучать не тільки в минулому, але й у сьогоденні, бо правда, яку він проголошував, не вмирає, а лише набирає нових сил і нових духовних обертів.

Отже, творчість і життєвий шлях нашого земляка – Михайла Чхана – це повноводна ріка, що тектиме крізь покоління, нестиме в собі біль і радість, боротьбу й надію. Михайло Чхан був не просто поетом – він був голосом своєї епохи, нервом її душі. Його слова, як мелодія козацької бандури, торкаються серця, залишаючи в ньому відголоски не лише минулого, але й вічності:

*Він ходитиме вічно – не привид сумний, не легенда –
А нетлінною совістю людям пектиме і грітиме!
І не голос глухий, не бандура століття блаженка,
А, шляхами острунена, вся Україна гримітиме.*

М. Чхан «Бандурист»

ВИРОБЛЕННЯ НАВИЧОК УСНОГО МОВЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ»

Наталія СЕРГІЄНКО

*викладач кафедри міжкультурної комунікації та
соціально-гуманітарних дисциплін
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

Важливою проблемою сьогодення є вільне володіння найважливішим засобом спілкування – мовою, перш за все опанування правил мовної комунікації. Значну роль відіграє не кількість мовних одиниць, а бездоганне володіння ними, тобто розуміння лексичних і граматичних значень, а також їх правильне використання.

Сучасне мовознавство дуже часто звертається до детального аналізу особливостей усного мовлення саме у комунікативному аспекті.

Найважливішою ознакою високої культури усного мовлення є оволодіння системою на лексичному, фонетичному, граматичному і стилістичному рівнях.

Вивчаючи питання звукової та інтонаційної виразності усного мовлення, науковці зазначають на тісний зв'язок між роботою з розвитку усного мовлення і формуванням навичок говоріння. Адже говоріння як продукт мовленнєвої діяльності – надзвичайно багатогранне явище. Воно передбачає і реалізацію функції засобу спілкування, є одним із видів людської діяльності, якому притаманні і специфічні ознаки: активність, ситуативність, мотивованість, самостійність, темп, тембр тощо.

Одним із головних завдань дисципліни «Українська мова професійного спрямування» є вироблення навичок спілкування літературною мовою в різних ситуаціях професійної діяльності. Оволодіння такими навичками залежить від здобутого студентами мовленнєвого досвіду, який стосується і сприйняття мови оточення, і самоаналізу власної мови. Саме рівень мовленнєвого досвіду засвідчує комунікативні навички майбутніх фахівців, бо неправильне вживання слова, неоднозначне висловлення призводить до непорозуміння в ділових стосунках. Таким чином, здобуття мовленнєвого досвіду – дуже важлива частина навчального процесу при вивченні дисципліни «Українська мова професійного спрямування».

На заняттях із вищеназваної дисципліни значне місце необхідно відводити виголошенню промов різної тематики: вона може охоплювати реалії суспільно-політичного життя, морально-етичні проблеми людства, питання програмного матеріалу тощо. Адже виступаючи перед одногрупниками, студент демонструє вміння й навички усної комунікації. Це допомагає виявити основні порушення нормативності на різних мовних рівнях:

1. Орфоепічний рівень – вимова ненаголошеного [а] замість [0]; м'яка вимова шиплячих; неправильна вимова [дж], [дз].
2. Акцентологічний рівень – неправильне наголошування слів.

3. Лексичний рівень – вживання слів у невластивому значенні; порушення фразеологічної точності тощо.

4. Словотвірний рівень – неправильне вживання суфіксів; сплутування префіксів тощо.

5. Морфологічний рівень – недотримання граматичного роду; неправильне вживання числа іменників; неправильне утворення форм відмінків; неправильне відмінювання кількісних числівників; неправильне поєднання числівників з іменниками тощо.

6. Синтаксичний рівень – недоречне вживання дієприслівникових зворотів; порушення дієслівного керування; невдале вживання пасивних конструкцій тощо.

Під час обговорення усних доповідей студенти також звертають увагу на такі комунікативні властивості мовлення: влучність, логічність, точність, лаконічність, доречність. Саме комплексний аналіз кожного усного виступу дає змогу виявити його переваги та недоліки, що сприятиме подальшому вдосконаленню мовних навичок студентів.

Науковці розробляють систему вправ, що стосуються специфіки усного мовлення в цілому і його звукового оформлення, а саме вправи з вироблення навичок усного, монологічного та діалогічного мовлення, виразного читання. Виразність усного мовлення перш за все досягатиметься шляхом вироблення відповідних умінь і навичок: оволодіння навичками правильного дотримання інтонації; уміння зорієнтуватися в необхідному темпі мовлення; уміння легко визначати логічний наголос у реченнях; оволодіння студентами звуковою системою мови в цілому, уміннями правильно артикулювати звуки; уміння чітко озвучувати тексти, дотримуючись необхідної дикції.

Емоційно-образна виразність усного мовлення передбачає формування свого ставлення до певного висловлювання, передання відповідних емоцій та почуттів мовця. Обов'язковим є вироблення навичок логічної виразності усного мовлення особистості. Робота у відповідному напрямку проводиться під час

аналізу окремих фраз, тексту в цілому у процесі вивчення різних розділів української мови.

Словесна дія – надзвичайно важливий прийом активізації, який водночас підвищує осмисленість і виразність мовлення, а також активізує увагу слухачів і, відповідно, сприяє запам'ятовуванню почутого. Недарма ще відомий театральний діяч К. С. Станіславський казав: «Говорити – означає діяти».

Інтонаційна невиразність усних відповідей чи доповідей студентів пояснюється тим, що вони не володіють навичками публічного мовлення. Для вдосконалення виразності усного мовлення можна використовувати будь-яку нагоду. Необхідно якомога частіше надавати студентам можливість систематично виступати з усними повідомленнями, різними за стилями і жанрами, а також сприяти оволодінню культурою мовної поведінки, мовним етикетом тощо.

Отже, комунікативна діяльність під час занять із дисципліни «Українська мова професійного спрямування» – важливий інструмент вироблення навичок влучного, точного і грамотного мовлення, сприяє утвердженню впевненості в собі, здатності досягати під час професійної комунікації поставлених завдань. А висока культура усного мовлення – одна з передумов ефективності навчального процесу.

Список використаної літератури

1. Голоюх Л. В. Українська мова за професійним спрямуванням: навч. посібник. Луцьк. 2022. 192 с.
2. Куньч З. Й., Харчук Л. В. Комунікативна діяльність студентів як засіб досягнення риторичної компетенції. Інформація, комунікація, суспільство. Матеріали 8-ої Міжнародної наукової конференції (16-18 травня 2019 р.). Львів: видавництво Львівської політехніки. 2019. С. 176-177.
3. Литвин О. Г. Проблеми культури мови професійного спілкування в освітньому процесі ВНЗ технічного профілю. *Український смисл*. Дніпро: Ліра, 2021. С. 58-69.

ПОРУШЕННЯ МОРФОЛОГІЧНИХ НОРМ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Катерина ТИХА

*студентка 3-го курсу спеціальності 081 Право
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

Науковий керівник: Наталія СЕРГІЄНКО,
*викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних
дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

Володіння нормами сучасної української мови і вміння користуватися її виражальними засобами в різних умовах спілкування відповідно до мети і змісту висловлення – показник культури мовлення будь-якої людини. Мовні норми розрізняються на різних рівнях. Серед них важливе місце посідають морфологічні норми, які регулюють вибір різних варіантів морфологічної форми слова і поєднання з іншими словами.

Дуже часто виникають труднощі саме в утворенні і вживанні нормативних форм деяких частин мови. У морфологічній будові української мови є так звані сильні й слабкі норми. Сильні норми необхідні абсолютно всім, хто володіє українською мовою як рідною. Слабкі норми, у свою чергу, часто спотворюють у мові, їх ми простежуємо в системі графічних форм усіх змінних частин мови. Саме це стає причиною появи численних помилок у мовленні.

Безсумнівно, важлива роль у засвоєнні студентами мовних норм належить саме викладачеві. У сучасних умовах від викладача, його професійної майстерності, загальної культури, ерудиції значною мірою залежить навчання і виховання студентської молоді. Основним знаряддям праці будь-якого викладача є слово, тому до вміння володіння цим знаряддям ставлять дуже високі вимоги.

Аналізуючи найпоширеніші випадки порушення нормативності вживання граматичних форм самотійних частин мови, можна сказати що вони спричинені впливом інших мов. Типовими помилками у системі граматичних норм є:

- порушення категорії *роду* (*головна біль – а треба головний біль; далекий путь – а треба далека путь* тощо); в абrevіатурах рід визначається саме за стрижневим словом (*МОН попередив – а треба МОН попередило*);

- порушення категорії *числа* (*канцелярські приладдя – а треба канцелярське приладдя*); у множинних іменниках, які не мають форми однини (*м`яка мебель – а треба м`які меблі*);

- порушення категорії *відмінка* (найчастіше у закінченнях родового відмінка однини іменників чоловічого роду); у формах кличного відмінка іменників.

Серед типових порушень морфологічної норми прикметників можна виділити:

- неправильні форми ступенів порівняння (*більш впевненіший – а треба більш впевнений; самий розумний – а треба найрозумніший*);

- неправильні форми присвійних прикметників: *Танін зошит* замість *Танин зошит* тощо.

Для числівників типовими порушення морфологічних норм є:

- помилкові форми непрямих відмінків числівників типу *шестидесяти, п`ятистами, двух* – а треба *шістдесяти, п`ятьмастами, двох*;

- вживання збірних числівників з іменниками жіночого роду та іменниками чоловічого роду – назвами предметів замість кількісних числівників: *троє жінок, шестеро студенток, четверо підручників, двоє столів* – а треба *три жінки, шість студенток, чотири підручники, два столи*;

- порушення зв'язку числівників з іменниками: *три дня, три брата* – а треба *три дні, три брати*.

Порушення морфологічних норм займенника простежується у процесі вживання твердого і м'якого типів відмінювання слів *всі* та *ці*: *всіх людей* – потрібно *всіх людей*; *цими днями* – необхідно *цими днями*.

Найпоширенішими порушеннями морфологічної норми дієслова є:

- помилки в особових формах дієслів типу *дасиш, їси, відповіси* – правильно *даси, їси, відповіси*;
- сплутування дієвідмін: *хотять, полять, мелять* – має бути *хочуть, полюбть, мелють*;
- неправильне творення форм наказового способу: *давайте прочитаємо, давайте підемо, почисти* – правильно *прочитаймо, ходімо, почисть*.

Отже, основними причинами появи і широкого поширення ненормативних граматичних норм є слабке засвоєння норм сучасної літературної мови, потужний вплив російської мови, що позначився абсолютно на всіх рівнях мовної системи, перш за все на морфологічному рівні.

Список використаної літератури

- Бабич Н. Основи культури мовлення. Львів: Основа, 2022. 234 с.
 Голоюх Л. В. Українська мова за професійним спрямуванням: навч. посібник. Луцьк. 2022. 192 с.
 Підгурська В. Ю. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. Житомир: видавництво ЖДУ ім. І. Я. Франка. 2022. 194 с.

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ: ВПЛИВ ЛАТИНСЬКОЇ ТА ГРЕЦЬКОЇ МОВ

Ірина ХОЛОД

доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін, ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

У сучасних умовах глобалізації освіти та науки, а також стрімкого розвитку міждисциплінарних зв'язків англійська мова стає не лише конкурентною перевагою, а й необхідною умовою професійної реалізації майбутніх фахівців із психології. Від ефективного володіння англійською мовою професійного та наукового спрямування залежить здатність майбутніх психологів працювати з науковими матеріалами, брати участь у міжнародних конференціях, брати участь у програмах академічної мобільності та

реалізовувати спільні дослідницькі проекти у європейському та світовому просторі. Особливої уваги при цьому потребує формування термінологічної компетентності, оскільки значна частина психологічної лексики англійської мови має латинське та грецьке походження, що часто створює труднощі у розумінні й засвоєнні нових понять.

У цьому контексті вважаємо за доцільне використовувати етимологічний та порівняльно-лінгвістичний підходи під час викладання англійської мови професійного спрямування для психологів. Такий підхід дозволяє не лише успішно опанувати спеціальну лексику, а й сприяє глибшому розумінню структури та логіки системи професійних термінів психології, формуванню мовленнєвої та когнітивної гнучкості, а також критичного мислення. На нашу думку, інтеграція лінгвістичних знань у професійну підготовку є важливим чинником підвищення якості фахової іншомовної освіти та розвитку професійної компетентності майбутніх психологів.

Мета наукової розвідки полягає в актуалізації можливості використання етимологічного та порівняльно-лінгвістичного підходів у навчанні латинських та грецьких запозичень на заняттях англійської мови для студентів-психологів з метою формування їхньої професійної та іншомовної компетентності.

Сучасні дослідження з методики викладання англійської мови для професійних цілей акцентують увагу на значенні міждисциплінарного підходу, який дозволяє інтегрувати мовні знання з фаховими. У цьому аспекті етимологічний підхід виявляється ефективним засобом формування глибшого розуміння лексики, оскільки студенти не лише запам'ятовують терміни, а й відслідковують у них логіку та системність, що спрощує запам'ятовування і розширює словниковий запас.

До прикладу, під час вивчення терміну **schizophrenia** студентам пропонується етимологічний аналіз його складових:

- **Schizo** – від грецького *schizein* (σχίζειν), що означає «розщеплювати»;
- **-phrenia** від грецького *phrēn* (φρήν), що означає «розум», «свідомість».

Таким чином, термін буквально перекладається як «розщеплення розуму», що допомагає студентам краще усвідомити суть поняття, яке позначається цим словом (роздвоєння психічних процесів, порушення мислення, емоцій та поведінки). Таке пояснення дозволяє:

- активізувати вже наявні знання з грецької лексики (навіть пасивно знайомої з інших предметів – наприклад, історії, медицини);
- створити семантичні зв'язки з іншими словами, що мають ті самі корені (наприклад, *schism*, *schizoaffective*, *phrenology*);
- зменшити мовний бар'єр при засвоєнні складних термінів, адже через логічну структуру вони стають зрозумілішими;
- розвивати навички морфемного аналізу нових термінів у майбутньому.

Порівняльно-лінгвістичний підхід дає змогу майбутнім психологам встановлювати міжмовні паралелі між англійськими термінами та їх українськими або латинськими/грецькими відповідниками, що активізує процес переносу знань і формує мовну інтуїцію. Такі підходи відповідають когнітивно-комунікативній парадигмі сучасної освіти, спрямованій на розвиток свідомого, системного і критичного мислення у студентів.

Наприклад, аналіз терміна *schizophrenia* (від грец. *schizo* – розщеплювати, *phren* – розум) дає змогу студентам співвіднести його з українським відповідником *шизофренія* та краще зрозуміти суть порушення як «розщеплення психічних функцій». Подібне зіставлення формує логічне уявлення про значення термінів, сприяє глибшому засвоєнню лексики та розвитку здатності інтерпретувати нові поняття без перекладу.

Таким чином, залучення етимологічного та порівняльно-лінгвістичного аналізу в процесі навчання англійської мови дозволяє не лише розширити знання з фахової лексики, а й сформувати фундамент для самостійного термінологічного пошуку та інтерпретації нових понять у професійному дискурсі.

ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Карина ЧИЧЕРІНА

студентка 2-го курсу, спеціальність «Туризм та рекреація»

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Ліана КВІТИНСЬКА

викладач ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Теза спрямована на важливу проблематику – вивчення англійської мови в умовах воєнного стану. На даний час доволі серйозним кроком у випробуванні для всіх учасників освітнього процесу стали актуальні події. Російсько-українська війна багато в чому змінила систему освіти в Україні, і насамперед, в негативному сенсі. Весь процес довелося адаптувати в дистанційний формат в умовах бойових дій.

Метою тез є дослідження, як війна вплинула на освітній процес у цілому і, зокрема, на вивчення англійської мови. Таке дослідження проводили Благодійний фонд savED, соціологічна компанія VoxPopuli Agency за підтримки Програми ULEAD з Європою та Міністерство освіти і науки України. У процесі вивчення висвітлено список нових факторів, які впливають на освітній процес на даний момент: повітряні тривоги – основний спільний фактор.

Далі висвітлюють індивідуальні перешкоди: брак якісної техніки; проблеми інтернету; відсутність зосередженості та нервовість і тривожність в учнів та студентів.

Англійська мова є важливим предметом освітнього процесу тому, що вона використовується в різних сферах життя. Знання англійської мови дає можливість спілкування з міжнародними партнерами, забезпечує соціокультурний розвиток та грає важливу роль у підвищенні рівня розвитку економіки. Також студентам важливо отримувати знання про культуру країн, мову якої вони вивчають. Англійська є міжнародною мовою і постає особливо важливою у всьому світі для розуміння та спілкування людей із різних куточків

світу, що допомагає формувати цілісні уявлення про особливості життя у глобалізованому світі та отримувати інформацію стосовно загальнолюдських та національних цінностей.

Зазвичай учням та студентам рекомендують приділяти, хоча б по пів години, кожен день на пошукові та творчі завдання культурологічної спрямованості, практику, читання цікавих текстів, спілкування між собою, виконання рутинних мовних вправ та прослуховування аудіо подкастів. Таким чином, це дозволяє учням та студентам відволіктися від переживань та зосередитися на змістовому аспекті іншомовної підготовки, що у подальшому дасть великий плюс у майбутній роботі за кордоном чи з міжнародних компаніями.

Президент України підписав новий закон, що стосується становища англійської мови, у 2024 році з 26 червня англійська мова стає офіційною мовою міжнародного спілкування в Україні. Це дає змогу посилити позиції України на міжнародній арені, допомогти підприємцям виходити на іноземні ринки, залучити закордонних інвесторів, бізнесменів, а також розвинути туристичний потенціал країни. З повним текстом Закону можна ознайомитись на порталі Верховної Ради.

Якщо коротко, законопроект: закріплює новий статус англійської в Україні; зазначає список посад, для кандидатів на які обов'язковим є володіння англійською (відтепер їм необхідно підтвердити знання мови на рівні нижче B2 за шкалою CEFR); розширює сфери застосування мови (зокрема компанії, що працюють на міжнародному ринку, мають ввести англійську у свої бізнес-процеси); регламентує норми володіння англійською після завершення навчання в школах та ВНЗ (випускники закладів середньої освіти мають знати мову на рівні B1, університетів та інститутів — B2).

У 2025 році світ став все більш глобалізованим та комунікативним. Особливо зараз в Україні спілкування дуже потрібне для зняття стресу тому українці шукають спеціальні додатки такі, як:

- Hello Talk: інноваційні інструменти;
- Reddit: спільнота для мовного обміну;
- Preply: практика з експертами у вивченні мов;
- My Language Exchange: найкраще для тривалого спілкування;
- The Mixxer: спілкування через Skype;
- Speaky: миттєвий обмін мовами;
- Facebook: приватні групи;
- Tandem: швидкий старт;
- Bilingua: персоналізований підбір співрозмовників;
- Meetup: мовний обмін під час особистої зустрічі.

Також варто зазначити, що Інтернет став універсальним засобом спілкування для мільйонів людей на базі англійської мови. Не потрібно знати десятки мов – для розуміння людини з іншої країни достатньо знати одну міжнародну мову. Додатки допомагають знайти людей, які допомагають вивчити їх рідну мову, натомість ви пропонуєте їм допомогу у вивченні вашої рідної мови. Традиційно у додатках спілкування складається з двох частин. Протягом однієї половини часу Ви розмовляєте своєю рідною мовою, щоб Ваш партнер або партнерка могли практикувати свої нові навички. Під час іншої половини Ви розмовляєте рідною мовою Вашого партнера або партнерки й практикуєте свої навички англійської чи іншої іноземної мови. Таке спілкування вимагає довіри, дисципліни та певного терпіння. Ролі учня та вчителя міняються, щоб обом співбесідникам було зручно.

Ще одна причина, чому важливо вивчати англійську саме зараз – це доступ до величезного обсягу інформації, яка є тільки на цій мові у більшості випадків. Наприклад, сфера технологій розвивається настільки швидко, що чекати перекладів просто немає часу. У 2025 році близько 80% всіх навчальних курсів, онлайн-ресурсів, наукових досліджень і корисних матеріалів представлені саме англійською. Англійська – це не лише про кар'єру і подорожі. Це також мова культури, мистецтва і самовираження.

Час – найцінніший ресурс, який у нас є. Відкладаючи вивчення англійської, ми відкладаємо свій успіх. Англійська в 2025 році – це не просто вибір, це необхідність, яка зробить ваше життя кращим і багатшим.

Отже, система освіти в Україні витримала випробування війною. Більшість учасників освітнього процесу продовжили роботу в нових умовах. Вивчення англійської дуже важливе у сучасний період. Знання англійської дозволяє бути на крок попереду інших, а це, своєю чергою, відкриває більше можливостей для особистого та професійного росту. Вільне володіння англійською відкриває доступ до важливої інформації та також до безмежного світу книг, фільмів, музики та інших культурних продуктів в оригіналі (сприйняття фільму або книги змінюється, якщо дивитися або читати їх мовою оригіналу).

У 2025 році можливості настільки широкі, що не використати їх просто неможливо. Сьогодні найкращий час (навіть у такий період) для того, щоб почати вивчати англійську або вдосконалити свої знання до рівня, щоб повністю використовувати всі можливості сучасного світу.

Список використаних джерел

1. 10 найкращих програм для спілкування з іноземцями [2025]
<https://preply.com/ua/blog/sayty-ta-dodatky-dlya-movnoho-obminu/>
2. Про застосування англійської мови в Україні
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20#Text>
3. Чому варто вивчати англійську мову саме зараз, у 2025 році
<https://vipenglish.com.ua/blogs/chomu-varto-vyvchaty-anhliisku-movu-same-zaraz-u-2025-rotsi.html>

РОЛЬ МЕТАМОВИ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

Дарина ЧУХРАЙ

студентка спеціальності 053 Психологія

КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР

Науковий керівник: Наталія РУКОЛЯНСЬКА,

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та мовної підготовки

КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР

У сучасному світі ефективна комунікація є ключовою складовою професійного успіху. Однак, окрім прямого змісту висловлювань, велике значення має також прихований зміст – метамова, яка передає глибші, нерідко справжні наміри, емоції та ставлення мовця до теми спілкування. Саме розуміння метамови дозволяє краще орієнтуватися в міжособистісній і професійній взаємодії, уникати конфліктів, приймати правильні рішення та будувати довірливі стосунки.

Питання метакомунікації, а, отже, і метамови розглядають представники різних наукових сфер, акцентуючи увагу на різних аспектах: О. С. Герд, Н. Б. Гвішиані, Л. С. Гуревич, Ю. В. Матюхіна, Г. М. Синіцина та ін. Сам термін *метамова* має такі значення: «1) *філос.* Знакова система, що позначає іншу, первинну знакову систему; 2) *лінгв.* Мова, засобами якої здійснюється опис якої-небудь іншої мови; 3) *інформ.* Додаткові дані (метадані), що служать для опису наявних» [4, с. 1610].

Мета доповіді – простежити сучасні тенденції у вживанні метапонять.

У класичному розумінні метамова – це мова «другого порядку», у відношенні до якої природна людська мова виступає як «мова-об'єкт», тобто як предмет мовознавчого дослідження. Метамова мовознавства в переважній своїй частині будується на основі тих же одиниць, що і мова-об'єкт; є складним явищем, в основі якого, з одного боку, лежать системні відношення між термінами, з іншого, – загальнонаукова лексика. Метамова як засіб наукового спілкування використовується і реально існує у відповідному метамовленні,

тобто в тому різновиді мовлення, що забезпечує спілкування учених, які досліджують ті чи інші властивості мови-об'єкта [1; 2].

Важливо, що метамова за посередництва метамовлення і через метамовлення виявляється не лише національно й соціально зумовленою, але й залежною від ідей, поглядів, загальної методологічної позиції науковців-мовознавців, які нею послуговуються. Джерелом знань є людина, особистість, конкретний науковець, тому дослідників цікавлять не лише лінгвістичні праці, а й особистості мовознавців, зокрема ті «комунікативні механізми», за допомогою яких стає можливим ефективне наукове спілкування. Проте, як зазначає Я.В. Гнезділова, «поза увагою дослідників залишається інтерпретація метапонять не як наукових термінів, а як загальноновживаних слів, що є наслідком їх популяризації серед широких верств населення» [1, с. 16].

У сучасному розумінні метамову розглядають як істинні думки співрозмовника, приховані в його словах і фразах, тобто мова, схована в звичайній розмові. Як і мова тіла, метамова базується на інтуїції, передчуттях, шостому почутті та розумінні, що слова і думки співрозмовника – це не одне й те саме. Метамова – це своєрідна «мова між рядками», що існує в кожному діалозі. Вона може проявлятися через інтонацію, паузи, емоційне забарвлення голосу, вибір слів, невербальні жести, а також через контекст висловлювання. Наприклад, фраза «Добре, як скажеш» може бути щирим погодженням або ж пасивною агресією, залежно від тону й обставин.

У професійному середовищі здатність розпізнати таку метамову допомагає виявляти справжній зміст сказаного, а не лише довіряти буквальному змісту. Одна з ключових функцій метамови в професійному спілкуванні полягає в тому, що вона дозволяє читати між рядками, що особливо важливо під час переговорів, ділових зустрічей, співбесід чи роботи в команді. Наприклад, керівник, коментуючи проєкт словами «Можливо, нам слід ще трохи подумати над цим», насправді може висловлювати серйозні сумніви. Колега, який говорить «Все нормально», може насправді бути незадоволеним,

проте не наважується висловити це відкрито. Саме тому грамотне «читання» метамови дозволяє уникнути непорозумінь у професії, вчасно зреагувати на приховані сигнали та адаптувати комунікативну стратегію.

Крім цього, метамова є інструментом впливу. Професіонал, який володіє мистецтвом прихованої комунікації, здатний передавати меседжі, не озвучуючи їх прямо, але викликаючи у співрозмовника потрібні емоції або думки. Це важливо в галузях, пов'язаних із публічними виступами, рекламою, дипломатією, психологією, менеджментом тощо. Метамова формує контекст, посилює або послаблює значення слів, створює атмосферу довіри або навпаки – напруги.

Однак важливо також вміти не лише розпізнавати метамову інших, але й бути свідомим власної. Те, як ми щось говоримо, іноді має більше значення, ніж сам зміст сказаного. Уміння контролювати інтонацію, жести, погляд, паузи – усе це формує професійний імідж та дозволяє досягти комунікативної майстерності.

Отже, метамова є невід'ємною складовою професійного спілкування. Вона відкриває доступ до глибшого розуміння співрозмовника, формує прихований рівень комунікації та допомагає будувати ефективну взаємодію. Розуміння метамови – це не лише ознака високого емоційного інтелекту, а й важливий інструмент професіонала, який прагне досягти успіху в будь-якій сфері.

Список використаної літератури

1. Гнезділова Я.В. Метапоняття в сучасній лінгвістиці: семантичний аспект. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. Том 18. № 1. 2015. С.16–21.
2. Казимирова І. Метамова опису української лінгвістичної термінографії. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2014. № 791. С. 109–112.
3. Папіш В. Феномен лінгвопсихоакцентуації: метамова та дослідницькі методи. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/55570>
4. Словник української мови у 20 тт. / Український мовно-інформаційний фонд НАН України (за ред. В. М. Русанівського). Т. 9. Київ: Наукова думка, 2010. 1860 с.

СОЦІАЛЬНІ МЕДІА ЯК ДЗЕРКАЛО СУЧАСНОЇ МОВИ ТА КУЛЬТУРИ

Даніела ЯВОРСЬКА

здобувачка вищої освіти, першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Артур АЛЕКСЄЄВ,

викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних
дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Соціальні медіа як дзеркало сучасної мови та культури. Тези є емпіричним дослідження трансформації лінгвістичних явищ та культурних цінностей. Сучасний світ характеризується експоненційним зростанням цифрових технологій та їх проникненням у всі сфери життя. Особливе місце серед цих технологій займають соціальні медіа – платформи, що дозволяють користувачам обмінюватися інформацією, думками, враженнями та контентом. Facebook, Instagram, TikTok, Twitter, YouTube та інші соціальні мережі стали невід’ємною частиною повсякденного життя мільярдів людей по всьому світу. Вони впливають на те, як ми спілкуємося, дізнаємося про світ, формуємо свою ідентичність та сприймаємо культуру.

Традиційно лінгвістика та культурна антропологія досліджували мову та культуру як відносно стабільні системи, що розвиваються в певному соціальному контексті. Однак, із появою соціальних медіа традиційні підходи до вивчення цих явищ стали недостатніми. Соціальні медіа створюють унікальне середовище для швидкої та широкої комунікації, що призводить до трансформації мови та культури в реальному часі. Вони стають дзеркалом сучасності, відображаючи поточні тренди, цінності та проблеми суспільства.

Метою тези є дослідження впливу соціальних медіа на сучасну мову та культуру з використанням емпіричного підходу. Ми прагнемо виявити зміни в лінгвістичних явищах (лексика, граматика, стилістика), а також трансформації культурних цінностей та норм, що відбуваються завдяки впливу соціальних медіа. Результати дослідження можуть бути корисними для лінгвістів,

соціологів, культурологів, педагогів та всіх, хто цікавиться сучасними тенденціями розвитку мови та культури.

Дослідження проводилося на основі комбінації якісних та кількісних методів. Основні етапи дослідження включали:

Визначення платформ для аналізу: було обрано три популярні соціальні медіа платформи – Instagram, TikTok та Twitter. Ці платформи відрізняються за формою контенту (зображення, відео, текст) та аудиторією користувачів, що дозволяє отримати більш широке уявлення про вплив соціальних медіа на мову та культуру.

Збір даних: для збору даних було використано інструменти аналізу соціальних медіа (API платформ, спеціалізовані інструменти для моніторингу трендів). Було зібрано великий обсяг контенту – понад 10 000 постів, коментарів та повідомлень із кожної платформи за період часу протягом останнього року.

Аналіз контенту: зібраний контент було проаналізовано за допомогою наступних методів:

Лексичний аналіз: виявлення нових слів, скорочень, жаргонізмів та інших лінгвістичних явищ, що використовуються в соціальних медіа. Використовувалися методи корпусної лінгвістики для визначення частоти використання різних лексичних одиниць.

Граматичний аналіз: вивчення змін у граматичній структурі мовлення, таких як скорочення слів, використання неповних речень, відсутність пунктуації та інше. Стилiстичний аналіз: виявлення особливостей стилю мовлення в соціальних медіа, таких як використання емодзі, хештегів, мемів, GIF-файлів та інших візуальних елементів.

Аналіз культурних цінностей та норм: визначення домінуючих культурних цінностей та норм, які відображаються в контенті соціальних медіа. Використовувалися методи контент-аналізу для виявлення тематичних патернів та ідеологічних установок.

Статистичний аналіз: Для кількісного оцінювання результатів дослідження використовувалися статистичні методи такі, як: описова статистика, кореляційний аналіз та регресійний аналіз.

Аналіз контенту соціальних медіа виявив ряд значних змін у мові та культурі:

Лексика: у соціальних медіа спостерігається активне використання нових слів, скорочень та жаргонізмів. Наприклад, слова «хайп», «шмот», «краш», «селфі» стали широко вживаними в повсякденній мові. Скорочення, на зразок: «LOL», «OMG», «BRB», «FYI» використовуються для швидкого та ефективного спілкування. З'явилися нові жаргонізми, пов'язані з конкретними трендами та явищами (наприклад, «догери», «мемчики»).

Граматика: у мовленні в соціальних медіа спостерігається тенденція до скорочення слів та речень. Часто використовується неповні речення, відсутність пунктуації та використання аббревіатур. Змінюється порядок слів у реченні, що призводить до появи нових граматичних конструкцій.

Стилістика: у соціальних медіа домінує візуальна комунікація. Використовуються емодзі, хештеги, меми, GIF-файли та інші візуальні елементи для вираження емоцій, ідей та думок. З'явилася нова форма лінгвістичного вираження – «мем» (сленгове висловлювання, яке швидко поширюється в соціальних мережах).

Культурні цінності та норми: соціальні медіа сприяють зміні ставлення до традиційних норм. Наприклад, спостерігається тенденція до більшої відкритості щодо сексуальності, гендерної ідентичності та інших особистих питань. Збільшується увага до соціальної справедливості, екологічних проблем та інших глобальних питань. Популярними стали такі культурні явища, як «body positivity» (акцептування тіла в будь-якому вигляді) та «self-care» (догляд за собою).

Вплив платформ: Instagram характеризується візуальною орієнтацією та акцентом на ідеалізований образ життя. TikTok – платформою для коротких

відео, що сприяє швидкому поширенню трендів та мемів. Twitter – платформою для обміну новинами та думками, де домінують короткі повідомлення та дискусії.

Результати дослідження підтверджують гіпотезу про те, що соціальні медіа мають значний вплив на сучасну мову та культуру. Вони не просто є інструментом для спілкування, а й каталізатором лінгвальних та культурних змін. Швидкість поширення інформації в соціальних медіа призводить до того, що нові тренди, слова та ідеї з'являються та розповсюджуються дуже швидко.

Однак, вплив соціальних медіа на мову та культуру не є однозначно позитивним. З одного боку, соціальні медіа сприяють демократизації інформації, полегшують спілкування між людьми з різних культур та країн, та стимулюють творчість. З іншого боку, вони можуть призвести до поширення дезінформації, ненависті та насильства. Скорочення слів та речень у мовленні в соціальних медіа може негативно впливати на розвиток лінгвістичних здібностей молоді. Ідеалізований образ життя, який часто відображається в соціальних медіа, може призвести до зниження самооцінки та розвитку комплексу невідповідності.

Соціальні медіа стали потужним фактором змін у сучасному світі. Вони впливають на те, як ми спілкуємося, дізнаємося про світ, формуємо свою ідентичність та сприймаємо культуру. Дослідження, проведене в рамках даної статті, показало, що соціальні медіа сприяють трансформації мови та культурних цінностей, але цей вплив не є однозначно позитивним.

Для подальших досліджень потрібно:

1. Продовжити моніторинг змін у лінгвістичних явищах: необхідно проводити регулярний аналіз контенту соціальних медіа для виявлення нових тенденцій та змін у мові.

2. Дослідити вплив соціальних медіа на різні групи населення: важливо досліджувати, як вплив соціальних медіа відрізняється для різних вікових груп, культурних груп та соціально-економічних груп.

3. Вивчити психологічні наслідки використання соціальних медіа: необхідно дослідити, як використання соціальних медіа впливає на психічне здоров'я людей, їх самооцінку та соціальні відносини.

4. Розробити методи оцінки впливу соціальних медіа на культуру: важливо розробити ефективні методи для вимірювання та оцінки впливу соціальних медіа на культурні цінності та норми.

5. Дослідити роль алгоритмів соціальних медіа: алгоритми, що визначають, який контент показується користувачам, мають значний вплив на формування їхньої свідомості та переконань. Необхідно досліджувати, як ці алгоритми впливають на лінгвістичні та культурні зміни.

Список використаної літератури

1. Гнезділова Я.В. Метапоняття в сучасній лінгвістиці: семантичний аспект. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. Том 18. № 1. 2015. С.16–21.
2. Гудімова А. Х. Соцмережі та психологічне благополуччя підлітків. *Реформування та розвиток гуманітарних та природничих наук*: матеріали II науково-практичної конференції (м. Полтава, 22-23 травня 2020 р.). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2020. Ч.2. С. 43-47.
3. Гудімова А. Х. Соціальні мережі та психологічний стан підлітків. *Сучасний вимір психології та педагогіки*: збірник тез наукових робіт учасників науково-практичної конференції (м.Львів, 22-23 травня 2020 р.). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2020. С. 186-189.

ІСТОРІЯ

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ДОСЛІДЖЕННІ ІСТОРИЧНИХ ТЕКСТІВ

Алексеев Артур Васильович,
викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Історія – це наука про минуле, і її дослідження залежать від наявності та доступності історичних текстів. Проте більшість історичних документів зберігаються у вигляді рукописних паперів, пергаментів, старовинних книг та інших матеріалів, які потребують значних зусиль для перетворення в цифровий формат. Традиційні методи дослідження історичних текстів – транскрипція (переписування), переклад, аналіз та інтерпретація – є трудомісткими, дорогими та схильними до людської помилки. Вони також обмежують доступ до інформації для дослідників, які не володіють рідною мовою оригіналу або мають обмежені фізичні можливості.

У останні десятиліття розвиток штучного інтелекту (ШІ) відкрив нові перспективи для автоматизації та покращення процесу дослідження історичних текстів. Оброблення природної мови (ОПН) та машинне навчання (МН) дозволяють розробити інструменти, здатні виконувати складні завдання, такі як транскрипція рукописних документів, розпізнавання мови, аналіз змісту, виявлення зв'язків між текстами та реконструювання втрачених фрагментів. Ці технології мають потенціал революціонізувати історичні дослідження, зробити їх більш ефективними, доступними та об'єктивними.

Для написання тез проведено огляд наукової літератури з питань застосування ШІ у дослідженні історичних текстів. Ми проаналізували публікації в галузевих журналах, конференціях та онлайн-ресурсах, а також дослідили розроблення компаній та організацій, які займаються створенням інструментів на основі ШІ для історичних досліджень. Також проаналізовано

успішних практик застосування ІІ у різних галузях історії, таких як археологія, лінгвістика, історія культури та політичної думки.

Застосування ІІ у дослідженні історичних текстів охоплює широкий спектр завдань і технік. Нижче наведено огляд основних напрямків та інструментів, які використовуються сьогодні:

Транскрипція – це процес перетворення рукописного тексту в цифровий формат. Традиційно цей процес виконується вручну, що займає багато часу та потребує високої кваліфікації. ІІ дозволяє автоматизувати транскрипцію за допомогою технологій оптичного розпізнавання символів (OCR) та машинного навчання. Сучасні системи OCR здатні досягати високої точності розпізнавання рукописного тексту, особливо якщо текст написаний чітко та зрозуміло. Проте транскрипція складних рукописів, написаних невідомим почерком або в поганому стані, залишається проблемою.

Приклади інструментів: ABBYY FineReader, Google Cloud Vision API, Tesseract OCR.

Виклики: розпізнавання старих та пошкоджених рукописів, розрізнення різних стилів письма, оброблення нечітких зображень.

Розпізнавання мови дозволяє автоматично визначити мову, якою написаний текст. Це особливо важливо для досліджень історичних текстів, які можуть бути написані різними мовами або діалектами. Розпізнавання тексту – це процес перетворення зображення тексту в цифровий текст. Сучасні системи розпізнавання тексту здатні досягати високої точності розпізнавання різних шрифтів та стилів письма.

Приклади інструментів: Google Translate API, Microsoft Azure Text Recognition API.

Виклики: розпізнавання старих шрифтів, діалектів та архаїчних форм мови.

Аналіз змісту – це метод дослідження, який використовується для виявлення закономірностей та тенденцій у тексті. ІІ дозволяє автоматизувати

аналіз змісту за допомогою технік оброблення природної мови (ОПН) таких, як: тематичне моделювання, визначення ключових слів, аналіз настроїв та виявлення зв'язків між поняттями.

Приклади інструментів: NLTK, spaCy, Gensim.

Виклики: інтерпретація контексту, врахування історичних змін у значенні слів та понять, розрізнення різних стилів письма.

ІІІ може бути використаний для виявлення зв'язків між різними історичними текстами на основі їхнього змісту, стилю та авторів. Це дозволяє створити мережі текстів, які відображають взаємодію між різними ідеями, концепціями та персонажами.

Приклади інструментів: Gephi, NodeXL.

Виклики: визначення критеріїв зв'язків між текстами, врахування різних типів взаємодії (наприклад, цитування, вплив, коментар).

ІІІ може бути використаний для реконструювання втрачених фрагментів історичних текстів на основі аналізу схожих текстів та контексту. Це особливо актуально для документів, які пошкоджені або частково втрачені.

Приклади інструментів: розроблення власних алгоритмів машинного навчання на основі великих баз даних історичних текстів.

Виклики: оцінка достовірності реконструйованих фрагментів, врахування різних інтерпретацій та гіпотез.

ІІІ може бути використаний для створення інтерактивних цифрових архівів історичних текстів, які дозволяють користувачам досліджувати документи в зручному та інтуїтивно зрозумілому вигляді. Це може включати функції пошуку, фільтрації, транскрипції, перекладу та аналізу змісту.

Приклади платформ: Europeana, Digital Public Library of America.

Виклики: забезпечення доступності архівів для широкої аудиторії, врахування різних потреб користувачів.

Використання ІІІ у дослідженні історичних текстів пов'язане з певними етичними міркуваннями та обмеженнями:

Упередження (Bias): алгоритми машинного навчання навчаються на основі даних, які можуть містити упередження. Якщо дані, на яких навчається ШІ, відображають певні стереотипи або упередження, то алгоритм може відтворювати ці упередження в своїх результатах. Це особливо важливо для історичних досліджень, де упередження можуть вплинути на інтерпретацію минулого.

Відповідальність (Accountability): у випадку помилок або неточностей, спричинених ШІ, важко визначити, хто несе відповідальність – розробник алгоритму, користувач або сам ШІ.

Конфіденційність (Privacy): при аналізі історичних текстів можуть бути отримані дані про особи та їхні думки. Важливо забезпечити захист конфіденційності цих даних.

Дегуманізація (Dehumanization): занадто велика залежність від ШІ може призвести до дегуманізації історичних досліджень, зменшити роль людського судження та інтерпретації.

Розвиток ШІ відкриває нові можливості для дослідження історичних текстів: розроблення більш точних та ефективних алгоритмів транскрипції та розпізнавання тексту. Використання глибокого навчання (Deep Learning) та нейронних мереж дозволить досягти значного прогресу в цих областях.

Створення інтелектуальних систем аналізу змісту, здатних враховувати контекст, історичні зміни у значенні слів та понять. Використання великих мовних моделей (Large Language Models) дозволить покращити розуміння історичних текстів.

Розроблення інструментів для автоматичного перекладу історичних текстів із різних мов. Це дозволить зробити історичні документи доступними для широкої аудиторії. Створення інтерактивних цифрових архівів, які дозволяють користувачам досліджувати історичні тексти в зручному та інтуїтивно зрозумілому вигляді. Використання віртуальної та доповненої

реальності (VR/AR) може зробити процес дослідження більш захопливим та ефективним.

Розроблення методів для виявлення та усунення упереджень в алгоритмах ШІ, що використовуються у дослідженні історичних текстів. Це дозволить забезпечити об'єктивність та неупередженість історичних досліджень.

Штучний інтелект має значний потенціал для трансформації дослідження історичних текстів. Автоматизація рутинних завдань, покращання точності аналізу та розширення доступу до інформації – це лише деякі з переваг, які пропонують сучасні технології ШІ. Однак, важливо враховувати етичні міркування та обмеження, пов'язані з використанням ШІ, та забезпечити відповідальне та обґрунтоване застосування цих технологій у історичних дослідженнях. Подальший розвиток ШІ, безсумнівно, відкриє нові горизонти для розуміння минулого та збереження культурної спадщини людства.

Список використаних джерел

1. Rumelhart D. E., Hinton G. E., Williams R. J. Learning Internal Representations by Error Propagation. *Parallel Distributed Processing: Explorations in the Microstructure of Cognition, Volume 1: Foundations* / ed. by Rumelhart D. E., McClelland J. L. Cambridge, MA : MIT Press, 1986. P. 318–362.
2. Goodfellow I., Bengio Y., Courville A. *Deep Learning*. MIT Press, 2016. <http://www.deeplearningbook.org>.
3. Kingma D. P., Ba J. Adam: A Method for Stochastic Optimization. 2017. arXiv: 1412.6980. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.1412.6980>.
4. A Survey of Convolutional Neural Networks: Analysis, Applications, and Prospects. 2020. arXiv: 2004.02806. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2004.02806>.
5. O'Shea K., Nash R. An Introduction to Convolutional Neural Networks. 2015. arXiv: 1511.08458. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.1511.08458>.
6. Bank D., Koenigstein N., Giryes R. Autoencoders. 2021. arXiv: 2003.05991. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2003.05991>.

РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В ДОБУ УКРАЇНІЗАЦІЇ: ПОВЧАЛЬНІ УРОКИ ІСТОРІЇ (1923-1933 РР.)

Олексій ВОЛОШКО

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та мовної підготовки,
Хортицька національна академія*

Знесилена боротьбою з масштабним національно-визвольним рухом, який був важливим складником антикомуністичного руху демократичних верств суспільства, компартія на початку 1920-х років тактично зманеврувала, відступивши від політики «виварювання націй та народів в інтернаціональному казані» і перейшла до ліберальної політики в національному питанні, яку офіційно назвала політикою «коренізації». Це було оформлено рішенням XII з'їзду компартії у 1923 р.

В Україні ця політика одержала назву «українізація». Ця дефініція була запозичена з досвіду національно-культурної політики Центральної Ради, яка стала важливою засадою для національно-культурної політики керівництва УСРР в період 1923-1933 рр. Серед партійно-державного керівництва УСРР була ціла група так званих націонал-комуністів на чолі з наркомом освіти М. Скрипником, які вважали що розвиток національних культур створить сприятливі умови для реалізації комуністичної ідеї. Вони звернулись із закликом до політичних та культурних діячів колишньої УНР, що перебували в еміграції, повернутись в Україну задля проведення політики «українізації», оскільки вони на цьому добре розумілися і складали величезну національно-культурну силу. В Україну повернулись служити своєму народові десятки тисяч учених, викладачів, вчителів, письменників, діячів театру тощо. Серед них були всесвітньо відомі науковці: М. Грушевський, С. Єфремов та ін.

Важливою складовою політики «українізації» стала політика розвитку культури національних меншин, яка значною мірою наслідувала політику Центральної Ради, зокрема її Закон про національно-персональну автономію

для національних меншин від 22 січня 1918 р. [1] У середині 1920-х років національні меншини складали 20% населення України. Вони одержали право створювати національні адміністративні райони, національні селищні й сільські ради в місцях їх компактного проживання. В Україні було створено 25 *національних районів* (із загальної кількості 380), існувало 995 національних сільрад (із загальної кількості 11 тисяч). Серед національних районів в різний час було 8 російських, 7 німецьких, 3 болгарських, 3 грецьких, 8 єврейських та 1 польський район [2, с.457]. Наприклад, на території сучасної Запорізької області у 1920-ті роки були *німецький* національний район (адм. центр – смт Молочанськ), *болгарський* національний район (адм. центр – смт Ногайськ, зараз м. Приморськ), а також *національні селищні ради*, наприклад, чеська у с. Чехоград Мелітопольського району.

На мовах національних меншин відкривалися *школи, клуби хати-читальні, театри, бібліотеки, видавалася періодика, підручники, художня та інша література, надавалася юридична допомога*. Так, якщо у 1925-1926 навчальному році було відкрито 1522 школи мовами національних меншин, де навчалося близько 150 тис. учнів, то в 1929-1930 навчальному році їх було вже 3579, де навчалися близько 400 тис. учнів. Навчальний процес здійснювався німецькою, єврейською, польською, болгарською татарською, чеською, вірменською, асирійською та шведською мовами. Народний комісаріат освіти України, а також громадські організації дбали про відповідність кількості національних шкіл процентному складу населення. Була створена державна програма підготовки національних педагогічних кадрів. У Києві діяли польський та єврейський педагогічні інститути, у Житомирі – єврейський, в Маріуполі – грецький педагогічний технікум. В республіці діяло 8 єврейських, польський і болгарський театри, а також 4 театри, які працювали на *декількох* мовах. Мовами *національних* меншин працювали 694 бібліотеки, 46 клубів, 366 сільбудів. На початку 1930-х років 21 видання (газети і журнали) виходили молдавською мовою, 24 – єврейською, 17 – польською, 23 – німецькою, 8 –

болгарською, 4 – грецькою, 3 – татарською, 1 – латиською, 1 – вірменською мовами. В системі Всеукраїнської Академії Наук працював *кабінет* єврейської культури. До 1936 р. в Києві функціонував *Інститут єврейської* культури, де, зокрема, було і відділення українсько-єврейських зв'язків. З 1931 р. розгорнув свою роботу *Інститут польської* культури [2, с. 457-458].

Натомість у цей час в окупованих західноукраїнських землях польська та румунська влада проводили політику примусової *асиміляції* українців та інших національних меншин під гаслом «одна держава – один народ». Міністр польського уряду С. Грабський цинічно заявляв: «Немає ніякого українського народу, український народ – вигадка комуністів з пропагандистською метою!» [3, с. 414]. В результаті такої політики, уряди цих країн отримали потужний національно-визвольний рух, який руйнував їх державні засади.

Історичний досвід доводить, що тільки політика визнання та реалізації усього спектру прав і свобод національних меншин, сприяє зміцненню державних основ тих країн, де вони проживають, робить їх патріотами цих країн.

Список використаних джерел

1. Мироненко О.М. Закон Української Народної Республіки про національно-персональну автономію 1918 [Електронний ресурс] *Енциклопедія історії України*: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2005. - 672 с.: іл.. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Zakon_UNR_pro_personalnu_avtonomiya_1918 (дата звернення : 28.05.2025)
2. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: Підручник. Видання 2-ге, стереотипне. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 576 с.
3. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д. Бойко. 5-те вид., доповн. Київ: Академвидав, 2018. 720 с.

РОЗВИТОК ДЕМОКРАТИЧНИХ ІДЕЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛЕМІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ XVI – XVII СТ.

Дмитро ЛЕОЩЕНКО

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та мовної підготовки КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, кандидат філософських наук

Полемічна література почала набувати особливого розвитку у XVI ст. в умовах об'єднання православної та католицької церков, коли навколо укладення майбутньої унії точилися гострі дискусії як з боку православних, так із боку католиків. Останнє власне і знайшло своє відображення в публікації значної кількості полемічних літературних творів як на захист унії, так і проти її укладення. Серед відомих православних письменників-полемістів зазвичай згадують Герасима Смотрицького, Христофора Фіلالета, Івана Вишенського, Іпатія Потія, Іова Борецького, Мелетія Смотрицького, а також Стефана Зизанія, Захарія Копистенського та інших.

Традиційно зазначаючи релігійний характер літературної полеміки, дослідники традиційно наголошують на її значущості для «розвитку українського письменства, засвоєння ним... прийомів диспуту, викладу думки...» [6, с. 413], що, за словами Михайла Грушевського, виявлялося в застосуванні «живої, невимушеної мови і манери» [2, с. 63], прийому іронії [2, с. 84]. Не можна заперечувати і того потужного впливу, що його справила полемічна література на суспільно-політичні процеси і, зокрема, «на формування та становлення національної самосвідомості українців і розгортання національно-визвольної боротьби за духовну та культурну ідентичність» [5, с. 36].

Причому, заслуговує на увагу майже одностайна позиція сучасних авторів відносно того, що формування основного змісту ідей українських гуманістів є результатом наслідування західноєвропейської традиції: «Свій подальший розвиток творче засвоєння передових ідей тогочасної

західноєвропейської культури у діяльності представників філософської думки України одержує з XVI ст., у межах української версії реформаційної ідеології» [1]. Безумовно, західноєвропейського впливу жодним чином неможна заперечувати, якщо йдеться про суто філологічний аспект: «Полемічне письменство другої половини XVI – першої половини XVII ст. формувалось під впливом *літературних практик* європейського Ренесансу та бароко. Твори унійних і православних книжників містять *стилістичні засоби* католицько-протестантського диспуту, який ґрунтувався на засадах *текстотворення античної риторики*, поширеної в добу Відродження, та *елементи барокової словесної творчості*» (курсив наш – Леощенко Д.) [6, с. 7].

Проте, на нашу думку, дещо обережно необхідно ставитись до твердження про західноєвропейську пріоритетність стосовно соціально-філософського змісту ідей, що висловлювались українськими полемістами XVI – XVII століть. Більш зваженим, на наш погляд, є такий підхід: «...у філософсько-правовій думці відбувся синтез філософських здобутків періоду від Античності і до Нового часу, що дозволило українській культурі та філософській думці *посісти самотійне місце* в ніші духовної культури Європи» (курсив наш – Леощенко Д.) [4, с. 87].

Щоб переконатися в останньому твердженні розглянемо чи не найпомітніший з-поміж полемічних творів трактат «Апокрисис», автором якого був Христофор Фіلالет. Це буде тим більше доречно, оскільки саме цей автор згадується в наведеній нижче цитаті як свідчення вже згадуваного засвоєння українською думкою передових ідей тогочасної західноєвропейської культури. «Польсько-Литовська держава, як відомо, була державою європейською, такою, що перебувала... під впливом західноєвропейської культури, а тому після приєднання до неї в Україну починають проникати ідеї західноєвропейської філософії, передусім філософії Відродження. Цьому сприяли мислителі українського походження, які навчались, а інколи навіть і викладали у західних університетах... В Україну були занесені ідеї, які не були типовими ні для

Візантії, ні для Київської Русі – ідея суспільної рівності, суспільної домовленості, природного права тощо. Найбільш сповна ці ідеї розроблені у творах Станіслава Оріховського-Роксолана (1513–1566), а також у так званому «Апокрисисі» Христофора Філалета (? – після 1650)» [3, с. 187].

Ім'я Христофор Філалет є вигаданим і перекладається з грецької як Хрестоносець Правдолюб. Цим псевдонімом користувався Мартин Броневський, який народився у другій половині XVI ст. у шляхетській родині Прокопа Броневського, реформатора з Великопольщі. Православний мислитель з чітко вираженою реформаційною спрямованістю, Христофор Філалет схилявся до об'єднання православних і протестантів у боротьбі з католицькою експансією. Маючи чин королівського секретаря, вибирався послом до сейму від Київщини, був у тісних взаєминах із князем К. Острозьким і близько контактував із константинопольським патріархом Кирилом Лукарісом.

Х. Філалет є автором латиномовної книги «Опис Тартарії» (1595) та «Апокрисиса», який написано спершу польською мовою і видано 1597 р.; а здогадно у 1598 р. було перекладено староруською. Останній твір, повна назва якого звучить як «Апокрисис або Відповідь на книжку о соборе Берестейском» («Апокрисис албо Отповѣдь на книжки о съборѣ Берестейском»), був у буквальному розумінні відповіддю на трактат єзуїта Петра Скарги «Брестський синод» («Sinod brzesky»), написаний у 1597 р. на виправдання політики утиску православ'я, що її почала проводити католицька церква після укладання Брестської унії 1596 р.

На противагу П. Скарзі Христофор Філалет у релігійній формі обстоював ідею рівності людей, незалежно від становища у суспільстві та віросповідання. Високо оцінюючи «Апокрисис» Х. Філалета, І. Франко називав його «короною антиуніатської полеміки XVI в.» і відзначав, що «се не сухий теологічний трактат, а жива картина стану української суспільності в другій половині XVI в.» [6, с. 19]. На думку сучасних дослідників, автор захищав ідею рівності

людей, незалежно від становища в суспільстві, і заперечував принцип абсолютизації влади світськими і духовними монархами [4, с. 86].

Обґрунтовуючи свої погляди, Х. Філалет формулює практично усі провідні положення європейської соціально-політичної думки доби Просвітництва: ідеї суспільного договору і природних прав, принципи обмеження влади монарха законом і невтручання церкви у світські справи. Так, Філалет стверджує, що монарх не має права на свавілля і, тим більше, на беззаконня тому, що відносини між ним та народом повинні ґрунтуватись на законі і добровільній згоді, на вимогах «права Божого і природнього». Оскільки ж «тела, добра, маєтності и учтивості наші зверхності єго королевской милості суть от нас добровольно подданы» [7]), то й король мусить діяти не як йому заманеться, а тільки відповідно до державного закону («права посполитого»).

За Філалетом, монарх не є абсолютно повновладним володарем над своїми підданими. Людина – це єдність душі і тіла. Влада монарха не поширюється на душу людини і не є абсолютною щодо її «тіла», тобто в земних справах. Монарх не має права чинити свавілля над підданими і здійснювати безконтрольне самовладдя. Відносини між ним і підданими мають ґрунтуватись на законі і добровільній згоді, на вимогах «права Божого і природнього».

Подібно до Дж. Локка автор «Апокрисиса» наполягає на взаємній відповідальності між підданими і владою, демонструючи розуміння «другої сторони» ідеї суспільного договору – державного договору, виходячи, таким чином, за рамки її буквального звуження: «Взаєм того, аби нам присяги своєї панської додержувати а відповідно прав наших дотримувати, потребуємо» [7]. Піддані присягають королю виконувати свої обов'язки, а король присягає шанувати їхні права і свободу, бо «он єсть присяглим сторожем прав і свобод наших».

Нагадаємо, що Дж. Локк суттєво переробив договірну концепцію Т. Гоббса, зокрема доповнивши її ідеєю можливості і необхідності виступу проти влади, якщо вона порушує державний договір. Але буквально це ж

стверджує і Х. Філалет, зазначаючи, що нехтування законом, зловживання владою та несправедливість до підданих – все це неминуче породжує справедливе незадоволення народу, яке неодмінно переростає в обурення і рішучий опір: «Відсутність надії щодо доступлення справедливості через звиклі засоби, відсутність надії щодо допомоги, сподівання утиснених, що не будуть покарані й погамовані, – щоразу звикло ставати причиною більшого неспокою і незвичайного з боку утиснених відняття» [7].

Христофор Філалет доводив, що піддані повинні захищати свої права від зазіхань влади. Ігнорування інтересів підданих, потурання несправедливості та утискам, беззаконня і свавілля неминуче породжують невдоволення владою і можуть спричинити силовий спротив у вигляді «внутрішньої війни, котра поміж усіх речей є найгірша, бо порушення права Божого і природнього, ...у собі має» [7]. Тож, якщо можновладці й надалі зловживатимуть народним терпінням, то це викличе «внутрішню війну», вся провина за яку ляже на них.

Характеризуючи значення О. Колич небезпідставно стверджує, що «Х. Філалет в надрах теологічного світогляду сформулював низку ранньобуржуазних ідей громадянського права» [4, с. 87].

Безумовно примітним є вже сам по собі факт співзвучності провідної європейської думки та ідей, які не просто спонтанно «витали» в українському суспільстві, а були систематизовано й ґрунтовно викладені у тодішній полемічній літературі. Ці ідеї, спрямовані проти релігійного і соціального гноблення, мали велике значення для розвитку української суспільно-політичної думки, зародження її ліберального напрямку.

Список використаної літератури

1. Горський В.С. Історія української філософії: курс лекцій. Київ: Наукова думка, 1996. 285 с. URL: <https://thales2002.narod.ru/hor3.html>
2. Грушевський М. Історія української літератури: в 6 т. 9 кн. Київ: Либідь, 1995. Т. 5. Кн. 2. 352 с.
3. Киричок О.Б. Філософія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Полтава: РВВ ПДАА, 2010. 381 с.
4. Колич О.І. Філософсько-правова концепція української полемічної літератури: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2017.

199 с.

URL:

<https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1721/dysertaciynarobotanazdobuttyanaukovogostupenyakandydatayurydychnyhnaukkolychoi.pdf>

5. Парфенюк Н.В. Загальна характеристика текстів полемічної літератури як складових комунікативного дискурсу кін. XVI – пер. пол. XVII ст. *«Альманах науки»: науковий журнал*. 2017, № 9. С 34–37.

6. Ткачук Р.Ф. Полемічна традиція унійних письменників кінця XVI – першої половини XVII ст.: доба і постаті, текст і прототекст, риторика і поетика: монографія. Київ: КММ, 2019. 486 с. URL:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Tkachuk_Ruslan/Polemichna_tradytsiia_uniinykh_pysmennykiv_kints_ia_XVI__pershoi_polovyny_XVII_st_doba_i_postati_teks.pdf

7. Христофор Філалет. Апокрисис, або відповідь на книжки про Берестейський собор, від імені старожитньої релігії грецької, через Христофора Філалета нашвидку подана. Уривки. *Українська література XIV–XVI ст.* URL: <http://litopys.org.ua/suspil/sus26.htm>

ВЕЛИКИЙ ТЕРОР 1937-1938 РР. ЯК КОЛЕКТИВНА ІСТОРИЧНА ТРАВМА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Андрій ЛИМАР

*доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних
дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», кандидат
історичних наук, доцент*

Мова, історія, культура – це три кити, три фундаментальні підвалини, на яких формувалися і продовжують розвиватися всі сучасні нації. Можна навіть використовувати по відношенню до них термін «націєутворюючі». Вони настільки тісно переплетені між собою, що розірвати їх неможливо. Стагнація чи регрес у розвитку мови, історії, культури неминуче призводять до деградації нації. Про актуальність такого підходу свідчить і приклад Великого терору 1937–1938 рр. як нового виміру колективної історичної травми українського народу.

Численні архівні документи свідчать, як працювала тоталітарна радянська система, намагаючись розгортати репресії не тільки вшир, охоплюючи ними всі верстви населення України, а й вглиб суспільства, руйнуючи соціальні зв'язки, політичні традиції, змінюючи психологічні і навіть генетичні засади існування особистості. Дослідження подібної державної політики радянської влади

залишається актуальною досі і буде такою доти, доки історична справедливість щодо останньої репресованої людини не буде відновлена.

Поняття колективна травма використовується у різних науках, найчастіше в психології та історії. Це не випадковість і не збіг, тому що об'єктом дослідження обох наук є людина, як особистість та як частина суспільних відносин. У психології колективна травма – це «психічна травма, отримана групою людей будь-якого розміру, аж до цілого суспільства, внаслідок соціальної, техногенної чи екологічної катастрофи або злочинних дій політичних чи інших соціальних суб'єктів» [1].

Руйнівний потенціал колективної історичної травми полягає у тому, що вона може позбавити націю не тільки історичної пам'яті, але й національної ідентичності, впевненості у майбутньому, безповоротно змінити просторове та часове уявлення про світ і наше місце у ньому. Історична травма викликає комеморації (спільні практики колективного спогаду), які формують і увічнюють колективну пам'ять, що, у свою чергу, впливає на конструювання національної ідентичності.

Для досягнення своїх цілей вітчизняні і зарубіжні політичні еліти можуть реактивувати страхи, очікування, фантазії та пропонувати уявний захист, пов'язані з обраною травмою, які знову з'являються, коли встановлюються свідомі та несвідомі зв'язки між ментальною репрезентацією минулої травми та сучасною загрозою [3].

Якщо подивитися на історію європейських народів, то українці, мабуть як жодна інша європейська нація, були постійним об'єктом колективних історичних травм. Періоди відносно спокійного історичного розвитку були нетривалими. З одного боку це негативно позначалося на стані українського суспільства, з іншого боку, для того, щоб вижити у таких важких умовах, потрібно було виробити такі риси психотипу, як козацький бійцівський характер, прагнення до свободи і справедливості. Цей фактор, не врахував наш одвічний історичний противник, розв'язуючи агресивну війну у 2014 році.

Сьогоднішня повномасштабна війна в Україні спричиняє формування нової колективної травми, що є логічним продовженням політики Росії по відношенню до України і накладається на попередні історичні травми Великого терору.

Так, зв'язок між Голодомором і Великим терором створив унікальний контекст подвійної травми. Голодомор, який забрав 3,5–5 мільйонів життів, вже зруйнував соціальну тканину українського суспільства, а Великий терор лише посилив цей розрив. Це призвело до демографічних втрат, культурного занепаду та тривалих психологічних наслідків, які відчуються донині, особливо в контексті сучасної війни з Росією.

Великий терор 1937–1938 років є однією з найтрагічніших сторінок в історії українського народу та радянської України, що залишив глибоку колективну історичну травму. Цей період характеризувався масовими політичними репресіями, які призвели до знищення значної частини політичної, мистецької та наукової еліти, руйнування суспільних зв'язків і морально-психологічного стану населення.

Характеризувати Великий терор» як колективну травму дозволяє наступне:

1. Масштаби репресій. У 1937 році кількість тільки розстріляних у СРСР різко зросла до понад 350 тисяч осіб, серед яких були десятки, а, скоріше, сотні тисячі українців. Репресії проводилися без суду, часто за надуманими звинуваченнями, а родичі репресованих також піддавалися переслідуванням [2].

2. Соціальні та психологічні наслідки. Репресії призвели до глибокої деформації суспільних зв'язків, морального розладу, соціальної депресії і паралічу суспільства, що тривало десятиліттями. Це спричинило довготривалу травму свідомості українців, яка позначилася на менталітеті та колективній пам'яті.

3. Історична пам'ять. Великий терор довго замовчувався в радянський період, що ускладнило формування об'єктивної історичної пам'яті. Лише з часів незалежності України почалося системне дослідження і визнання цієї трагедії як частини національної історії та колективної травми. Сучасні наукові дослідження розкривають передумови, масштаби та наслідки терору, а також вплив на формування національної ідентичності та пам'яті.

4. Регіональні особливості. Репресії мали специфічний вплив на різні регіони України, зокрема Донбас, Поділля, Київщину та ін. Вони не лише знищували людей, а й травмували свідомість і менталітет населення, що має відгомін і в сучасних подіях на цих територіях.

Психологічні аспекти історичної травми Великого терору для українського народу були надзвичайно глибокими і багатограними. По-перше, це жах і відчай. Масові репресії породжували у населення стан постійного страху, нервової напруги, відчаю та розчарування. По-друге, це почуття недовіри і підозри. Страх перед доносами, шпигунами, а також абсурдність звинувачень підсудних викликали емоційне потрясіння, що посилювало атмосферу недовіри навіть серед близьких людей. Це призводило до соціальної ізоляції та психологічної перевтоми. По-третє, психологічна деформація суспільної свідомості. Терор сприяв формуванню заляканості та ідеологічного зомбування, що пригнічувало волю до опору і змушувало демонструвати лояльність режиму, хоча вона часто була зовнішньою і нещирою. І, нарешті, це психологічне звикання до насильства. Масові репресії викликали своєрідне знеособлення жертв у масовій свідомості, що проявлялося у сприйнятті смерті мільйонів як статистики, а не трагедії. Це сприяло девальвації людського життя і посиленню культури насильства.

Великий терор залишив глибокий слід у колективній пам'яті українців, формуючи довготривалу історичну травму, яка впливає і досі на суспільні взаємини, довіру між людьми, а також на національну ідентичність, тобто, ускладнює процес соціальної згуртованості. Травматичний досвід репресій

призвів до зростання соціальної фрустрації, підвищення рівня тривожності, депресивних настроїв, а також до порушень психосоматичного здоров'я у багатьох наступних поколінь. Через втрату моральних орієнтирів відбувся занепад моралі, відмова близьких від засуджених, посилення культури страху і покори, що гальмувало розвиток громадянського суспільства і формування демократичних цінностей.

Наслідки цієї травми поглиблювалися за умов відсутності періоду опрацювання травми через тривалість і повторюваність травматичних подій (Великий терор, війни, окупації). Тому українське суспільство не мало можливості повноцінно опрацювати цю історичну травму, що призвело до накопичення політичних, психосоматичних і соціальних проблем, які передаються від попереднього покоління, яке зазнало колективної травми, до наступного, якому цю травму потрібно опрацьовувати.

Суспільство виробило ряд засобів для подолання наслідків колективних травм, які застосовувалися протягом всієї історії людства. Їхня суть полягає в певному емоційному опрацюванні травматичної події.

Важливими формами такої ритуалізації трагічних подій є відзначання роковин, днів пам'яті, поминання, створення пам'ятників, меморіалів на відзнаку трагічних подій (скульптурних та архітектурних), написання наукових і художніх творів на тему Великого терору, дослідження діяльності історичних постатей. Важливо запобігати формалізації такої ритуалізації, що може дати зворотній ефект не подолання, а «кристалізації» колективної історичної травми. Тобто, подолання колективної історичної травми Великого терору 1937–1938 рр. вимагає часу, суспільного запиту і певних ресурсів, не тільки матеріальних, а й психологічних.

Таким чином, колективна травма Великого терору була комплексною: вона включала страх, відчай, недовіру, моральний занепад та знеособлення жертв, що призвело до глибоких змін у суспільній свідомості українців. Ця травма стала основою для тривалих соціально-психологічних наслідків, які

впливали на покоління після репресій і залишаються частиною колективної пам'яті народу. Ця історична травма, накладаючись на сучасні виклики російсько-української війни, формує складний контекст для подолання криз і відновлення національної ідентичності. Наслідки цієї травми відчутні і сьогодні, а дослідження цієї теми є важливим кроком до осмислення та зцілення колективної історичної травми.

Список використаної літератури

1. Колективна травма. URL: <https://surl.li/atedko>
2. Офіційний сайт Українського інституту національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/pro-institut>
3. Resende E., Budryte D. Memory and Trauma in International Relations: Theories, cases and debates. 2014. URL: https://www.researchgate.net/publication/287263585_Memory_and_trauma_in_international_relations_Theories_cases_and_debates

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ ТА ПРАВОВІЙ ТРАДИЦІЇ

Анжела МОСЕЙКО

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права у Вищому навчальному приватному закладі «Дніпровський гуманітарний університет»

Права людини є універсальними цінностями, що становлять основу демократичного суспільства. Правам людини належить ключова роль у формуванні демократичної держави. Водночас ці права не виникають раптово – вони мають історичне підґрунтя. Українська історія формування прав людини є свідченням боротьби за людську гідність, свободу соціальну справедливість. В українській історії, культурі та правові традиції ідеї, що відповідають сучасному розумінню прав людини, виникали і розвивалися протягом століть. Українська правова та культурна традиція формувалась у постійній боротьбі за свободу, гідність та справедливість.

Метою дослідження є дослідити витоки та етапи становлення ідеї прав людини, проаналізувати основні історичні джерела, що відображають правову

свідомість українського народу. Виявити спадковість ідеї прав людини у сучасному українському законодавстві.

Проаналізувавши наукову літературу можна дійти висновку, що однією з перших пам'яток що містить елементи прав людини в зародковій формі, є «Руська Правда» – кодекс XI століття. Вона містила норми які врегульовували особисту безпеку, захист власності, відповідальність за вбивство, тілесні ушкодження [1]. І хоча мова ще не йшла про суб'єктивні права в сучасному розумінні, ця пам'ятка заклала підвалини правової свідомості, яка визнавала цінність людського життя. *Наприклад*, норми про грошову компенсацію за тілесні ушкодження та вбивство відображали ідею охорони людського життя.

Запорізька Січ як унікальне військово-політичне утворення мала риси самоврядування, демократизму, рівності. Усі козаки мали рівні права у виборі старшини, прийняття рішень, що відображає ранні форми народовладдя [2]. Звичаєве право козацтва передбачало захист честі, власності та свободи – що є співзвучним із сучасними правами людини. *Приклад*: рівні права козаків на участь у виборах старшини та вирішення суспільно важливих питань.

У добу автономної Гетьманщини (XVII – XVIII ст.) були створені інститути судочинства, адміністративного управління, які забезпечували правовий порядок. Генеральна військова канцелярія, суди різних рівнів, кодифіковане Литовське статутне право були важливим кроком до становлення національної юрисдикції [3].

Українські мислителі Г. Сковорода, Т. Шевченко, І. Франко, Л. Українка в своїй творчості піднімали теми людської свободи, соціальної справедливості, рівності. Їхні ідеї були не лише літературним явищем, а й формували світоглядні основи для майбутнього правозахисного дискурсу [4]. *Наприклад*, поезія Т. Шевченка вимагає прав для народу, осуджує тиранію, закликає до рівності.

Українська Центральна Рада та Директорія УНР ухвалили закони, які гарантували свободу слова, совісті, рівність національних меншин. Конституція

УНР (1918) містила положення, які відповідали демократичним стандартам Європи [5].

З ухваленням Конституції України (1996) та приєднанням до Європейської конвенції з прав людини (1997) Україна взяла зобов'язання дотримуватися міжнародних стандартів у сфері прав людини [7]. Сучасні виклики, пов'язані з війною додатково актуалізували питання забезпечення прав на життя, безпеку, пересування, гуманітарну допомогу [8].

Формування прав людини в українській культурі тісно пов'язане з розвитком державності та правових інституцій, що захищали честь, гідність та майнові інтереси особи, рівності козаків перед законом. Звичаєве право, яке віками діяло в українських селах і громадах, включало уявлення про справедливість, пошану до людської гідності, захист від сваволі. Ідеї закладені у правовій культурі українців, згодом були відображені в актах Центральної Ради, Конституції УНР, а пізніше – у Конституції України 1996 року.

Отже, історія формування прав людини в Україні – це послідовний розвиток гуманістичних цінностей. Українська правова традиція постійно інтегрувала ідеї гідності, рівності соціальної справедливості. Збереження історичної спадщини та її переосмислення в умовах сучасних викликів є запорукою ефективної системи захисту прав людини. Українська правова традиція має глибокі історичні корені, в яких права людини посідали важливе місце. Вивчення цього історичного досвіду є важливим для розуміння сучасного правового мислення, збереження національної ідентичності та розбудови правової держави. Формування прав людини в Україні є безперервним процесом, а історичний досвід свідчить про глибокі гуманістичні традиції українського права.

Список використаних джерел

1. Руська Правда: пам'ятка права Київської Русі / Упоряд. О. Л. Тищенко. Київ: Наукова думка, 1993. 252 с.
2. Гайдай Л. Історія України у визначеннях, датах і подіях: Навч. посіб. Київ: Літера ЛТД, 2006. 476 с.

3. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. Київ: Генеза, 2005. 312 с.
4. Українська філософія: антологія / Упоряд. В. І. Шинкарук. Київ: Либідь, 1994. 528 с.
5. Законодавство УНР: Збірник актів (1917–1919 рр.). Київ: Наукова думка, 2001. 280 с.
6. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. Київ: Генеза, 2000. 360 с.
7. Конституція України: Офіц. текст. Київ: Парламентське видавництво, 1996. 63 с.
8. Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Звіти про стан дотримання прав людини в умовах війни. – 2022–2024. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ombudsman.gov.ua/>

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ

Костянтин ПРОТАСОВ

здобувач вищої освіти спеціальності «Право» Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Олена ДУДНИК,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Злочинність є однією з найгостріших проблем, яке зачіпає практично усі сфери суспільства, зокрема, такі як: правову, політичну, економічну, соціальну, культурну та інші. Тому досліджуючи дану проблему перш за все слід звертати увагу на причини і умови виникнення злочинності, які криються у всій сукупності негативних явищ у соціумі, і саме вони обумовлюють існування злочинності як свого наслідку.

Злочинність є суспільно небезпечним явищем, яке завдає шкоди суспільству та проявляється в залежності від характеру діяння, мотивами, метою та наслідками. Ні для кого не секрет, що на погіршення ситуації в країні вплинуло те, чого ми не чекали: події на Майдані; військова агресія російської федерації, міграція населення, кризові явища в економіці, невинуваті вбивства, зростання насильства відносно дітей і людей похилого віку, безробіття та інше. Війна, як неосяжна руйнівна сила змінили наше суспільство, торкнулась кожної домівки, кожної родини, кожної людини. І сьогодні головним фактором впливу на криміногенну ситуацію в Україні стало

масштабне збройне вторгнення російської федерації, яке розпочалося 24 лютого 2022 р. Попри війну злочинний світ в Україні не зник, а дещо змінився, застерігають правоохоронці.

Російська агресія проти України, що триває з 2014 року та перейшла у фазу повномасштабної війни в лютому 2022 року, суттєво змінила структуру й динаміку злочинності. Війна призвела не лише до величезних людських втрат, руйнування інфраструктури та економічної дестабілізації, а й до трансформації криміногенної ситуації в країні.

По-перше, зросла кількість воєнних злочинів, які до війни взагалі не були об'єктом масового розслідування. Йдеться про злочини проти людяності, порушення правил ведення війни, катування цивільних, примусове переміщення осіб, сексуальне насильство, обстріли мирного населення тощо [1, с. 100].

По-друге, спостерігається зростання злочинів, пов'язаних із незаконним обігом зброї, боєприпасів та вибухівки. Частина зброї опинилася в обігу серед цивільних або в кримінальних структурах, що створює ризики для внутрішньої безпеки як під час війни, так і після її завершення.

По-третє, війна сприяла зміні мотивів та форм кримінальної поведінки. На тлі економічного спаду, безробіття, втрати житла та засобів до існування зросла кількість крадіжок, шахрайства, незаконних заволодінь транспортними засобами. Окремо варто зазначити кіберзлочинність – фішингові схеми, фінансові шахрайства та атаки на державні ІТ-інфраструктури.

Нарешті, зафіксовано нові типи злочинів, спровоковані умовами воєнного стану: самоуправство, блокування гуманітарної допомоги, розкрадання гуманітарних вантажів, використання військових повноважень у корисливих цілях.

Проблема впливу війни на злочинність є надзвичайно актуальною з кількох причин:

Зміна безпекового середовища – війна створила ситуацію правової невизначеності та слабого контролю на деокупованих територіях. Це призводить до утворення «сірих зон», де процвітає мародерство, насильство, кримінальні змови.

Масова мобілізація і демобілізація – участь великої кількості громадян у бойових діях формує особливий психоемоційний стан, з яким складно інтегруватися у мирне життя. Деякі з них можуть вдаватися до насильства або кримінальних дій, особливо за наявності ПТСР або соціальних проблем [2, с. 108].

Післявоєнні ризики – навіть після перемоги Україна може зіткнутися з проблемою «афганського синдрому», як це було в інших країнах після тривалих конфліктів. Тобто можливо очікувати ріст організованої злочинності, зловживання зброєю, соціальні конфлікти, зниження довіри до інститутів влади.

Недостатня адаптація законодавства – кримінальний кодекс та інші нормативні акти не в повній мірі адаптовані до умов воєнного часу, що створює проблеми правозастосування.

Пропозиції щодо вирішення проблеми:

- Створення єдиної державної стратегії протидії воєнній і післявоєнній злочинності: Міністерству внутрішніх справ, СБУ, прокуратурі та судовій системі варто координувати зусилля щодо запобігання новим видам злочинів. Передбачити окремі кримінально-правові кваліфікації для злочинів у зоні бойових дій.

- Жорсткий контроль за обігом зброї: необхідно запровадити програми добровільної здачі зброї після завершення бойових дій. Створити цифрову базу даних зброї, яка дозволить оперативно ідентифікувати джерела витоку.

- Реабілітація військовослужбовців: запровадити системну програму психологічної адаптації для ветеранів та учасників бойових дій. Надати

безкоштовну психологічну допомогу та юридичну підтримку демобілізованим особам.

- Розвиток кібербезпеки: посилити відповідальність за кібершахрайства в умовах війни. Створити спеціальні підрозділи кіберполіції, які спеціалізуються на розслідуванні цифрових злочинів, пов'язаних із воєнним часом [3, с. 643].

- Міжнародна співпраця: Україна має активно співпрацювати з Міжнародним кримінальним судом, INTERPOL, Європолем та іншими органами щодо документування воєнних злочинів і розслідування тяжких порушень прав людини.

Війна кардинально змінює картину злочинності в країні. Крім воєнних злочинів, Україна стикається з новими кримінальними загрозами – від зростання економічної злочинності до неконтрольованого обігу зброї. Актуальність проблеми не зменшиться навіть після завершення війни. Важливо не тільки реагувати на нові виклики, а й заздалегідь планувати систему відновлення законності, де пріоритет матимуть безпека, психологічна підтримка та справедливість [4].

Список використаної літератури

1. Шрамко С. С., Калініна А. В. Злочинність в Україні: яка вона є під час війни і якою може бути у післявоєнний час? *Питання боротьби зі злочинністю*. 2022. Вип. 44. С. 98-106.
2. Корольчук О.Л. Посттравматичний стресовий розлад як новий виклик сучасності України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 17. С. 104 – 111.
3. Чекмарьова І. М. Шахрайство в Інтернеті як один із видів шахрайства. *Аналітичне-порівняльне правознавство*. Ужгород, 2024. №2. С. 639-643.
4. Положення про Національну раду з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України від 21 квіт. 2022 р. № 266/2022. Рада національної безпеки і оборони України. URL:<https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5428.html>

UKRAINIAN FAMILY DURING THE WAR: THREATS AND CHALLENGES

Ірина СКОВРОНСЬКА

*доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»,
кандидат філологічних наук, доцент*

The old world is collapsing rapidly and rapidly today. We have a unique opportunity to witness the emergence of a new world that is formulating its own rules. These rules affect all spheres of the social order, including the family institution. Therefore, in order to revive our nation, which was and continues to be destroyed during the war, the priority of state policy should be to encourage, support, facilitate, and protect the demographic growth of Ukrainians, and to protect the Ukrainian family with all its traditions and foundations.

If we turn to the customs of marriage, family building and family structure, it immediately becomes clear that Ukrainians, especially the population of Western Ukraine, overwhelmingly adhere to patriarchal traditions. According to sociological research, Poles share similar views with Ukrainians. In these territories, church, religion, and faith have played a significant role in people's lives for centuries, influencing the construction of family relationships, child-rearing, everyday life, etc. In the European social space, the values of Christianity have for centuries acted as a spiritual and moral ideal, a model of behaviour and a criterion for evaluating all spheres of human and social life [1, p.14].

Aristotle argued that the family is the first natural form of coexistence that has remained unchanged at all times of human existence. In the Middle Ages, the traditional understanding of the family, sanctified by the Christian tradition, prevailed. The Christian commandments defined the family as the basis of harmonious relations that form the individual and society [1, p. 42].

We observe that in the current period of time, one in ten marriages in Ukraine is a civil marriage. Young people between the ages of 20 and 40 living in big cities in

general and small towns in particular are in no hurry to register their relationships. At the same time, in small towns and rural areas, only one or two couples out of a hundred live in civil unions - the village itself preserves patriarchal traditions, including the legalisation of relationships between men and women. The majority of Ukrainians consider civil marriage to be a trial period when spouses 'learn' each other and form their personal and domestic life. These statistics are presented by experts from the Institute of Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine.

If we compare Ukrainian and European family realities, we can see a number of common trends. First, in most EU countries and in Ukraine, marriage is becoming older. According to Lyudmyla Slyusar on the Radio Liberty portal, the average marriage age for a man is 30 years old and for a woman 27 years old. In addition, Ukrainians and Europeans are increasingly signing marriage contracts, transforming personal relationships into economic relations, according to experts from the Institute of Demography and the Razumkov Centre [2].

A church divorce is a great exception that is made so that a person does not live in fornication. That is, such a marriage has already sinfully ceased to exist before the rite of invalidation, and even if the rite is not performed, the marriage will not exist in any actual form. This means that a man and a woman will not live together as a married couple in any case. This is a condescending attitude towards individuals and the omission of some canons for their benefit and salvation. The dissolution of a church marriage is generally similar in most Christian.

According to Article 39 of the Family Code of Ukraine, a marriage is null and void if it is: 1. Registered with a person who is simultaneously in another registered marriage; 2. Registered between persons who are relatives in the direct line of kinship, as well as between siblings; 3. Registered with a person who is declared incapacitated [4].

The war has changed our society, and therefore changed its basic unit - the family. Today, only common interests, similar views on life and its values can lead to

the development of strong relationships between people that have a chance to grow into marriage and family. The approach to finding a partner to start a family has also changed. Traditions of marriage based on calculation or because of the influence and desire of parents to unite their children are becoming a thing of the past. We see that the old world is rapidly collapsing, and a new one is emerging, formulating its own rules. They affect all areas of the social order, including the family institution. We have a chance to witness changes that seemed unrealistic ten years ago. At the same time, we must be aware that in order to revive our nation, which suffered and continues to suffer extermination during the war, the state must encourage the birth rate by all means.

List of references

1. Маскевич О. Соціальна значущість християнських цінностей у функціонуванні сучасної української сім'ї : дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.11 / Київський столичний ун-т ім.Бориса Грінченка. Київ, 2017. 198 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/> (дата звернення: 11.12.2024) (дата звернення: 20.04.2025).
2. Цивільний шлюб, шлюбний контракт. *Радіо свобода*: веб-сайт. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/24901188.html> (дата звернення: 08.05.2024) (дата звернення: 21.04.2025).
3. Лібанова Е. Депопуляція України: що далі? *Новини. LIVE*: веб-сайт. URL : <https://www.youtube.com/watch> (дата звернення: 05.05.2024). (дата звернення: 22.04.2025).
4. Шлюб, який є недійсним: Сімейний кодекс України. Стаття 39 СКУ від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: https://protocol.ua/ua/simeyniy_kodeks_ukraini_stattya_39/#:~:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14 (дата звернення: 23.01.2025) (дата звернення: 20.04.2025).

УКРАЇНСЬКІ ПАРАЛІМПІЙЦІ В СПОРТИВНІЙ ІСТОРІЇ НАШОЇ КРАЇНИ (на основі фалеристичної колекції ДНІМ)

Світлана ФОМЕНКО

*старший науковий співробітник відділу науково-дослідної фондової
роботи КЗК «Дніпропетровський національний історичний музей
ім. Д.І. Яворницького» ДОР»*

Україна за час своєї Незалежності набула значних перемог та досягнень у сфері спорту. За цей період були створені Міністерство молоді та спорту України, Комітет з фізичного виховання та спорту при Міністерстві освіти і

науки України, Національний комітет спорту інвалідів України, окремі федерації та асоціації по різних видах спорту, спортивні товариства. Були збудовані та реконструйовані спортивні об'єкти по всій країні. Українські спортсмени та команди беруть участь, виборюють перемоги та здобувають нагороди в самих різних видах спорту в світових і міжнародних чемпіонатах, олімпіадах і турнірах, а також в змаганнях, які проходять в Україні.

У свою чергу, також приділяється неабияка увага спортсменам з особливим станом. Так, в 1992 р. був створений Національний комітет спорту інвалідів України – національний паролімпійський комітет України, який представляє державу у міжнародному паролімпійському та дефлімпійському русі. В 1993 р. створено Український центр з фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт» та 27 його регіональних центрів. Один з таких центрів знаходиться в Дніпрі. Його спортсмени та вихованці приймають участь в Чемпіонатах Світу, Європи, в Паралімпійських іграх. Серед них є багато чемпіонів і призерів з плавання, легкої атлетики, пауерліфтингу, футболу, волейболу та інших видів спорту. Голова Дніпропетровського обласного центру «Інваспорт» Зайцева Олена Андріївна передала через нашу співробітницю відділу сучасності Чирич Людмилу Михайлівну багато предметів для спортивної колекції музею.

У фондах музею наразі зберігаються:

1. Медаль «Літні спортивні ігри молоді України серед спортсменів-інвалідів». 2006.
2. Медаль «Відкритий Чемпіонат Словенії. Настільний теніс для спортсменів з інвалідністю». Ласко, 2010.
3. Медаль «Чемпіонат світу з параатлетики». Лондон (Велика Британія), 2017.
4. Медаль «Чемпіонат Європи з Паралімпійського волейболу сидячи». II місце. Ельблонг (Польща), 2013.

5. Медаль учасника зборів, присвячених створенню системи «Інваспорт». Київ, 2003.

6. Значок «Відкритий Чемпіонат з жиму штанги лежачи». м. Макіївка, 1998.

7. Значок «Всесвітні спеціальні Олімпійські Зимові ігри». Аляска, 2001.

Також на окремому рахунку значаться медалі та відзнаки, отримані командою України з футболу серед спортсменів з наслідками ДЦП (а саме: футболістами з центра «Інваспорт»):

1. Медаль «Міжнародний фестиваль футболу інвалідів». Москва, 1998.

2. Медаль «Чемпіонат Європи з футболу серед спортсменів з ДЦП». II місце. Бельгія, 1999.

3. Медаль «Чемпіонат Світу з футболу серед спортсменів з ДЦП». Буенос-Айрес (Аргентина), 2003.

4. Медаль «Паралімпійський турнір з футболу серед спортсменів з ДЦП». II місце. Євпаторія (Крим), 2004.

5. Медаль «Кубок Росії з футболу серед спортсменів з ДЦП». II місце. Москва, 2003.

6. Медаль «Чемпіонат Європи з футболу серед спортсменів з ДЦП». Майя (Португалія), 2014.

7. Відзнака «Чемпіонат Латинської Америки з футболу серед спортсменів з наслідками ДЦП». Бразилія, 1999.

Вихованці обласного центру з фізичної культури та спорту інвалідів «Інваспорт» (м. Дніпро) в різний час подарували нашому музею деякі свої нагороди, які зараз входять до нашої фондової спортивної колекції.

Соловйова Лідія (1978 р.н.) – майстер спорту міжнародного класу з пауерліфтингу, заслужений майстер спорту України, рекордсменка, чемпіонка, срібна та бронзова призерка Чемпіонатів Європи, Світу та Паралімпіад різних років. Лідія передала в музей медаль із Чемпіонату Європи з пауерліфтингу, який проходив в 2003 р.

Трифорова Світлана (1966 р.н.) – заслужений майстер спорту України з лижних перегонів на візках, срібна та бронзова призерка Паралімпіад різних років, пауерліфтерка. Світлана подарувала музею значок Паралімпійських ігор, які проводились в Солт-Лейк-Сіті (США) в 2002 р.

Акопян Олена (1969 р.н.) – заслужений майстер спорту України, рекордсменка Світу та Європи, чемпіонка та багаторазова призерка Літніх Паралімпійських ігор, Чемпіонатів Європи та Світу з плавання, дворазова призерка Зимової Паралімпіади з лижних гонок та біатлону. Олена презентувала музею чотири медалі:

1. Медаль «Національний Відкритий Чемпіонат Європи з плавання серед спортсменів-інвалідів». 2001 р.

2. Медаль срібна «Відкритий Чемпіонат Європи з плавання серед інвалідів». 2001 р.

3. Медаль «Відбіркові змагання з плавання». Англія, 2004.

4. Медаль «Відкритий Чемпіонат Німеччини з плавання». Берлін, 2003.

Єлісаветська Ганна (1980 р.н.) – майстер спорту України міжнародного класу з плавання, чемпіонка та срібна призерка Літніх Паралімпіад. Ганна передала до музею дві медалі – «Кубок Європи з плавання серед спортсменів-інвалідів» 2004 р. та медаль «1 місце» з Чемпіонату України з плавання серед спортсменів-інвалідів, який проходив в Євпаторії в 2006 р.

Дубров Денис (1989 р.н.) – майстер спорту України міжнародного класу з плавання, чемпіон і призер Літніх Паралімпійських ігор, Чемпіонатів Європи та Світу. Денис подарував музею золоту та срібну медалі з Чемпіонату Європи з паралімпійського плавання, який проводився в Португалії в 2016 р.

Незважаючи на сьогоднішні важкі часи, спортивні центри для людей з особливим станом продовжують працювати. З'являються нові покоління спортсменів, народжуються нові зірочки, які здатні надихати. А ми можемо пишатися нашими спортсменами, їх волею до перемоги, незламністю та силою духу.

Список використаних електронних джерел

1. Акопян Олена Грачиківна. *Вікіпедія* : вебсайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Акопян_Олена_Грачиківна (дата звернення: 29.04.2025).
2. Група «Знаменитые армяне Украины». *Фейсбук* : соціальна мережа. URL: <https://www.facebook.com/groups/1490048861096043/posts/2317804031653851/> (дата звернення: 29.04.2025).
3. Група «Знаменитые армяне Украины». *Фейсбук* : соціальна мережа. URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2167857716599940&set=pcb.2317804031653851> (дата звернення: 29.04.2025).
4. Дубров Денис Віталійович. *Вікіпедія* : вебсайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Дубров_Денис_Віталійович (дата звернення: 29.04.1025).
5. Дубров Денис Віталійович. *Вікіпедія* : вебсайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Дубров_Денис_Віталійович#/media/Файл:Denys_Dubrov_Rio2016.jpg (дата звернення: 29.04.2025).
6. Єлісаветська Ганна Вікторівна. *Вікіпедія* : вебсайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Єлісаветська_Ганна_Вікторівна (дата звернення: 29.04.2025).
7. Єлісаветська Ганна Вікторівна. *Вікіпедія* : вебсайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Єлісаветська_Ганна_Вікторівна#/media/Файл:Ganna_Ielisavetska_-_Ukrainian_Paralympic_swimmer.png (дата звернення: 29.04.2025).
8. Паралімпіада: бронза Соловйової «для держави». *Кореспондент.net* : вебсайт. URL: <https://ua.korrespondent.net/bbc/1389945-paralimpiada-bronza-solovjovoyi-dlya-derzhavi> (дата звернення: 29.04.2025).
9. Соловйова Лідія Валентинівна. *Вікіпедія* : вебсайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Соловйова_Лідія_Валентинівна (дата звернення: 29.04.2025).
10. Трифонова Світлана Миколаївна. *Вікіпедія* : вебсайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Трифопова_Світлана_Миколаївна (дата звернення: 29.04.2025).
11. Трифонова Світлана Миколаївна. *Мій дім Україна* : вебсайт. URL: <https://mydim.ua/peoples/324/> (дата звернення: 29.04.2025).

КУЛЬТУРА

«СХІДНА КОЛЕКЦІЯ» ФОТОГРАФА Д.І. ЄРМАКОВА В ДНІМ

Тетяна АРХІПОВА

*старший науковий співробітник відділу науково-дослідної фондової роботи
КЗК «Дніпропетровський національний історичний музей
ім. Д.І. Яворницького» ДОР»*

Після закінчення генерального звірення фотогрупи в результаті евристичної роботи у фотофонді ДНІМ була знайдена збірка фотографій кінця XIX – поч. XX ст., які свого часу не були взяті на облік. Оскільки збірка на той час не мала посилання на джерело надходження, деякий час вважалося, що фото були частиною фотоколекції пейзажної і жанрової зйомки, переданої до Катеринославського музею колекціонером В.Я. Левенсоном. Підставою для такого припущення були схожі зовнішні ознаки фотодруку і, насамперед, тематика сюжетів у визначений часовий діапазон. Коли фотографії були вже описані, завдяки випадковій знахідці, вдалося встановити джерело і час їх надходження до музею – 1970-і рр. Дарувальник – Ряшин Віктор Маркович, житель Дніпропетровська.

Завдяки дару В.М. Ряшина музейна колекція збагатилась цінною фотозбіркою, що має багато аспектів для вивчення: історія фотосправи, видатні фотографи, етнографія, архітектура, історія тощо.

При розгляданні знайденого комплексу було з'ясовано авторство фото. Автор фотознімків – Дмитро Іванович Єрмаков, – визнаний фотограф – орієнталіст, етнограф, топограф, мандрівник. Його спадщина – частина історії фотосправи Російської імперії. Фотороботи Єрмакова мають велике значення для історії і культури Росії, Грузії, Вірменії, Азербайджану, Ірану, Туреччини. Вже у 28 років Єрмаков отримав міжнародне визнання, що для того часу було видатним явищем. На міжнародних і російських фотовиставках Д.І. Єрмаков здобув 36 нагород. Він винахідник у галузі фототехніки, працював над

вдосконаленням техніки подорожуючого фотографа. Член Французького фотографічного товариства, член Російського археологічного товариства, Товариства заохочення вишуканих мистецтв у Тифлісі, почесний член Кавказького відділення Імператорського Московського археологічного товариства, удостоєний звання Придворного фотографа Його Величності шаха Персії і ордену Льва і Сонця II ступеню, почесний громадянин Тифлісу.

Єрмаков всебічно вивчав культуру народів Сходу, освоював їх мови. Для своїх подорожувань він опанував 10 мов і говірок. Східна тематика – домінуюча в роботах фотографа [1].

Музейна фотозбірка Єрмакова складається з 29 фото і рекламного листа для замовлень – фірменного рекламного паперу фотографа, завдяки якому вдалось встановити авторство знайдених фотографій, що пізніше, при їх подальшій обробці, підтвердилось співпадінням друкованих авторських облікових номерів і назв сюжетів на фотовідбитках із Каталогом Д.І. Єрмакова, який складався за результатами його професійної фотодіяльності [2, с. 35].

Рекламний лист – папір для замовлень, видрукуваний з комерційною метою для тиражування фотографій, – інформативно насичений документ, який подає відомості про склад і обсяг фототеки Єрмакова, її тематичні розділи, географію зйомки [3].

За змістом фотографії музейної збірки представляють декілька тематичних і географічних розділів Каталогу: етнографічні типи; жанрові сюжети; традиційні народні, релігійні свята; традиційні заняття, ремесла; краєвиди; населенні пункти; історико-культурні пам'ятники. Формування колекції Єрмакова диктувалось його дослідницькими і науковими інтересами до культури Сходу. Д.І. Єрмаков втілював документально-інформативні портрети етнографічних типів і соціальних груп в характерних для них умовах і місцевостях, зафіксував різноманітність культурних типів, малих народностей. Час створення фото з музейної збірки представлений в діапазоні,

від початку фотодіяльності автора. В географічному відношенні переважна більшість сюжетів відноситься до кавказького регіону [4].

Д.І. Єрмаков народився 1845 р. на Кавказі, в родині італійця Луїджи Камбіаджо, за фахом архітектора, який переїхав з Одеси до Грузії, і селянки з релігійної секти молокан. Таке поєднання світоглядів, вірогідно, заклало в ньому вподобання до антропологічних досліджувань, що стало справою життя. На поч. 1860-х отримав освіту військового топографа у Тифлісі.

З 1866 р. почав займатись фотографією професійно. В кінці 1860-х років разом з художником Петром Колчиним відкривають фотоательє в Тифлісі на Дворцовій вулиці. На поч. 1870-х Єрмаков відкрив власне фотоательє в центрі Тифлісу з філіалом на літній період в Кисловодську [6].

В індивідуальній фотографічній манері Єрмакова простежуються канони мистецтва живопису, що було також загальною стилістичною тенденцією фотосправи того часу. Фотозйомка здійснювалась в умовах павільйону і на натурі, серед міської архітектури і в віддалених гірських краєвидах.

В 1870 р. Єрмаков відправив у Російське географічне товариство фотозвіт про подорож турецькою частиною Вірменії: краєвиди і археологічні знімки, в яких відтворений метод його роботи: всебічне дослідження предмету зйомки і виявлення його матеріальної основи, передача особливостей місцевості, характерній для проживання суб'єктів зйомки, виявлення через предмети роду діяльності та соціальної належності [7]. Географічне товариство відзначило наукову цінність фотоматеріалів.

1871 р. фотограф вперше відправляє збірку фото на Паризьку виставку і стає членом Французького фотографічного товариства. В 1872 р. бере участь в археологічній експедиції містами Азійської і Європейської Туреччини.

Спільні захоплення східною культурою та фотографією звели Єрмакова з фотографом-початківцем Антуаном Севрюгіним з родини тегеранського дипломата. 1873 р. Д.І. Єрмаков за запрошенням Севрюгіна здійснює першу мандрівку до Персії. Протягом всієї подорожі фотографує, відзнявши більше

850 негативів: цінних етнографічних фотодокументів культури і побуту Південного Азербайджану, північних областей Персії. В Тегерані, за сприяння Севрюгіна, Єрмаков представив свої фотознімки шаху Насер-ад-Дину (1831-1896), за що згодом отримав звання Придворного фотографа Його Величності шаха Персії та орден Лева і Сонця 2 ступеню [7].

В 1874 р. Єрмаков бере участь у 10-ій ювілейній виставці Французького фотографічного товариства, де експонує види турецького міста Амасья, які були відзначені медаллю.

За пропозицією графині П. Уварової, – президента Московського археологічного товариства, Д.І. Єрмаков фотографує археологічні розкопи курганів та могильників на Кавказі. Одночасно збагачує свій фотоархів типами народностей Кавказу [8 , с. 77].

Під час Російсько-турецької війни 1877-78 рр. як військовий кореспондент при похідній фотографії штабу Кавказького фронту, у місцях дислокації 41 піхотної дивізії, утілював постаті військовослужбовців різного рангу і фаху.

Після війни продовжує виставкову діяльність. 1878 бере участь у Всесвітній виставці у Парижі. 1879 р. – у Московській антропологічній виставці. Був удостоєний медалі за колекцію фото народів Кавказу, частина знімків потім була передана до Московського університету для створеного при ньому Антропологічного музею.

1882, на Всеросійській промислово-художній виставці у Москві, Єрмаков за фотографії великого формату був нагороджений бронзовою медаллю.

Різноманітністю тематики визначаються фотороботи Єрмакова у 1880-1890-і рр.: фотодокументальні знімки досягнень кавказького регіону в галузях промисловості і сільського господарства, репортажі візитів на Кавказ офіційних осіб, краєвиди кавказьких курортів і джерел Кубані, визначні пам'ятники давнини і місцевості Тегерану, Константинополю, Афін, Єрусалима. Для фотомандрівок він вдосконалив техніку портативного «походного

фотографического прибора» І. Філіпенко, що складався з камери, лабораторії і «стереоскопического снаряда» для експедицій Д. Єзучевського [1].

В 1881 р. діяльність Єрмакова по збереженню давньої історії була відмічена обранням до Російського археологічного товариства. 1897 р. обирається членом Товариства вишуканих мистецтв у Тифлісі, з 1907 – член Кавказького відділення Московського археологічного товариства.

Єрмаков розумів цінність свого фотозібрання і в листі Кавказькому етнографічному відділенню при музеї Олександра III, СПб, пропонує придбати у нього 500 знімків, які були прийняті до фондів Російського етнографічного музею у 1903 р.

Остання археологічна експедиція Єрмакова відбулась 1910 р. в Лечхум-Сванеті, – підсумкова робота фотографа – 900 негативів. Завершальною стала поїздка 1912 р. по Сванетії, де Єрмаковим зроблені видові художні образи високогір'я. Помер 1916 р. [7]

Загалом, працюючи у складі археологічних, етнографічних, географічних, топографічних експедицій із середини 1860-х до поч. 1910-х, Єрмаков створив більше 40 тисяч негативів на склі.

Колекція Д.І. Єрмакова в 1918 р. була придбана Грузинським товариством історії і етнографії спільно з Тбіліським університетом [8, с. 79].

Значущість творчості Єрмакова полягає у створенні автором фотолітопису життя і побуту народів Сходу, документальній, історичній і художній цінності відбитих у фотографіях, поштівках, літографіях образів минулого часу.

Список використаної літератури

1. Авторы. Дмитрий Ермаков. *РОСФОТО*: вебсайт. URL: <https://rosphoto.org/authors/dmitrij-ermakov> (дата звернення 27.10.2019).
2. Герсамия Т. Творческое наследие Дмитрия Ермакова. *Советское фото*. 1985. № 12. С. 34–37.
3. Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д.І. Яворницького (Далі – ДНІМ). КП-205421 АФД-812. Рекламний папір фотографа Д.І. Єрмакова. Грузія. Тифліс. Поч. 1910 х рр.

4. ДНІМ. КП-205416 Ф-35529. «Дервиш». Персія. Тегеран. К. 19 ст. ДНІМ. КП-205417 Ф-35530. «Муша с трубкой». Кавказ. К. 19 – п. 20 ст. ДНІМ. КП-205418 Ф-35531. «Восточное массажирование плеч и позвоночного столба пяткой ноги». Грузія. Тифліс. К. 19 – п. 20 ст.
5. Ермаков Дмитрий Иванович. *Википедия*: вебсайт. URL: <https://ru.m.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 03.05.2025).
6. Кавказ и Закавказье в работах Дмитрия Ивановича Ермакова. Часть 1. *livejournal* : вебсайт. URL: <https://HUMUS.livejournal.com> (дата звернення 27.10.2019).
7. Лебедев И., Грусман М. Светопись Дмитрия Емакова. *РОСФОТО*: вебсайт. URL: <https://rosphoto.org/dmitry-ermakov-article/> (дата звернення 27.10.2019).
8. Никитин В. Журнали, кинто, муши (о фотографиях Д. Ермакова). *Родина*. 1989. № 3. С. 74–79.

УКРАЇНСЬКА ТЕМАТИКА В КАРТИНАХ І. АЙВАЗОВСЬКОГО

Михайло ГУК

здобувач вищої освіти, першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Ольга НЕГОДЧЕНКО,

старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Предки видатного митця, у XVIII столітті переселились із Західної Вірменії до Галичини, поблизу Львова. Звідти його батько Геворг (Костянтин) та мати Ріпсіме Айвазяни, переїхали до Криму, а саме до міста Феодосії, де батько адаптував своє прізвище на російсько-польський манер і став писати його як «Гайвазовський», через п'ять років в них народився син, якого при народженні назвали Ованесом Гайвазовським, але для всього світу він прославився як один з найвизначніших мариністів світу Іваном Костянтиновичем Айвазовським.

З юного віку Ованес проявляв цікавість до мистецтва, він любив малювати вуглем на стінах та на парканах бійців, які стояли у караулі, йому було дуже цікаво малювати усі подробиці зовнішнього вигляду солдатів.

Яков Кох оцінив ці малюнки та рекомендував звернути увагу на картини юного художника губернатору Таврії Олександрю Казначееву. Завдяки його рекомендаціям Івана Айвазовського приймають до Академії мистецтв, де він навчається в батальному класі Олександра Зауерверда [1].

У вересні 1837 року художник отримав золоту медаль за картину «Штиль». Враховуючи особливі успіхи Івана Костянтиновича в навчанні, було прийнято незвичайне для Академії рішення – випустити Айвазовського з Академії на два роки раніше за визначений термін і відправити його на два роки в Крим для натурних робіт, а потім – на стажування до Італії на шість років.

1839 році повернувся до Санкт-Петербургу, отримав атестат про закінчення Академії, свій перший чин та особисте дворянство.

У липні 1840 року Айвазовський їде до Риму за рахунок академії та просить, щоб частину його пенсії пересилали батькам у Феодосію. Дорогою до вічного міста зупинявся у Венеції та Флоренції. У Венеції молодий художник познайомився з М. В. Гоголем. Загалом Іван Костянтинович об'їздив майже весь світ. Про це свідчить кількість штампів в його паспорті – більше ста [1].

Підчас перебування в Італії він писав картини для звітів до академії, щоб продовжувалося його фінансування перебування за кордоном, для творчого зростання та на продаж.

Про юного генія живопису починають писати у газетах, де виражають своє захоплення його картинами на морську тематику. Це був перший тріумф Івана Костянтиновича Айвазовського.

В Італії він починає писати пейзажі з натури, але це відбувалося недовго. Художник віддавав перевагу відтворенню пейзажів на полотні, спираючись на власну пам'ять.

У цей період він створює картину «Хаос. Створення світу», яка дуже сподобалася папі Григорію XVI, який побажав її купити, на це Іван Айвазовський відповів, що він її йому дарує [1].

В 1844 році повертається до Росії. В Петербурзі вже всім відомо, що італійці перебувають у захваті від його творів. У тому ж році займає посаду головного художника Морського штабу, йому було тоді всього 27 років. А у 29 отримує звання професора [1].

Коли Айвазовському було тридцять один рік, він вирішує повернутися до Феодосії. Імператор Микола I спочатку не підтримував цього рішення, бо вважав, що художник такого рівня має залишатися в столиці. Однак Іван Костянтинович наполіг на своєму рішенні – Микола I відступив.

У Феодосії він оселився у будинку біля моря. Тут в 1850 році пише свою найвідомішу роботу «Дев'ятий вал», яка стала візитною карткою художника. Створював Айвазовський і портрети, але не вважав себе чудовим та вправним портретистом, художник брався писати лише близьких йому людей. Так були написані портрети бабусі, батьків, дружини та брата Габрієла, О. Казначєєва, генерала Лоріс-Мелікова та флотоводця Лазарєва. Іван Костянтинович любив зображувати степи України, які спостерігав під час численних поїздок із Феодосії до Санкт-Петербурга, мав таланти архітектора, музиканта, поета, археолога. Ставши заможною людиною, митець перетворив Феодосію з забутого краю на квітуче місто. Його назвали «батьком Феодосії».

Сьогодні ми приділимо нашу увагу картинам Айвазовського саме на українську тематику.

Варто звернути увагу на одну з найперших робіт Айвазовського не тільки на українську тематику, а взагалі, а саме, з малюнка «Вид Катеринослава», 1833 р.

«Вид Катеринослава»

Цей малюнок – одне з перших зображень нашого міста, яке в ті роки, та і на самому малюнку, більше нагадує безлюдне містечко. Самому художнику на

той момент було 16 років. Він тоді прямував до художньої академії Санкт-Петербургу [2].

Айвазовський на своєму малюнку зобразив провінційний степовий Катеринослав, який ще тільки починає перетворюватися на прекрасне місто, яке в наш час має назву Дніпро. Якщо подивитися на цей малюнок, то ми не бачимо якоїсь неймовірної майстерності, але ми можемо вже помітити чіткі лінії, добре намічену перспективу, спираючись на це можемо з упевненістю сказати, що цей молодий художник закарбує себе в історії, як один з найкращих митців свого часу і не тільки [2].

В 1856 році Іван Айвазовський знову побуває в Катеринославі, тільки вже не як 16-річний нікому ще невідомий юний художник, а як професор імператорської академії мистецтв Іван Костянтинович Айвазовський [2].

Головною темою у творчості художника у відображенні України стали українські степи. Оскільки безкрайні степові простори легко поєдналися у свідомості митця з його улюбленими морськими широтами. Основним неприроднім елементом степової тематики в полотнах І. К. Айвазовського були степові млини та чумацькі валки [3; с. 314].

Художник із дитинства спостерігав побут чумаків, які зупинялися з дозволу його батька поблизу дому. Маленький Ованес із захопленням слухав пісні, історії з дороги та навіть намагався відтворити ці пісні на скрипці.

Однією з перших робіт художника на чумацьку тематику стала картина «Чумаки на відпочинку» 1855 рік. На ній зображено епізод повсякденності чумаків, які розташувались у степу на привалі. Картина знаходиться на зберіганні в Національному художньому музеї Республіки Білорусь у Мінську. На передньому плані зображено детально промальовані чотири вози. Біля них сидить група чумаків, що готує їжу на багатті. Один із чумаків лагодить зброю. На одному з возів сидить півень – незмінний супутник чумаків. Зліва на картині теж зображено частину валки на привалі. Справа знаходиться річка, та воли, що пасуться [2; с. 908].

«Чумаки на відпочинку»

Іван Костянтинович дуже вдало відображав українську природу в картинах: «Український пейзаж із чумаками при місяці» 1869 р. та майже однакові картин «Обоз у степу» та «Воли на перешийку» 1860 рік.

На них зображені нескінченні валки, кінець яких простягається у далечінь і найголовніше у цих трьох картинах, як і в цілому, у творчості художника акцент робиться на безкрайне небо, яке займає більшу частину картини і ніби воно і є головною темою в даних картинах.

Для стиля написання картин Івана Айвазовського характерне гра контрастних кольорів та використання барв не існуючих у природі. Це недивно, оскільки художник писав свої шедеври в стилі романтизму, який характеризується зображенням реальних предметів та реального світу з власною уявою.

Яскраво виражену гру контрасту та фантазії художника ми можемо побачити у картинах «Чумаки у Малоросії» 1880 р., «Вітряки в українському степу при заході сонця» 1862 р., «Очерет на Дніпрі поблизу містечка Олешки» 1857 р.

У першій картини «Чумаки у Малоросії» контрастом слугує тепле жовто-помаранчеве з краплинами темно-зеленого та блакитного кольорів небо. І червоні вози, що простягаються в далечінь та яскравий білий сніг, який огорнув собою весь степ, завдяки якому ще більш насиченими здається небо та вози.

На картині «Вітряки в українському степу при заході сонця» контраст робиться між небом, в якому поєднуються смарагдовий та помаранчевий колір,

який ближче до землі перетворюється на жовто-червоний колір, який робить неймовірний контраст із темо-червоний полем.

Схожу палітру кольорів художник відобразив на картині «Очерет на Дніпрі поблизу містечка Олешки», тільки головним героєм картини стає вже не поле пшениці, а річка на який плывуть люди в човні з вітрилами.

Також схожі кольори Іван Айвазовський використовував при написанні картини «Вечір в Україні» 1886 р., тільки тепер блакитний у перемішку з жовто-помаранчевим небом, яке контрастує з зеленим деревом, кушем та травою мають більш пастельні відтінки у порівнянні з попередніми більш насиченими кольорами.

Окрім чумаків Айвазовський зображував і звичайний побут селян. Він навіть зобразив українське весілля в картинах «Весілля в Україні» 1892 р. та «З весілля» 1881 рік. На цих картинах він зобразив селян у традиційних українських вбраннях, які повертаються після свята.

Однією з цікавих є картина цієї тематики є картина «Підчас жнив в Україні» 1883 рік. Де зображено двох жінок підчас від на полі. Одна з жінок сидить біля воза (таким чином хоче сховатися від променів палючого сонця) та годує маленьку дитину, біля неї розкинуті овочі. Інша жінка прилягла відпочити на віз. Якщо поглянемо вдалечінь, то ми можемо побачити окреслення села або хутора.

«Підчас жнив в Україні»

Також Айвазовський намалював декілька українських пейзажів, які також стосуються чумацької тематики, але більшість із яких зроблені в реалістичній

манері без використання яскравих контрастів. Прикладом можуть слугувати дві картини «Український пейзаж вночі» 1870 р. та «Будинок на фермі і млин в місячному сяєві» 1863 р. Ці картин мають між собою деяку схожість: на них обох зображене українське селище уночі, а саме вхід у селище який знаходиться біля одинокої хатинки та в променях місяця.

Але між картинами є відмінність, яку ми одразу бачимо. На полотні «Український пейзаж вночі» на передньому плані річка, через яку перебирається чумацька валка. На картині «Будинок на фермі і млин в місячному світлі» – звичайна стежка, усіяна місячним світлом, по якій чоловік та жінка, прямують до млина.

На полотні – «Вечір в Україні» 1886 рік. Зображено хату на передньому плані та дерево і кущі біля неї, але вона представлена в дещо іншому ракурсі, на ній ми бачимо як чумацька валка виходить зі селища під захід сонця, а на картині «Український пейзаж вночі» навпаки – чумаки заходять в село, вже коли степ огорнула темрява. Ми можемо побачити майже однакові краєвиди. Тільки подивіться на дерево біля хати: хіба воно не ідентичне? Лише представлене в різний час доби: одне зображене під світлом згасаючого сонця, а інше під світлом місячного сяйва. З цього ми можемо припустити, що Айвазовський їздив із Феодосії до Петербургу одним і тим же шляхами та зупинявся може, звичайно, не постійно, але досить часто в одних і тих же українських селищах.

На останок хочу вам розповісти про картини Івана Костянтиновича Айвазовського на українську тематику, в яких він оспівує морські види. До україно - морської тематики належать картини: «Лід на Дніпрі» 1872 р., «Одеса вночі» 1846 р., «Дніпро біля Олександрівська» 1857 р., «Вітряк на березі ріки» 1851р., «Ніч на Дніпрі» (дата написання не вказана), «Місячна ніч на Дніпрі» 1897 рік.

На цих шедеврах художник зобразив українську водну стихію підчас темряви, або ж як на картині «Дніпро біля Олександрівська» підчас заходу

сонця. Море та річки на цих картинах зображено в момент повного штилю окрім полотна «Одеса вночі», на ній море відносно неспокійне.

Але є одне полотно «Лід на Дніпрі» яке виокремлюється серед інших картин. Оскільки художник досить рідко зображував водну стихію під час зимнього періоду у своїх картинах. На полотні зображено скоріш за все світанок, сонце своїми яскраво-жовтими майже білими проміннями освітлює замерзле Дніпро. На носі човна стоїть чоловік, який намагається довжелезною палицею проломити лід, щоб човен пройшов далі, з обох боків від нього та у самому кінці сидять вислові, а посередні – люди разом зі своїми речами та худобою. На березі зібралися люди, які чекають своєї черги, щоб переправитися через річку.

Також хочу виділити ще одну картину, яка має назву «Вид на Одесу в місячну ніч» (дата написання не вказана), яка відображає бухту кораблів. Картина одразу викликає відчуття спокою та легкості. Місячна доріжка прямує прямо до глядача трохи торкаючись щогли кораблів. Це картина слугує яскравим прикладом майстерності художника передавати на воді місяць та небо. Це і є одним із пояснень: чому саме Іван Айвазовський став таким відомим, оскільки без неба море та вода загалом має вигляд блакитно-синьо-фіолетовий, іноді дещо зелений колір. А коли на нього світить сонце, місяць, або, коли на небі присутні хмари, то вода починає вбирати в себе багату палітру різних кольорів. І саме тому Айвазовський на всіх своїх картинах, чи то на морську тематику, чи на степову завжди писав спершу небо, а вже потім все інше.

«Вид на Одесу в місячну ніч»

Ми можемо сказати, що Іван Костянтинович Айвазовський не тільки художник, який на своїх картинах зображував виключно морські види, але і те, що він був різноплановим митцем та людиною. Картини Айвазовського на українську тематику пронизані затишком, теплотою та спокоєм. Саме коли ти дивишся на будь-яку картину художника цієї тематики, ти не думаєш про минуле та про хмарне майбутнє, ти вирушаєш у подорож по безкрайньому степовому краю України, де небо при заході сонця переливається різною палітрою кольорів, де чумаки розповідають тобі різні цікаві історії біля вогнища, де люди не поспішають, а просто насолоджуються своїм яскравим життям. Атмосфера картин Івана Костянтиновича чимось нагадує вірші Тараса Григоровича Шевченка. Вони так само, як і картини видатного, художника, пронизані ніжністю, добротою та всеохоплюючим теплом до свого народу. Айвазовський був знайомий з багатьма українськими художниками, зокрема з Архипом Куїнджі та Іллею Рєпіним. Куїнджі навіть навчався у Айвазовського художньої майстерності та, на мою думку, більш розвинув техніку контрастності, яку використовував видатний мариніст.

Отже, Айвазовський за своє життя створив багато шедеврів, зокрема на українську тематику, був меценатом та допомагав юним художникам, створив завдяки своїм картинам власний велетенський світ доброти, світла та надії на краще майбутнє.

Список використаної літератури

1. Рудяченко О. Іван Айвазовський – 1. Король стихій. Укрінформ : офіційний сайт. 2020. 29 квітня URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3006880-ivan-ajvazovskij-1-korol-stihij.html> (Дата звернення: 15.05.2025)
2. Шруб К. Айвазовський в Катеринославі: він першим увічнив наше місто. URL: <https://gorod.dp.ua/news/177660> Дата публікації: 14.12.2024. (Дата звернення: 15.05.2025).
3. Філас В. М. Візуальна репрезентація Олександрівська у творчій спадщині І. К. Айвазовського. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2015. Вип. 43. С. 313 – 316. С. 374.
4. Філас В. Відпочинок, шинок та жінка у подорожньому побуті чумаків (за картинами І. К. Айвазовського). Народознавчі зошити. 2018. № 4 (142). С. 907 – 912. С. 1032.

МИСТЕЦТВО КІНЕМАТОГРАФІЇ О. ДОВЖЕНКА

Вікторія ЗАГЛЯДА

здобувачка вищої освіти, першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Ольга НЕГОДЧЕНКО,

старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін, ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Олександр Довженко народився у селі Сосниця Чернігівської губернії, точніше, на його околиці, яку називали В'юнище. Це сталося 10 вересня 1894 року в багатодітній селянській родині. Батько був хліборобом, рибалкою, перевізником на Десні. Як згадував письменник в «Автобіографії», «землі у нас було сім чи сім з половиною десятин. Земля була не дуже родюча, і тому, щоб підтримати своє натуральне господарство, батько ще наймався в підводчики та смолярував». «Народжена для пісень, вона проплакала все життя, проводжаючи назавжди...» – писав про матір Олександр Петрович. Мати могла співати цілий день, не повторюючись, а на розпитування, звідки беруться ті пісні, лише сумно посміхалася й розповідала, що її батько дуже любив працюючи співати колядки: «Усе було співає, аж верстат розлягається. Ото було тче і все співає, тільки човник бігає». Рід Довженків був давній і славився довгожителами: прабаба письменника прожила понад сто років, дід помер столітнім. Може, якби доля не була Олександра Петровича постійно й немилосердно, він теж дожив би до такого поважного віку.

Для всіх Довженко був центром всесвіту, він був Сонцем, навкруги якого обертались інші планети. Юрій Яновський порівнював його голос із фанфарами, які неможливо було не слухати. Він був закоханий у красу й гармонію, захоплений усім, що відбувається в житті, – уже зрілий митець занотував у своєму «Щоденнику» слова Анатолія Франса, які повністю відповідали його світогляду: «Якщо вибирати між красою і правдою, я вибираю красу. У ній більш глибокої істини, ніж в одній лише голій правді. Істинне тільки те, що прекрасне».

Він був мрійником і фантазером. Остап Вишня казав, що Довженко «завжди говорив не про те, що було, і не про те, що є, а про те, що колись буде». Мріяв усю землю перетворити на розкішний квітучий сад. Його називали «живим акумулятором ідей», мав пристрасть усе перебудовувати й змінювати, а точніше – вдосконалювати, покращувати. Виношував план архітектурної забудови і реставрації Києва, створив проєкт архітектурного оформлення Дніпра, проєктував пам'ятники видатним діячам.

Йому був лише рік, коли брати Луї Жан та Огюст Люм'єри в Парижі вперше продемонстрували диво технічної думки – «рухливі фотографії». Це було народження кінематографа у світі, а в Україні саме він, Олександр Петрович Довженко, підніме це мистецтво до найвищого рівня. Неповторний Чарлі Чаплін зазначав: «Слов'янство поки що дало світові в кінематографії одного великого митця, мислителя і поета – Олександра Довженка» [1; 5].

Поборник гуманізму, полум'яний патріот, співець дружби народів О. Довженко вірив і був переконаний, що «шлях людства веде до об'єднання, а не до роз'єднання, і сила, що скеровує народи цим шляхом – це сила товариства не по крові, а по ідеї відданості найвеличнішому, що тільки створило людство.

Олександр Петрович розумів значення творчого взаємозбагачення і взаємодії культур у розвитку багатонаціональної культури і не міг уявити своєї творчості у відриві від світової літератури. Він не погоджувався, коли його, як митця, намагалися обмежити рамками лише національної кінематографії. «Я не хочу цим сказати, – зазначав Довженко, – що я відмежовуюся від своєї нації й національної своєї української кінематографії. Я хочу тільки сказати, що для мене, як для сина українського народу, моя кінематографія була завжди загальносоюзною діяльністю, і картини мої – пригадую всі двадцять два роки моїх приїздів в Москву – «Звенигора», «Арсенал», «Земля», «Щорс» та інші приймалися як факти загальносоюзного культурного процесу». А ще пригадайте: «І не Україні одній я належу. Я належу людству як художник, і йому я служу. Мистецтво моє – мистецтво всесвітнє. Буду творити в ньому,

скільки вистачить сил і талану. Буду, хочу жити добром і любов'ю до людства, до найдорожчого й великого, що створило життя – до людини» [2; 4].

Вихід на екран фільму «Звенигора» (1928) став знаковою подією в радянському кіномистецтві, адже О. Довженко представив нове кіно з рисами європейського авангарду. Щодо цього Лариса Брюховецька доречно зазначає: «Його «Звенигора» – це абсолютно нова якість кіно: у ній закладена стратегія радянського кіно чи не на всі наступні роки його існування. Цей фільм виконав дві місії: перша – здійснив спробу оволодіти історичним часом, друга – максимально правдиво передав кипіння сучасності з її війнами, ідеологічними й класовими протистояннями, трудовими буднями».

Глибоким символізмом відзначаються епізоди про пошук скарбу, що постійно зникає, коли його знаходять, бо багатство та велич народу не можна відібрати чи вкрати, ці скарби віками залишаються у своїх творців і передаються з покоління в покоління [3; 2].

Кадр з фільму «Звенигора»

Одним із найталановитіших витворів митця є його щоденник сповідального характеру, що одночасно демонструє закономірності поєднання особистої та громадської сфер життя письменника, що відкриває його як творчу особистість з життєвими труднощами, проблемами та непереможною вірою в мистецтво з систематичним бажанням жити, бачити, відчувати, творити.

«Щоденник» Олександра Довженка поєднує систему соціальних та культурних проблеми, вміщує аналіз політичної ситуації країни, бо сам автор є

активним учасником зазначених суспільно-політичних подій. Його ідеї знаходять повне відображення на сторінках сповідального щоденника: митець відверто переосмислює долю України, долю власного народу та споріднює з ними особисте життя та творчу перспективу: «Коли мені пощастить написати сценарій в доброму здоров'ї і я не втрачу працездатності, я зроблю фільм свій на Київській студії. Я повертаюсь на Україну і творитиму серед свого народу. Я не можу без нього далі писати. Як би важко мені не було» [4; 3].

У «Землі» (1930) О. Довженка через «правильну» соціально-реалістичну ідеологію (класова боротьба на селі, колективізація) шляхом сугестії підтекстів проступають інші смисли, що виражають красу української землі, моральне здоров'я та незнищенність українського народу. Зокрема, на імпліцитному рівні чітко постає національне начало, в основному через зображення української землі, краси природи, живописних краєвидів та українського народу, який історично має потужний зв'язок із землею. У такий спосіб глядачам навіюється відчуття сильної любові та глибокої поваги до землі, народу і Батьківщини. У той же час через прекрасне акцентовуються морально-етичні вартості, що пов'язані з вічною й філософською проблемою землі. Очевидно, саме підтекстовий план надав фільму тої особливої притягальної сили, у якій полягає код вічності твору. Розуміння ж специфіки природи імпліцитних змістів у «Землі» О. Довженка відкриває нові перспективи щодо вивчення, осмислення та переосмислення прихованих смислів у кіно зокрема та в мистецтві в цілому [5; 6].

Кадр з фільму «Земля»

Отже, відображаючи переломні етапи в розвитку суспільства, О. Довженко завжди глибоко проникав у саму сутність історичних явищ і подій, відтворював основні конфлікти та стремління часу. Його твори – це хроніка історичних подій, історія пересічної людини, у біографії якої проявляються доля народу, глибинні закономірності суспільного розвитку. Саме велич «звичайної» людини праці митець вважав головною темою мистецтва. Саме такими «маленькими людьми» були головні герої його творів – український робітник Тимош («Арсенал»), вчорашній селянин, який приїхав на будівництво («Іван»), воїн Орлюк та його наречена Уляна («Повість полум'яних літ»), герої оповідань воєнного часу – льотчик Гусаров, партизан Петро Чабан, українська селянка Марія Стоян та інші. Це люди з нелегкою долею, у житті яких переплітались драма і пафос.

Народний, національний характер його творів визначається перш за все глибоким художнім дослідженням національного характеру в його історичному розвитку. Своєю художньою творчістю кінематографіст відкрив світові особливості культури українського народу, національні звичаї й традиції України, психічний склад української душі з її щирістю, відкритістю, пристрасністю, людяністю, органічним зв'язком із рідною землею батьків, переживанням природної краси і розчиненням у ній.

Список використаних джерел

1. Букач В., Набокова Т. Олександр Довженко в українському культурному просторі. Художній досвід О. Довженка-прозаїка: збірн. наук. статей. Одеса. Видавець Букаєв В. В. 2020. С. 25.
2. Доній В. С. Націєцентричні тенденції в кіноповісті О. Довженка «Звенигора». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2018 № 37 том 1. С. 29-30.
3. Максименко О. В. Жанрові особливості «Щоденника» Олександра Довженка. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013 № 14 (273). С. 52-54.
4. Олександр Довженко: «Я – України син. України...» : рек. показчик / [ред.-упоряд.: П. К. Параскевич; упоряд. бібліографії Р. І. Харчевнікова ; бібліогр. ред. О. О. Козлова / Херсонський державний університет. Херсон : [ХДУ], 2017. С. 9-10.
5. Панасенко Т. М. Олександр Довженко, Видавництво: Фоліо. Харків. 2018. С. 5-10.
6. Фока М. Сугестія під текстових смислів у кіноповісті «Земля» та в однойменному фільмі Олександра Довженка. *Вісник ЛНАМ*. Серія: Культурологія. 2016. Вип. 29. С. 106.

МУЗИКА В КАМЕНІ ВЛАДИСЛАВА ГОРОДЕЦЬКОГО

Віктор ЛЕМЕШКО,

*здобувач вищої освіти, першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

Науковий керівник: Ольга НЕГОДЧЕНКО,

старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Владислав Городецький – видатний архітектор, чия творчість припала на переломну епоху розквіту модерну та еклектики в архітектурі Києва на межі XIX-XX століть. Його будівлі, що вирізняються сміливими інженерними рішеннями, оригінальним декором та майже казковою образністю, і сьогодні залишаються одними з найяскравіших перлин архітектурної спадщини України. Порівняння з Антоніо Гауді не є випадковим, адже обидва майстри відзначалися індивідуальним, неповторним стилем, що виходив за рамки традиційних канонів. Проте, якщо Гауді тяжів до органічних форм та каталонського модерну, Городецький майстерно поєднував елементи різноманітних історичних стилів, створюючи власну, еклектичну «музику в камені», яка відображала дух часу та особисте бачення прекрасного.

Його споруди – це не просто функціональні об'єкти, а втілення фантазії, застигли поеми в камені, що розповідають історії про епоху, про самого творця та про невичерпну силу мистецтва. Владислав Лешек Городецький народився 3 червня 1863 року в родовому маєтку Соколівка на Поділлі, в родині польських шляхтичів. Атмосфера родинного гнізда, оточеного мальовничою природою, безсумнівно, вплинула на формування його естетичних смаків та любові до прекрасного. Початкову освіту він здобув удома, де виявив неабиякі здібності до малювання.

Подальші студії в Одеському реальному училищі заклали основи його технічних знань та інтересу до інженерної справи. Важливим етапом у його професійному становленні стало навчання в Імператорській Академії мистецтв у Санкт-Петербурзі, куди він вступив у 1886 році. Архітектурне відділення

Академії на той час було одним з провідних навчальних закладів Російської імперії, де викладали відомі архітектори та художники.

Городецький мав можливість вивчати історію мистецтв, основи композиції, креслення, будівельні технології та різні архітектурні стилі – від класицизму до новітніх на той час течій. Саме в Академії він отримав фундаментальну підготовку, яка дозволила йому згодом сміливо експериментувати та поєднувати різні стильові елементи у власній творчості. Його академічні роботи відзначалися майстерністю виконання та оригінальністю задуму, що свідчило про його великий потенціал.

Після успішного закінчення Академії в 1890 році Владислав Городецький переїжджає до Києва, який наприкінці XIX – на початку XX століття переживав період бурхливого економічного та культурного піднесення. Місто активно забудовувалося, з'являлися нові промислові підприємства, розвивалася торгівля, зростала кількість населення. Ця динамічна атмосфера стала сприятливим середовищем для розквіту таланту молодого архітектора. Перші київські проекти Городецького були виконані в руслі пануючих тоді історичних стилів, проте вже незабаром у його роботах почали проявлятися індивідуальні риси, еклектичне поєднання неоренесансу, неоготики, модерну та інших стильових напрямків.

Він сміливо використовував нові будівельні матеріали, зокрема залізобетон, що дозволяло йому втілювати в життя найсміливіші архітектурні задуми. Одним з ранніх знакових проектів став прибутковий будинок на вулиці Миколаївській, 13 (нині вулиця Городецького), збудований у 1898 році. Вже в цій споруді відчувається прагнення архітектора до оригінальності та декоративності. Фасад будинку прикрашений ліпними елементами, маскаронами та іншими виразними деталями, які надають йому індивідуальності.

Справжнім тріумфом та візитівкою Владислава Городецького став його власний прибутковий будинок, зведений у 1901-1903 роках і відомий як

«Будинок з химерами» . Розташований на крутому схилі Печерських пагорбів, цей будинок вражає своєю незвичайною архітектурою та фантастичним скульптурним декором.

Бетонні фігури екзотичних тварин, міфічних істот, морських чудовиськ, майстерно вплетені в фасад будівлі, створюють неповторний, майже сюрреалістичний образ. Голови носорогів, антилоп, крокодилів, дельфінів, жаб, велетенські змії, сплетені з колонами, леви, що охороняють вхід, – кожна деталь несе в собі певну символіку та свідчить про безмежну фантазію архітектора. «Будинок з химерами» став не лише втіленням особистих амбіцій Городецького, а й символом архітектурної сміливості та новаторства.

Іншим визначним творінням Городецького є величний костел Святого Миколая, збудований у неоготичному стилі в період з 1899 по 1909 роки. Його стрімкі шпиль, стрілчасті вікна, витончені аркбутани, багате скульптурне оздоблення та кольорові вітражі створюють вражаючий образ середньовічного готичного собору, перенесеного на київські пагорби. Костел став важливою духовною та архітектурною домінантою міста.

Архітектурний стиль Владислава Городецького характеризується яскравою еклектичністю. Він вільно поєднував елементи різних історичних стилів, творчо переосмислюючи їх та надаючи їм власного, неповторного звучання. У його роботах можна знайти відголоски готики, ренесансу, бароко, класицизму, а також вплив набираючого популярності стилю модерн. Його тяжіння до декоративності проявлялося у щедрому використанні ліпнини, скульптури, кераміки, кованих елементів, які не лише прикрашали фасади, але й несли певне символічне навантаження.

Городецький майстерно працював з різними фактурами та кольорами, створюючи динамічні та виразні композиції. Використання залізобетону як конструктивного матеріалу відкривало перед архітектором нові можливості для створення сміливих та незвичайних форм, які раніше були технічно

неможливими. Це дозволило йому відмовитися від статичних, масивних об'ємів та створювати більш легкі, ажурні та динамічні споруди.

Впливи на творчість Городецького були різноманітними. З одного боку, він спирався на класичну архітектурну освіту, отриману в Академії мистецтв. З іншого боку, він був відкритий до нових тенденцій в європейському мистецтві, зокрема до естетики модерну з його прагненням до індивідуальності, декоративності та органічності форм. Його подорожі Європою, знайомство з різноманітною архітектурою різних країн, безсумнівно, також збагатили його творчий арсенал.

Після буремних подій початку XX століття та зміни політичної ситуації в Україні Владислав Городецький у 1920 році емігрував до Польщі. Згодом, у 1928 році, він прийняв пропозицію працювати головним архітектором будівельної фірми в Тегерані (Іран). На цій посаді він брав участь у проектуванні та будівництві різних об'єктів, зокрема залізничної інфраструктури та готелів.

Владислав Городецький помер 3 січня 1930 року в Тегерані і був похований на місцевому католицькому кладовищі. Могила, була виявлена у 1990-х роках працівниками української амбасади в Ірані.

На початку липня 2011 року українська делегація у складі заступника Голови Верховної Ради України Миколи Томенка та народних депутатів Тараса Чорновола і Євгена Добряка під час робочої поїздки до Ірану відвідала могилу Владислава Городецького.

Ця подія стала значущою в контексті вшанування пам'яті архітектора, який зробив вагомий внесок у розвиток архітектури Києва, адже його творча спадщина нерозривно пов'язана з цим містом. Унікальні та неповторні будівлі стали символами міста, його культурною гордістю та важливими пам'ятками архітектури. «Музика в камені» продовжує звучати в кожному вигині фасадів, у кожній скульптурній деталі, захоплюючи своєю красою та майстерністю нові покоління киян та гостей міста.

Список використаних джерел

1. Архітектор століття: до 140-річчя з дня народження Владислава Городецького. Вінниця: Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, 2003.
2. Владислав Городецький – майстер київського епатажу. Харків: Національний транспортний університет, 2023.
3. Городецький В. В. У джунглях Африки: щоденник мисливця. Київ, 1914.
4. Ільченко О. Місто з химерами: роман. Київ: Комора, 2019. 264 с.
5. Малаков Д. В. Архітектор Городецький. Київ: Мистецтво, 1999. 209 с.
6. Малаков Д. В. Городецький. Виклик будівничого: фотоальбом. Київ: Грані-Т, 2008. 176 с.
7. Рибаків М. О. Вулиця архітектора Городецького: історико-краєзнавчі нариси. Київ: Фенікс, 2007. 224 с.

ІВАН ГОНЧАР – ХРАНИТЕЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДУШІ

Марія ЛІСУНОВА,

здобувачка вищої освіти, першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Ольга НЕГОДЧЕНКО,

викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманістичних
дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Ім'я Івана Гончара добре відоме кожному, хто бодай трохи цікавився українською історією, культурою, мистецтвом. Та все ж обмежити його постать лише визначенням «скульптор», «художник» чи «етнограф» – це означає применшити значення його життя і спадку. Іван Гончар був справжнім воїном української ідентичності. Його зброєю були пензель, глина, слово, любов до кожної вишивки, до кожної пісні, до кожної душі свого народу.

У часи, коли українська культура та самобутність перебували під загрозою стирання, Іван Гончар взяв на себе відповідальність за її збереження. Сьогодні ми бачимо наслідки його праці в музеях, на виставках, у відроджених народних традиціях. Проте колись – усе це могло бути втрачено. Якби не його завзятість і віра, можливо, ми б сьогодні не мали цілісного уявлення про своє минуле.

Скульптури Івана Гончара – це не статичні монументи, а емоційно живі образи. У його роботах немає офіційної пафосності – натомість є глибина

людських почуттів. Його герої – це справжні українці: втомлені, сильні, закохані, борці, мрійники.

У 1949 році, невдовзі після повернення з фронту, Іван Гончар створює портретну скульптуру Володимира Сосюри – одного з найтонших ліриків української поезії XX століття. Це не типовий образ «героя праці» чи «радянського поета». У бронзі – м'яке, зосереджене обличчя, легкий смуток в очах. Скульптор наче передає тривожний внутрішній світ митця, який живе у постійному діалозі з власним сумлінням і словом.

У 1960-х роках в Україні зростає інтерес до філософського й культурного осмислення національної ідеї. В цей час Іван Гончар створює скульптури таких діячів, як Григорій Сковорода та Михайло Драгоманов. Образ Сковороди – символ внутрішньої свободи, філософського пошуку, духовного самозаглиблення. Драгоманов – мислитель і реформатор, один із тих, хто формував ідеї національної автономії та просвітництва.

Гончар відображає цих людей не як мармурових ідолів, а як живих провідників українського духу, здатних бути актуальними у будь-яку епоху.

Особливе місце у творчості митця займає тема історичного спротиву. У стелі «Коліївщина» він відтворює символічний образ повстання 1768 року, яке стало народним криком проти несправедливості. Тут об'єднано народне мистецтво і модерністські прийоми – елементи орнаменту, козацька зброя, символи боротьби й гідності.

У проєкті пам'ятника Василю Залізняку та Івану Гонті в Умані Гончар теж виступає як автор концепції монументу, який зводили майже півстоліття. Вершники зі зброєю в руках, цитата Павла Тичини – усе це перетворюється на код національної стійкості.

Мистецтво Івана Гончара – це неоромантизм, у якому поєднуються реалізм, декоративність, символізм. У його картинах – яскрава українська палітра, любов до народного орнаменту, до костюмів, ікон, архітектури. Він малював не просто людей чи пейзажі – він малював саму Україну.

Жнива, весілля, вечорниці, ярмарки – усе це у його картинах не просто сцени життя, а відображення духовної величі простого люду. Його селяни – горді, гідні, глибокі. А пейзаж – це не просто краєвид, а символ Батьківщини: з хатами, церквами, могилами – цілою духовною географією українського буття.

У 1950–1980-х роках Іван Гончар у власному будинку створив неофіційний музей, який зібрав понад 15 тисяч артефактів: костюми, рушники, ікони, писанки, моделі сіл. Усе це було зібрано, щоб зберегти справжню українську культуру у той час, коли радянська влада оголошувала її небезпечною.

Музей працював нелегально, але до нього приходили сотні людей – науковці, митці, студенти. Тут вони знаходили справжню Україну, яку не могли побачити в офіційних закладах. Після проголошення Незалежності України цей музей перетворився на Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара», який і досі є осередком духовної пам'яті нації.

Іван Гончар – не просто митець. Він – літописець у фарбах і формі, будівничий національної самосвідомості. Його творчість – це духовна оборона, мистецький протест, акт любові до України.

Його полотна – це ніжність до рідної хати, мужність воїна, туга вигнанця, мудрість філософа. Він показав, що образи – це не просто естетика, а механізм збереження національної пам'яті. Його мистецтво – це міст між минулим і майбутнім, між землею і небом, між забуттям і відродженням.

Іван Гончар сам казав: «Я створив цей музей не для слави, а щоб мій народ не забув себе». І справді – завдяки йому ми пам'ятаємо.

Список використаної літератури:

1. Гончар Іван. Альбом. Живопис. Графіка. Скульптура. Народне мистецтво. Київ: Мистецтво, 2002.
2. Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара». – Офіційний сайт: <http://honchar.org.ua>
3. Степовик Д. В. Іван Гончар: мистецтво, життя, епоха. Київ: Укр. письменник, 2003.
4. Руденко Л. Мистецька спадщина Івана Гончара. *Українська культура*. 2010. №3.
5. Гусєва К. О. Художній образ України у творчості Івана Гончара. Київ: Інститут мистецтвознавства НАН України, 2015.

6. Горбач О. Українська скульптура ХХ століття. Львів: Світ, 1996.

7. Соловей Д. Нескорені душі: українське мистецтво в умовах радянського тоталітаризму. Київ: Смолоскип, 2010.

ЗНАЧЕННЯ ЖУРНАЛУ «КИЕВСКАЯ СТАРИНА» В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ

Ольга НЕГОДЧЕНКО

старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ Дніпровський гуманітарний університет

У ХІХ столітті виходили такі наукові видання «Харьковский еженедельник», «Украинский вестник», «Харьковский Демократ», «Русалка Днистровая», «Одесский вестник», «Украинский альманах» та ін.

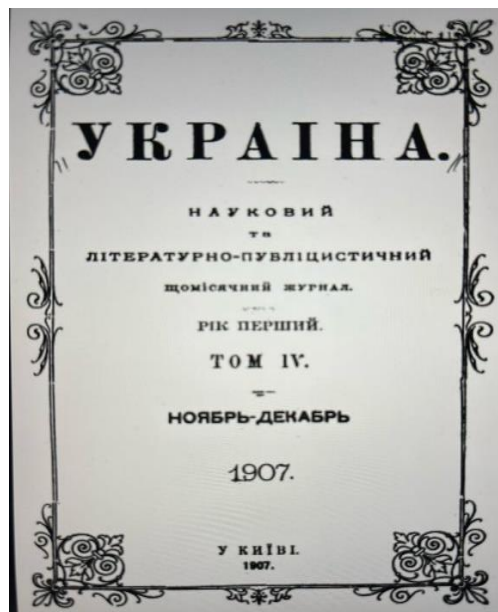
Варто відмітити журнал «Основа», який видавався в Санкт-Петербурзі. Засновниками були П. Куліш, В. Білозерський, М. Костомаров, М. Кістяківський та інші. Він являв собою науково-літературний часопис, який виходив з січня 1861 року і навколо нього групувався громадський рух.

Головною темою було питання української мови. Редакція наголошувала звернути увагу на практичне значення народної мови під час викладання. М. Костомаров вказував, що «Необхідно написати велику, вчену, філологічну роботу, де показати, що «южно-русское наречие» є самобутньою мовою, а не неорганічною сумішшю російської мови з польською. Це необхідно, від цього залежить наша справа».

У журналі друкувалися праці з історії, бібліографії, документи, спогади, твори художньої літератури, що мали великий вплив на зростання національної свідомості та національно-визвольного руху в Україні, але у вересні 1862 року журнал перестав виходити.

Є декілька версій щодо закриття журналу: переслідування з боку влади. В поліцейських звітах «Основу» звинувачували в зображенні інтересу до історії України, фінансові проблеми.

Це вплинуло на зменшення кількості підписників, тому що навіть читачі матеріалів часопису могли бути запідозрені владою у нелояльності. Ми зупинимося на значенні та діяльності журналу «Киевская старина», який почав виходити з 1982 року. Його видання стало важливим джерелом з історії України, етнографії, фольклористики, літературознавства, археології. Це було науково-літературне видання, яке систематично висвітлювало історію, культуру, побут, традиції українського народу.

Так, як на той час українська мова мала обмеження з боку імперської влади, журнал виходив російською, але багато архівного матеріалу, літературних творів виходило українською. Останній рік, 1907, часопис виходив під назвою «Україна» і видавався переважно українською мовою, деякі дослідники вважають, що це було самостійне видання.

«Киевская старина» побачила світ завдяки членам старої (Київської) громади. Це була напівтаємна організація української інтелігенції у Києві, що належала до громадянського руху. Її діяльність була в межах українського національного відродження з 1895 по 1876 р.р. Ельський указ її заборонив, але вони продовжували діяти і надалі.

У підготовці і виданні журналу брали участь провідні українські вчені серед яких були викладачі, випускники Імператорського університету Святого

Володимира (з 1939 університет ім. Тараса Шевченка): О. Лазаревський, В. Антонович, О. Кістяківський, І. Каманін, П. Житецький, М. Петров та інші.

Часопис був не просто друкованим органом, але він став основою української пам'яті. Завдяки йому ми маємо можливість ознайомитися з найціннішими документами, спогадами, щоденниками, хроніками, які здобуті, або втрачені.

За роки існування «Киевской старины» змінилося чотири редактори: О. Лашкевич, В. Науменко, Є. Кивлицький, Ф. Лебединцев. Якраз на його долю випало домучитися до заснування журналу і стати його першим редактором. Не дивлячись на те, що редакція декілька разів зверталася до влади надати допомогу в виданні журналу – кошти були виділені, на відміну від видання «Записок императорского Одесского общества истории и древностей», яке до своєї назви додали «Императорского».

О. Лазаревський, В. Антонович, О. Левицький відмовилися від оплати за свою роботу, також кошти для видання надали землевласники та промисловці В. Смиренко, Є. Чикаленко. Останній давав нагороду за найкраще написану історію України та сплачував гонорари за українські твори письменства, друковані в «Киевской старине». Василь Смиренко був відомим меценатом.

Обсяг його меценатських внесків становив мільйони карбованців. Це набагато більше, ніж він витратив на себе і свою сім'ю.

У селищі Млієв, Черкаської області зберілися маєток, де сім'я займалася різносторонньою діяльністю, і, зокрема, томологією. Це наука про сорти рослин. Якраз там і був виведений сорт яблуні Ренет Симиренко. В господарстві використовувались технічні новини Європи. Так, перші пароплави, які ходили по Дніпру були збудовані на машинобудівному заводі цієї сім'ї. Один із них носив назву «Україна». В 1912 р. сім'єю було виділено 100000 карбованців на придбання будинку у Львові для Наукового товариства ім. Тараса Шевченка. НТШ знаходиться й донині в ньому. А весь маєток Василь Симиренко у 10 мільйонів заповів на розвиток української культури, науки, мистецтва, літератури. Він планував відкрити український університет, але влада не дозволила, бо погоджувалася, щоб всі предмети викладалися українською мовою. Він також виділив 25000 карбованців на видання «Киевской старины». В архівах журналу зберігаються його листи до редакції з проханням не розголошувати про його допомогу, що говорить про те, що журнал мав український напрямок і співпраця з ним несла загрозу.

Автори «Киевской старины» були представниками різних наукових шкіл. Налічується понад 450 авторів та кореспондентів. Це вчені історики, археологи, філологи, етнографи, економісти, викладачі, випускники університету ім. Святого Володимира. Найбільше всього було матеріалу з давньої історії України, яка пов'язана з Лівобережною Україною доби Середньовіччя та Нового часу, Слобідської України, Правобережної України, Галичини – формувалася українська історіографія.

Часопис охоплював різноманітні теми:

- історичні дослідження про Київську Русь і козацьку епоху, Гетьманщину, національно-визвольну боротьбу;
- біографії видатних діячів – Богдана Хмельницького, Івана Мазепи, Григорія Сковороди, Тараса Шевченка та інших;

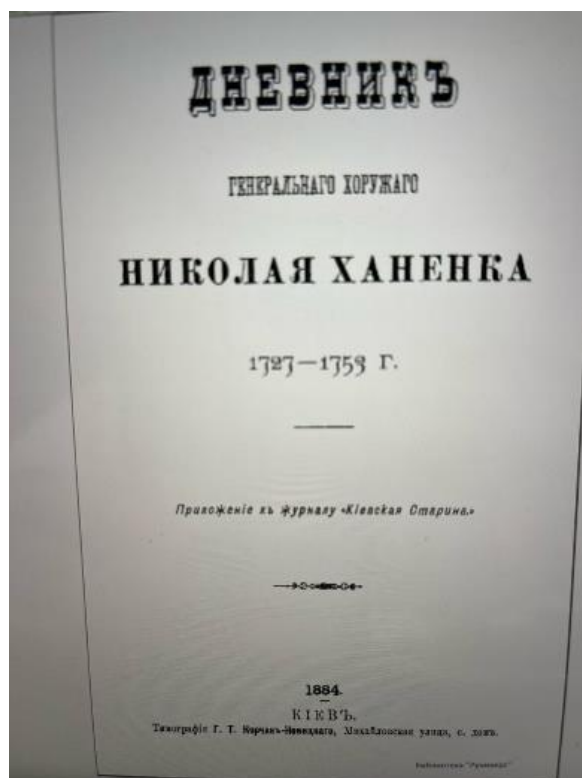
- етнографічні праці про народні звичаї, обряди, пісенну та усну творчість, свята. Це було збереження спадщини в умовах активної русифікації;
- публікації архівних матеріалів, таких як літописи, листи, договори, універсали, матеріали з архівів монастирів, канцелярій, магістратів, церков.

Вперше українці отримали змогу познайомитися з документальною історією козацтва, визвольної боротьби XVII – XVIII ст.ст. Ці публікації не тільки мали наукову цінність, але й формували гордість до національної спадщини, створювали міцну основу для наукового вивчення історії України, яка створювалася російською історіографією. Сформувалася українська історична школа, яка заснована на глибокому дослідженні власних джерел.

Вийшло усього 94 томів журналу, в яких було опубліковано 6403 робіт різного жанру та об'єму.

Як додаток до «Киевской старины» виходили окремими книгами «Дневник генерального хоружаго Николая Ханенка 1727-1753 г.», який був довіреною особою гетьманів Івана Скоропадського і Павла Полуботка. Також були надруковані «Любецький архив графа Милорадовича», «Наказы малороссийским депутатам 1767 года и акты о выборах депутатов в комиссию сочинения уложения» та ін.

Популярність часопису зростала. В 1885 р. був виданий циркуляр піклувальника Київського навчального аркушу в якому рекомендували використання журналу для навчальних закладів. Його вважали центром інтелектуального життя української інтелігенції. На його сторінках публікували свої дослідження визначні історики, етнографи, письменники, краснезнавці: В. Антонович, М. Грушевський, П. Житцький, Д. Яворницький чиї

праці про Запорізьку Січ базувалися, зокрема, на матеріалах журналу черпали матеріал і М. Грушевський, котрий сформував історіографію як окрему дисципліну і В. Антонович, який підвів основи джерелознавства на українською матеріалі.

Переплачували «Киевскую старину» в Києві, Харкові, Одесі, Катеринославі, Полтаві та в інших містах України, а також в містах Росії – Москві, Санкт-Петербурзі, Тифлісі, Астрахані та інші.

З призначенням Володимира Науменка головним редактором в 1893 р. позначилися зміни в журналі. До цього часу видання було аполітичним, а з приходом нового редактора почало набирати більш українофільських рис: відстоювалося сучасне громадянське і політичне життя не тільки Східної України, але й Галичини, Закарпаття, Буковини. Науменко домогся дозволу визначати тематику, розглядаючи матеріали видання, заснувати друкарню при редакції, книгарню.

Збільшилися майже удвічі художні твори українською мовою. Понад 160 публікації було присвячено Шевченку. Свої твори надавали І. Франко, Л. Українка, М. Старицький, І. Карпенко-Карий, І. Нечуй-Левицький, П. Мирний, В. Виниченко та ін. Це був не просто журнал, а це був символ українського наукового відродження (кінець XIX – початок XX ст.ст.). Його внесок у збереження та популяризацію української історії й культури важко оцінити.

Наталія Полонська-Василенко, підкреслюючи значення журналу, називала його «друкованим органом української думки на підросійській Україні і енциклопедією історії України». «Киевскую старину» називали «інтелектуальною фортецею українства у ворожому імперському середовищі». Високо цінив часопис і порівнював його з

«багатющою енциклопедією української історії, української культури, українознавства» Гліб Лазаревський.

В 1970 роках було вирішено відновити «Киевскую старину». В 1972 році вийшов тільки 1 номер журналу, а другий був набраний і «розсипаний» в друкарні. І тільки в 1992 році було його поновлено під назвою «Київська старовина».

Список використаних джерел

1. Грушевський М. Історія української літератури. Київ: Наукова думка, 1994. Т.5.
2. Котенко А. До питання про перетворення українського національного простору в журналі «Основа». *Український історичний журнал*. 2012. №2. С. 42-57.
3. Негодченко О. Журнал «Киевская старина (1882-1906)» як оригінальне та унікальне явище української культури. *Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету*. Запоріжжя, 2007. Вип.21. С. 352-358.
4. Палієнко М. «Киевская старина (1882-1906)»: системний показник змісту журналу. Київ: Темпора, 2005. 608 с.
5. Поліщук Т. Публікація мемуарів на сторінках часопису «Киевская старина»: проблематика, систематизація, аналіз. Гілея. Київ. 2000. №2. с. 47-60.
6. Ясь О. «Київська старовина» як історичне джерело. *Український історичний журнал*. 2000. №2. С. 47-60.

НАРОДНІ ІНСТРУМЕНТИ В КОЛЕКЦІЇ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ ДМИТРА ІВАНОВИЧА ЯВОРНИЦЬКОГО

Сергій ПАНКОВ

*науковий співробітник виставкового відділу КЗК «Дніпропетровський
національний історичний музей ім. Д.І. Яворницького» ДОР»*

Метою виставки є відкриття багатства музичної спадщини Придніпров'я та України загалом через унікальні народні інструменти, що є живими свідками культури, традицій і духовного світу українського народу. Виставка прагне показати роль музики у формуванні національної ідентичності, передати емоційний зв'язок між поколіннями та надихнути сучасного відвідувача на глибше пізнання історичних витоків нашого музичного мистецтва.

Від найдавніших часів музичні інструменти посідали важливе місце в повсякденному житті українського народу, виконуючи як утилітарні, так і сакрально-ритуальні функції. У традиційному світогляді українців музиці та

інструментам приписували захисні властивості: вважалося, що їхнє звучання здатне відвертати негативний вплив надприродних сил, захищати від зурочення, хвороб та нещастя. У межах локальних громад особливу роль відігравали знахарі або обрядові виконавці, які володіли знанням сакральних пісень і магічних мелодій, спрямованих на забезпечення здоров'я дитини, плодючості худоби й родючості землі.

Окрім обрядового та захисного значення, народні музичні інструменти виконували й важливу комунікативну функцію. У сільському та військовому середовищі вони використовувалися як засіб зв'язку. За допомогою умовних сигналів інструменти допомагали орієнтуватися в умовах поганої видимості, сповіщали про стихійні лиха чи військову загрозу.

Про особливу повагу українського народу до музичних інструментів свідчить, зокрема, той факт, що одним із символів військової організації та державності запорізького козацтва стали литаври – ударний інструмент із котлоподібним корпусом, який отримав символічну функцію. Саме ударами литавр скликали козаків на раду та передавали накази військовим підрозділам.

У повсякденному житті традиційної громади музика й музичні інструменти супроводжували всі основні свята та соціально значущі події. Народні музиканти відігравали важливу роль у весільних обрядах, сільських вечорницях, ярмарках та інших формах спільного дозвілля. Протягом століть українські народні інструменти та інструментальна музика розвивалися в тісному взаємозв'язку з іншими видами мистецтв – народним хоровим співом, вокалом, танцем і театральною культурою, формуючи цілісну художню систему традиційного українського світу.

Дніпропетровський національний історичний музей імені Д. Яворницького має цікаву та різнобарвну колекцію музичних інструментів – від трембіти до роялю. Початок формуванню цьому зібранню поклав ще сам Дмитро Яворницький, з нагоди ювілею якого, було вирішено представити публіці колекції, які рідко стають предметом конкретної уваги. Музичні

інструменти – тема цікава, але складна для дослідників, вимагає специфічних знання з історії мистецтва, етнографії, історії, літератури тощо. Обійти її неможливо, адже саме мелодійність та співучість української душі відмічаються як унікальні притаманні риси. Тож якщо хотіти зрозуміти українців, потрібно зрозуміти що ми співаємо та на чому граємо.

Представлена виставка фокусується на народних музичних інструментах. Це струнно-щипкові, струнно-ударні, ударні та духові інструменти – бандури, цимбали, трембіта, ліри та ін. Ці дуже різні інструменти разом створюють унікальний консонанс звуків, технік, мелодій та переживань. Складні чи прості по конструкції, в умілих руках українських музик, кожен з інструментів перетворювався на благодатне джерело мелодії, сумної чи веселої, стриманої чи бурхливої як і саме життя.

На виставці можна на власні очі побачити справжні скарби матеріальної історії та культури України, почути їх звучання, побачити унікальні візуальні матеріали – фотографії та листівки, які зберегли до наших часів образи лірників та бандуристів. Адже музика їх лунає крізь час і сьогодні ми – ті, для кого вони грали.

Список використаної літератури

1. Гошовський В. Українські народні музичні інструменти. Київ: Музична Україна, 1980. 134 с.
2. Гуменюк А. І. Українські народні музичні інструменти. Київ: Наукова думка, 1967. 280 с.
3. Клименко О. М. Народна музика і традиції української громади. *Народна творчість та етнографія*. 2001. № 5. С. 18–23.
4. Хойнацька Л. Козацька музика як засіб комунікації та ідентичності. *Мистецтво та освіта*. 2010. № 2. С. 44–47.
5. Іванишин П. Традиційна культура українців: структура і функції. Львів: ПАІС, 2012. 198 с.

ВАСИЛЬ СЛІПАК: ВІД СЦЕНИ ДО ФРОНТУ

Анна РОГАЧЕНКО

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Ольга НЕГОДЧЕНКО,
старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

*«Мені не подобаються прості слова,
які нічого не змінюють» Василь Сліпак*

Опера – це не лише музика, а й емоції, історія та драма, які зачіпають найглибші струни душі. Це не щось далеке й незрозуміле, а мистецтво, яке здатне надихати, змінювати та об'єднувати. Насправді, цей жанр можна порівняти навіть з сучасною музикою. Наприклад, із нестандартним роком.

Чому? Бо ці два напрями просто палають почуттями та емоціями. Кожен по різному може сприймати зміст, який вкладений у рядки пісень виконавцями. Оперу потрібно не тільки слухати, а й відчувати.

Василь Сліпак – яскравий доказ того, що опера може бути не просто мистецтвом, а голосом свободи. Його голос звучав на найпрестижніших сценах світу, але він обрав шлях боротьби за Україну, залишивши блискучу кар'єру заради ідеалів.

Народився Василь Ярославович Сліпак у місті Львові 20 грудня 1974 року. У сім'ї ніхто професійно не був пов'язаний із музикою. Мати Надія Василівна працювала у конструкторському бюро, батько Ярослав Володимирович був спеціалістом виробничого підрозділу, старший брат Орест, лікар за освітою.

Василь співати почав рано. І так само як і його дід, він мав унікальний голос. Існує дуже цікавий збіг обставин, адже Василь був названий саме на честь дідуся. Батьки неймовірним чином вгадали майбутнє покликання співака і тим самим зробили історію їх родини більш символічною. Хіба не чудово знаходити віддзеркалення себе в рідних?

Саме так і почалася історія Василя – з родинного кола. Веселі гуляння, несподівані відкриття таланту та подальший його розвиток.

«Пригадую, що вперше я заспівав у шестирічному віці на весіллі у двоюрідного брата. Була перерва, і я сам вийшов на сцену і «виконав» щось із пісень Мареничів... Потім мене якось почали заставати вдома на кухні біля радіо, де я з дня у день стояв і співав популярні тоді пісні Зінкевича, Яремчука. Ніхто у родині не мав відношення до музики. Згодом мене привели у «Дударик». І тут співав, як мав від природи: дискантом, альтом. Чотири останні роки — соліст у капелі.»

Василь Сліпак у шкільні роки [0]

Василь Сліпак у студентські роки [0]

Чотири роки він виступав сольо у «Дударіку», який подарував йому багато знайомств. Становлення Василя Сліпака як оперного співака відбувалося в оточенні професіоналів, що є важливою частиною в системі професійної підготовки. Проводилися спільні концерти із Людмилою Божко (сопрано), народною артисткою України, Наталією Свободою (мецо-сопрано), заслуженою артисткою України, Володимиром Ігнатенком (тенор), заслуженим артистом України. Він також виступав у 1986 році з Ніною Матвієнко, і ця подія стала початком їхньої спільної праці.

Хорова капела, у складі якої був Василь Сліпак, дарувала неймовірне звучання у найвідоміших концертних залах, як України (Національна опера України імені Тараса Шевченка, Національна філармонія України, Національний палац мистецтв «Україна»), так і в Італії, Ватикані, Бельгії, Нідерландах, Швейцарії. Голос українського співака звучав в на сцені Карнегі-Хол (Нью-Йорк), і, навіть, під склепінням Собору Паризької Богоматері.

«Мені надійшло багато пропозицій щодо нових виступів та фестивалів. Але, думаю, все закінчиться до літа, бо коли забагато – то на шкоду. Студент є студент. Він ще не є справжнім співаком. Треба передусім вчитись і при можливості поєднувати навчання з концертами.» (1995 рік)

Голос у Василя – виняткової краси і гнучкий від природи. Такий особливий, що, навіть, не всі музиканти це розуміють, тому попри рідкісному голосу (контртенор), до Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка вступив не відразу.

«У нього ж був тоді контртенор – голос цей унікальний. А такого не було ж у консерваторії, а традиційно: баритон, тенор і бас. Три чоловічі голоси, а контртенор – навіть не знали, що з ним робити і вони просто боялися і ніхто не хотів братися за нього. Він фактично з третього разу вступив».

Проте за кордоном нашу зірку роздивилися одразу. Успішний виступ на конкурсі та отримання Паризького Гран-Прі, прослуховування у відомих фахівців Паризької академії виявились вирішальними у творчій долі молодого співака, бо цим підтверджено оригінальність його голосу. Василя запросили на навчання до Франції і зрештою він став наймолодшим солістом в історії Гранд-Опера в Парижі. Його навіть так і називали: «Молодий баритон».

15 січня 1999 року в Опері Бастилії виконав партію Андреаса в опері «Кармен» Ж. Бізе.

Сольна кар'єра в Парижі залишила після себе багато творів з його виконанням у головних ролях. Багаточисельні арії, концертні програми, виступи на «Радіо Франс». У 2008 році Василь Сліпак розпочав великий концертний тур Європою. Бах, Чайковський, Брамс, Шарль Ванель, Оффенбах, Россіні, Бетховен звучали з його вуст. Він виконував з тріумфом партію художника Марсея в опері «Богема» Джакомо Пуччіні, «Реквієм» Джузеппе Верді та Моцарта. Виконував твори Каччіні, Фальконьєрі, Скарлатті, Стефані, Вівальді, Тенальї, Вінчі, Страделли, Лотті. І це навіть не половина з переліку його репертуару. Василь Сліпак зробив колосальну роботу своїм контртенором.

Однак, найулюбленішою була партія Мефістофеля в опері Шарля Гуно «Фауст». Звідси з'явився позивний Міф, з яким Василь Сліпак воював на передовій.

«Партію чотирьох дияволів з опери Оффенбаха «Казки Гоффмана» на півдні Італії мені згадували дуже довго. – Гастролював там наприкінці 1990-х. До того часу контртенор у мене зник і залишився бас-баритон. Глядачі аплодували стоячи і казали, що я – природжений Мефістофель. Тому взяв собі такий позивний. Командир скоротив його до «Міф», бо по рації це дуже довго звучить.» (2016 рік)

2012 рік – Мефістофель (куплети), «Фауст». Шарль Гуно

Звук пострілу розколов червене небо Донбасу, але цього разу він не забрав життя на полі бою. Він пролунав на сцені оперного театру, де могутній баритон Василя Сліпака, сповнений болю і гніву, виводив арію Мефістофеля. Ніхто тоді не знав, що за лаштунками цієї сили ховається не лише оперний співак зі світовим ім'ям, а й воїн, чиє серце палало за Україну. Його голос, колись зачаровував зали Парижа, незабаром загримить на передовій, а його волонтерська діяльність стане невід'ємною частиною особистої революції, що змінила не лише його життя, а й надихнула багатьох. Ця історія – не просто про

війну і мистецтво, а про неймовірну силу духу, здатну перетворити спів на зброю, а милосердя – на незламну броню.

Співак 19 років прожив у Парижі. За цей час йому двічі пропонували французьке громадянство, і двічі він відмовлявся, бажаючи бути громадянином України.

«Париж замаленький для розвитку української душі!

А розвивається вона найкраще в себе вдома!» (2015 рік)

З початком Євромайдану очолив волонтерський рух – координував у Франції громадські акції, спрямовані на підтримку України. Співак став активним учасником усього, що відбувалося в діаспорі. Він підтримав Паризький Євромайдан в 2013 році і постійно відправляв передачі з гуманітарною допомогою, збирав гроші, влаштовував благодійні концерти. Василь Сліпак організував проведення регулярних публічних лекцій для представників засобів масової інформації, освіти та політики, що допомагало правдиво висвітлювати події в Україні. В одному з інтерв'ю він сказав: *«Я пропустив Майдан, але війну не пропущу»*. Ця цитата відображає його мотивацію та рішучість у підтримці України.

Пилюка прифронтових доріг швидко стала осідати на його військовій формі, змішуючись із запахом пороху та гіркого полину. Травень 2015-го врізався в пам'ять не квітучими садами, а гулом канонади. Василь вперше поїхав на війну. Його кликали сюди не політичні прапори, а лише внутрішній голос, що шепотів про необхідність бути там, де потрібна допомога, де ллється кров за рідну землю. Для нього важливо було знаходитися там, де він потрібен: на сцені і на війні.

«Буде (перемога) обов'язково! При одній умові: коли кожен з нас буде робити все необхідне для цього від найменшого до найбільшого і у всьому! Уявити собі: всі українці світу одночасно думають про це і діють? Це ж бомба, перед якою не встоїть ніщо на світі!» (2016 рік)

Василь не був професійним солдатом, його життям була сцена, глядацькі оплески, магія перевтілення, але в ньому кипіла нестримна енергія, жага діяльності. Він не міг стояти осторонь, коли країна стікала кров'ю. Для нього не існувало дилеми: мистецтво чи війна. Він знаходив своє місце і там, і там. Вдруге поїхав на фронт у вересні 2015 року, у с. Водяне під Маріуполем, на лінію зіткнення, у жовтні повернувся до Парижа. Літо 2016-го зустріло його звичним клопотом зборів допомоги для тих, хто тримав фронт. 18 червня він знову вирушив на Донбас, плануючи залишитися на півроку, бути поруч із побратимами, відчувати їхню підтримку і самому бути опорою. Він знову став кулеметником у 1-й штурмовій роті Добровольчого українського корпусу «Правий сектор».

29 червня сонце ще не встигло розбудити землю, коли пролунав той фатальний постріл. Близько шостої ранку, виконуючи бойове завдання, Василь прийняв на себе смертельний свист великокаліберної кулі снайпера. Калібр 12.7 мм не залишив шансів. Так обірвалося життя людини, в якій дивовижним чином поєднувалися ніжність артиста і мужність воїна. Він не планував віддавати війні все, але віддав найцінніше – своє життя. Його голос заговів на полі бою, але пам'ять про нього живе в серцях тих, хто знав його, хто чув його спів, хто стояв поруч з ним у окопах. Він став одним із тих міфів, що народжуються у вогні війни, символом незламності духу і жертвності в ім'я України.

«Уся кров, що сьогодні проливається за Україну, не повинна зупинити або увергнути в депресію. Вона повинна дати імпульс для подальшої боротьби».

(2016 рік)

Артист своїм натхненним словом спонукав людей до подальших дій. Україна збереже пам'ять про нього у своєму серці назавжди. 30 червня 2016 року у м. Дніпрі відбулося прощання із Василем Сліпаком. Після прощання тіло співака доправили до Львова. Василя Сліпака поховали на Личаківському цвинтарі на полі почесних поховань № 76.

Василь Ярославович Сліпак – Кавалер ордена «За мужність» І ст. (2016, посмертно), Медаль «За жертвність і любов до України», Герой України (2017).

Пам'ятник на могилі [0]

Фото в формі [0]

Список використаних джерел

1. Василь Сліпак у студентські роки (фото). Микола Рудаков. Українські пісні (pisni.org.ua), Дата публікації: 30.06.2016. Дата звернення: 17.05.2025. URL: <https://www.pisni.org.ua/persons/3369.html>
2. Василь Сліпак у шкільні роки (фото). Створено у співпраці учнів Львівського державного ліцею ім. Героїв Крут, Сергія Файфури та Билбасівського опорного ЗЗСО І-ІІІ ступенів, (storymaps.arcgis.com). Дата публікації: 30.02.2021. Дата звернення: 18.05.2025. URL: <https://storymaps.arcgis.com/stories/98f6feddab58414a9aeba1011835b174>

3. Пам'ятник на могилі (фото). Наталія Дума. Його ім'я на ньому вкрите сусальним золотом: як виглядає пам'ятник Герою України Василю Сліпаку (news.telegraf.com.ua). Дата публікації: 20 грудня 2024, 13:00. Дата звернення: 18.05.2025. URL: <https://news.telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2024-12-20/5891044-yogo-imya-na-nomu-vkrite-susalnim-zolotom-yak-viglyadae-pamyatnik-geroyu-ukraini-vasilyu-slipaku>
4. Шкряда Г. Попереду нього завжди йшов голос: Василь Сліпак – «Міф», який став легендою. (hromadske.radio). Дата публікації: 24.09.2020, 18:35. Дата звернення: 18.05.2025. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/persona/poperedu-n-oho-zavzhdy-yshov-holos-vasyl-slipak-mif-iakyy-stav-lehendoiu>
5. Вікіпедія – вільна енциклопедія, (uk.wikipedia.org). Сліпак Василь Ярославович. Дата звернення: 18.05.2025. URL: <https://w.wiki/EEC7>
6. Вікіпедія – вільна енциклопедія, (uk.wikipedia.org). Сліпак Василь Ярославович, цитати. Дата звернення: 18.05.2025. URL: <https://w.wiki/EEC9>
7. Фото в формі. Ярослав Довгопол. Василь Сліпак: Історія героя виходить на екрани, сайт УКРІНФОРМ (www.ukrinform.ua). Дата публікації: 12.12.2017 14:01. Дата звернення: 18.05.2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2362839-vasil-slipak-istoria-geroa-vihodit-na-ekrani.html>

ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Владислав ТИХИЙ,

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Артур АЛЕКСЄЄВ,

викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних
дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

У сучасному світі, де глобалізація та швидкі темпи розвитку технологій призводять до руйнування та втрати історичної та культурної спадщини, питання її збереження набуває особливої актуальності. Традиційні методи консервації, такі як фізичне зберігання об'єктів у музеях, архівах та інших установах, часто не дозволяють забезпечити повне розуміння контексту їхнього створення, використання та значення для суспільства. Крім цього, обмежений доступ до культурної спадщини, особливо для людей з інвалідністю або мешканців віддалених регіонів, є серйозною перешкодою для її повноцінного пізнання та оцінки.

У зв'язку з цим, віртуальна реальність (VR) виступає як перспективний інструмент, який може радикально змінити підходи до збереження,

популяризації та інтерактивного досвіду історичної та культурної спадщини. VR дозволяє створювати цифрові копії об'єктів, відтворювати втрачені або пошкоджені пам'ятки, імітувати історичні середовища та забезпечувати доступ до культурної спадщини для широкої аудиторії, незалежно від географічного розташування чи фізичних можливостей. Дослідження потенціалу VR як інструменту збереження історичної та культурної спадщини, аналізує сучасні приклади застосування цієї технології та обговорює виклики та перспективи її розвитку.

Теоретичні основи використання віртуальної реальності у сфері збереження культурної спадщини.

Віртуальна реальність – це технологія, яка створює імерсивне та інтерактивне середовище для користувача, що дозволяє йому відчувати себе присутнім у віртуальному просторі. VR-системи зазвичай складаються з наступних компонентів: VR-гарнітура: Пристрій, який відображає віртуальне зображення перед очима користувача.

Контролери: пристрої, які дозволяють користувачеві взаємодіяти з віртуальним середовищем.

Комп'ютер або консоль: пристрій, який обробляє дані та генерує віртуальне зображення. Використання VR у сфері збереження історичної та культурної спадщини базується на кількох ключових принципах:

Цифрова реплікація: створення точних цифрових копій об'єктів, пам'яток або середовищ за допомогою сканування, фотографування або 3D-моделювання.

Імітація та реконструкція: відтворення втрачених або пошкоджених об'єктів, пам'яток або середовищ на основі історичних даних, археологічних досліджень та експертних оцінок.

Інтерактивність: забезпечення користувачам можливості взаємодіяти з віртуальним середовищем, досліджувати об'єкти, отримувати інформацію про їхню історію та значення.

Доступність: надання доступу до культурної спадщини для широкої аудиторії, незалежно від географічного розташування, фізичних можливостей або соціально-економічного статусу. Застосування віртуальної реальності в різних сферах збереження культурної спадщини.

VR вже сьогодні знаходить широке застосування у різних сферах збереження історичної та культурної спадщини:

Археологія: VR використовується для створення імітованих середовищ, де археологи можуть досліджувати знайдені артефакти в контексті їхнього початкового оточення. Наприклад, команда археологів з Університету Мічигану створила VR-модель руїн міста Пальєртика, що дає можливість відвідувачам відчувати себе присутніми у цьому місті часів Римської імперії.

Архітектура: VR дозволяє відтворювати історичні будівлі та споруди в їхньому початковому вигляді, навіть якщо вони були зруйновані або втрачені. Наприклад, архітектори використовують VR для реконструкції собору Святого Сімейства у Ватикані після землетрусу 2016 року.

Музеєзнавство: VR створює інтерактивні експозиції, які дозволяють відвідувачам досліджувати об'єкти мистецтва, історичні артефакти та культурні пам'ятки у віртуальному середовищі. Наприклад, Музей природної історії в Лондоні використовує VR для створення імітованого динозавра, який дозволяє відвідувачам відчувати себе присутніми у епоху динозаврів.

Історичні реконструкції: VR використовується для створення реалістичних історичних сцен та подій, які дозволяють користувачам пережити минуле. Наприклад, студенти історичного факультету використовують VR для відвідування Римської імперії, де вони можуть побачити, як жили римляни, як виглядала їхня архітектура та як відбувалися їхні повсякденні справи.

Збереження культурної спадщини в зонах конфліктів: VR може бути використана для створення цифрових копій об'єктів, які під загрозою знищення через війну або насильство. Це дозволяє зберегти культурну спадщину для

майбутніх поколінь та забезпечити її доступність для дослідників та громадськості.

Реабілітація та реставрація: VR може використовуватися для візуалізації етапів реставрації історичних об'єктів, дозволяючи експертам та широкій публіці краще зрозуміти процес відновлення та оцінити результати.

Використання VR у сфері збереження історичної та культурної спадщини має ряд переваг над традиційними методами:

Відтворення втрачених об'єктів: VR дозволяє відтворювати об'єкти, які були зруйновані, втрачені або не доступні для фізичного огляду.

Збереження інформації: цифрові копії об'єктів та середовищ зберігаються в цифровому форматі, що забезпечує їхню довготривалу збереженість.

Доступність: VR дозволяє забезпечити доступ до культурної спадщини для широкої аудиторії, незалежно від географічного розташування, фізичних можливостей або соціально-економічного статусу.

Інтерактивність: VR надає користувачам можливість взаємодіяти з об'єктами та середовищами, що сприяє більш глибокому розумінню їхньої історії та значення.

Безпека: VR дозволяє досліджувати небезпечні або обмежені для доступу місця, такі як археологічні розкопки або пошкоджені історичні будівлі.

Економічна ефективність: у довгостроковій перспективі використання VR може бути більш економічно вигідним, ніж традиційні методи консервації та представлення культурної спадщини.

Виклики та перспективи розвитку віртуальної реальності у сфері збереження культурної спадщини. Незважаючи на значний потенціал, використання VR у сфері збереження історичної та культурної спадщини стикається з певними викликами:

Технічні обмеження: потреба в потужному обладнанні для створення високоякісних VR-моделей.

Вартість: висока вартість розробки та реалізації VR-проектів.

Необхідність експертних знань: потрібні спеціалісти з різних галузей – археологів, архітекторів, істориків, дизайнерів, програмістів – для створення якісних VR-моделей.

Етичні питання: питання авторських прав на цифрові копії культурної спадщини, а також ризик спотворення історичної інформації та створення неправдивих вражень.

Проблеми з доступністю: не всі люди мають доступ до VR-технологій, що може призвести до цифрового розриву у доступі до культурної спадщини.

Перспективи розвитку VR у сфері збереження історичної та культурної спадщини виглядають дуже обнадійливо:

Зростання доступності технологій: зниження вартості VR-гарнітур та інших пристроїв, що робить цю технологію більш доступною для широкої аудиторії. Покращання якості зображень: Розробка нових методів сканування та 3D-моделювання, які дозволяють створювати більш реалістичні VR-моделі.

Інтеграція з іншими технологіями: об'єднання VR з іншими технологіями, такими як штучний інтелект (AI), доповнена реальність (AR) та блокчейн, для створення нових можливостей у сфері збереження культурної спадщини.

Розроблення стандартів та протоколів: створення міжнародних стандартів та протоколів для забезпечення якості та сумісності VR-моделей тощо.

Віртуальна реальність має значний потенціал для трансформації підходів до збереження, популяризації та інтерактивного досвіду історичної та культурної спадщини. Завдяки своїм можливостям відтворення втрачених об'єктів, імітації історичних середовищ, забезпечення доступності для широкої аудиторії та стимулювання зацікавленості у збереженні культурної спадщини, VR може стати потужним інструментом у руках дослідників, музейних працівників та державних органів. Незважаючи на певні виклики, перспективи

розвитку цієї технології виглядають дуже обнадійливо, і її інтеграція в стратегії управління та популяризації культурної спадщини є необхідною для забезпечення її довготривалої збереженості та доступності для майбутніх поколінь. Подальші дослідження у галузі VR та її застосування у сфері збереження культурної спадщини, а також розробка етичних принципів використання цієї технології, є ключовими факторами успішного впровадження VR як інструменту збереження нашого минулого.

Список використаних джерел

1. Oculus Rift DK1 Teardown URL: <https://www.ifixit.com/Teardown/Oculus+Rift+Teardown/13682/1?singlePage> (дата звернення: 12.05.2025)
2. Енциклопедія фізики і техніки. Френеля лінза URL: http://www.femto.com.ua/articles/part_2/4412.html (дата звернення: 12.05.2025)
3. Alper Yilmaz, Omar Javed and Mubarak Shah, "Object Tracking: A Survey", ACM Journal of Computing Surveys, Dec 2006.

ПРИВАБЛИВІСТЬ СІЛЬСЬКИХ МУЗЕЇВ У ВИВЧЕННІ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ДНІПРОВСЬКОГО РЕГІОНУ

Галина ХМЕЛЬ-ДУНАЙ

*доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»,
кандидат біологічних наук, доцент, Член Національної спілки майстрів
народного мистецтва України*

Ужиткові речі, якими користуються люди, відбивають рівень суспільного розвитку, виробництва, особливостей місцевого укладу та господарювання тощо.

У передмісті Дніпропетровська, на правому березі Дніпра є селище Старі Кодаки. Поблизу цього селища, в давнину Дніпро починав «ревіти», тому що тут знаходився перший із могутніх порогів, що ланцюгом розташовувались до Запоріжжя. У 1635 році тут була побудована Кодацька фортеця, яка повинна була сприяти захисту від нашеств'я ворогів із півдня.

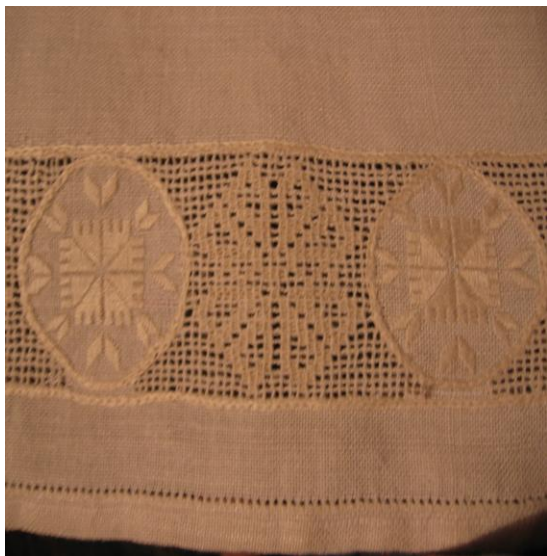
Поряд зі Старими Кодаками знаходиться селище Лоцманська Кам'янка. Сама назва свідчить, що тут мешкали люди унікальної професії – лоцмани, які вміли проводити кораблі вверх і вниз течії Дніпра через небезпечні пороги.

Ці два села виникли значно раніше, ніж цариця Катерина друга вказала місце забудови майбутнього Катеринослава (Дніпропетровська). У цих селах проживали родини лоцманів, козаків та військових, тому побут був різнобарвний, перепліталися національні традиції, виникали змішані сім'ї.

Зараз ці села майже влилися в межі міста Дніпра. Мешкають тут небайдужі до історичних пам'яток люди. Зусиллями директора місцевого клубу Протопопенко Ніни Олексіївни був заснований краєзнавчий музей, до якого мешканці зносили історичні речі: предмети господарювання, побуту, рибальства тощо. Серед експонатів багато предметів одягу: домоткані козацькі пояси, сорочки, жіночий верхній одяг. На мою думку, саме в сільських або районних музеях можна побачити унікальні речі, які губляться у колекціях великих музеїв. Під час відвідування цього незвичайного музею мою увагу привернула одна із жіночих сорочок, пошита та вишита в суто українському стилі. До музею сорочка потрапила від нащадків однієї кодацької сім'ї. Тканина сорочки – домоткане лляне полотно. Крій – трипілка.

Вишивка білим по білому на рукавах та уставках. Поділki вишиті мережкою з настилом.

Частини сорочки зшиті вручну – через край кромки. Верхня частина: рукави, спина змережені до уставок. Привертає увагу малюнок вишивки

на рукавах. Це восьмипелюсткова квітка, але пелюстки усічені і закінчуються трьома верхівками, начеб то сторожові башти фортеці (на Полтавщині зустрічається схожа квітка, але з двома верхівками). Квіти обмежені квадратами в техніці лиштви. У цієї кодацької сорочки виявилась цікава і

навіть незвична історія (її розповіла правнука власниці сорочки - Мамченко Анна Іванівна). Сорочку вишивав дідусь мешканки Старих Кодаків Чергинець Палажки Потапівни уродженки с. Хутірське Петриківського району Дніпропетровської області, яка померла у 1987 році, у віці 97 років. Цікавий факт, що сорочку вишивав батько своїй донці на весілля, можливо на той час

дружини не було в живих. За нескладними підрахунками вік цієї сорочки близько 150 років.

Саме ця сорочка та її історія породили у мене бажання виконати реконструкцію. Сорочка виконана з домотканого лляного полотна. Малюнок вишивки збільшений на весь рукав, змережування верхньої частини виконано на повне коло. Таким чином, жіноча сорочка була реконструйована для збереження місцевої етнокультурної спадщини.

Цікавою і приємною була робота з реконструкції чоловічої лоцманської сорочки. Один з оригіналів лоцманської сорочки знаходиться у фондах НІМУ в Києві. Деякі лоцманські сорочки нашого регіону (на Україні ніде більше на річках не було потреби в таких фахівцях) мали розширену донизу форму, для цього в нижню частину рукава пришивали трикутний фрагмент тканини. Лоцмани, в разі потреби, цими розширеними, довгими рукавами «сигналили» зустрічним плавучим засобам які маневри потрібно виконувати.

Лицева частина рукава сорочки з фондів НІМУ в Києві мала вишивку «дерева життя» на всю довжину.

Лоцманська сорочка виконана на домотканому полотні з конопель (саме для робочого одягу вони більше підходять). Серед вишивальних технік на цій сорочці були виконані: лиштва, курячий брід, ретязь безчесна мережка, лічильна гладь. Рукави змережені до сорочки.

Варто нагадати, що в Україні час від часу з'являються патріоти-промислові, які вболівають про відродження давніх українських ремесел та промислів. Саме такою людиною є французький українець Мішель (Михайло Петрович) Терещенко. На українських землях родинного міста Глухова пан Михайло відродив сільськогосподарське вирощування лубяних культур льону та конопель. Саме за це, на знак подяки до 60-річчя він отримав у подарунок сорочку з конопляного полотна.

У буденних турботах ми не помічаємо швидкого плину часу. За не потребою та можливістю легко купити нові речі, ми легко розстаємося з речами, які можуть мати цінність. Ні, не матеріальну, а духовну, історичну, національну цінність. Хочеться звернутись до українців і попросити віддавати ужиткові речі, які свідчать про устрій нашого побуту, культуру в музеї, або небайдужим майстрам, які нададуть цим речам нове життя.

Список використаної літератури

1. Хмель-Дунай Г.М., Холод І.В. Відтворення традиційного одягу Дніпропетровщини. *Культура України*, Харків, 2024, Вип. 84, С. 44-55.
2. Хмель-Дунай Г.М. Збереження культурної спадщини як елемент виховання. *Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна прикладна лінгвістика»*. 14 листопада 2024, ДГУ; Дніпро, частина III, С. 266-274.

